

România literară

Apare săptămânal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
- Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

22 - 31 martie 1995

11

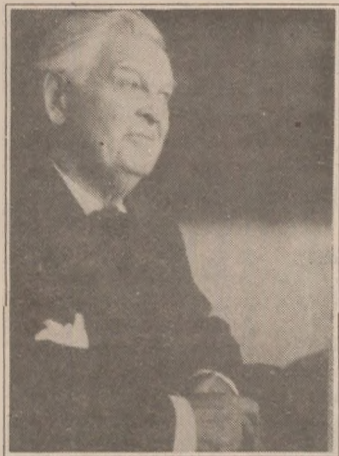
EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

ESTETICA MORTII -

un roman filozofic
descoperit în arhiva pictorului
Mihai Mircea Ciobanu

(pag. 12-13)

Înțelepciunea
orientală în
proza

sadoveniană

(pag. 10-11)

Cuvinte-valiză

(pag. 11)

Al cui
e de
fapt
SPP-ul?

(pag. 18)

Dedublări
și pocăințe

(pag. 17)

Aparatul de ridicat din umeri

(pag. 2)

Centenare

ION BARBU, Ion Vinea, Lucian Blaga - centenarii acestei primăveri. Ce pleiadă! Îi vom evoca, pe rând, în paginile *României literare*. Am și început, cu Barbu, în numărul de săptămîna trecută. Aparțin de o generație strălucită, probabil cea mai uimitoare din întreaga istorie a poeziei românești. În primul deceniu și jumătate de după 1948, majoritatea poezilor din această generație a fost pusă sub interdicție. Epurarea prolecultistă a lovit necruțător mai ales în "aripa" modernă a literaturii. Moștenirea ei era considerată burgheză, și decadentă, contravenind spiritului noilor vremuri. Blaga era, în ochii oficialității, un filosof și un poet idealist. Barbu, cu ermetismul lui, n-avea cum să fie pe placul cenzurii. În plus, simpatia lui legionară îi pătau "dosarul". Vinea fusese unul din capii avangardei interbelice și lirica lui îndrăzneată șoca tabuurile realist-socialiste.

Recuperarea acestor poeți s-a făcut la începutul anilor '60 și a reprezentat una din cauzele majore ale relansării liricii românești. Generația tânără a timpului s-a modelat în funcție de modernității interbelice. Nu e vorba pur și simplu de o influență. Nichita Stănescu și colegii lui au ieșit din mantaua modernistilor așa cum romanul naturalist rusesc de la răscrucea secolelor XIX și XX a ieșit, s-a spus, din *Mantaua* lui Gogol. Ar trebui scris cîndva procesul acestei recuperări, lente, contradictorii, dar spectaculoase. Voi sugera în editorialul meu doar cîteva aspecte.

Blaga a dispărut mai bine de 12 ani din actualitatea literară. Cu excepția traducerii lui *Faust*, el n-a publicat nici poezie, nici filosofie între 1948 și 1960. Redebutul său a constat în două sau trei articole pe care l le-a "smuls" G. Ivașcu (nu din proprie inițiativă!) pentru *Contemporanul*. Aceste articole menționau cîteva din "realizările" socialismului. Tratatative cu Blaga mai avuseseră loc, în cursul deceniului al șaselea, conduse, la un moment dat, de Miron Constantinescu. Poetul respinsese însă orice colaborare cu regimul. Cum și de ce a fost el convins de Ivașcu, nu știu. Urmarea articolelor a fost culegerea de *Poezii* din 1962, toate scrise în perioada interdicției, toate, excepționale și care au marcat profund imaginația cititorilor mai tineri. A venit, în cîteva ani, îngăduința de a i se retipări opera poetică și, mult mai tîrziu, și niciodată în totalitate înainte de 1989, aceea filozofică. Dar Blaga n-a mai apucat-o. Doar *Poeziile* din 1962 au mai fost așa zicînd antume.

Despre Barbu a scris primul studiu de "revalorificare" Ov.S. Crohmăniceanu în *Viața românească* din 1963. Cum autorul lui a scris ulterior pagini foarte pătrunzătoare despre poet, îl cruț acum de comentarea opiniilor lui din 1963. Am ținut eu însumi o conferință despre Barbu, un an mai tîrziu, la Conservator, unde muzicologul George Bălan organiza periodic întîlniri cu iubitorii ai artei moderne (odată cu Barbu, au mai constituit subiect de conferință, Paul Klee și Anton Webern). Seria întîlnirilor de la Conservator a fost curmată odată cu seara cu pricina. Se pare că "vina" o împărțim Barbu și cu mine. Dar am putut publica în *Contemporanul*, imediat după aceea, în două numere succesive, un rezumat al conferinței. În 1965, Al. Rosetti și Liviu Călin au scos prima ediție Barbu (din care lipseau multe titluri importante) de după război. Ea se chema *Ocean*. Titlul *Joc secund* a fost refuzat de cenzură. Spre deosebire de Blaga, Barbu n-a trăit destul ca să se bucure de revenirea în actualitate. În cursul anilor '60-'70, opera lui poetică s-a putut retipări integral, deși n-avem nici azi o ediție critică.

Vinea a debutat editorial, în fapt, în 1965, cu *Ora fîntînilor*. Era chiar titlul pe care el îl anunțase cu patruzeci de ani mai devreme. Din motive personale, poetul refuzase să mai publice culegerea versurilor sale înainte de război iar după aceea nici o editură nu-i mai propusese acest lucru. Despre Vinea, ca de altfel despre Blaga și Barbu, nu s-a scris nimic între 1948 și 1965. Manualele școlare îi ignorau pe toți trei. *Ora fîntînilor* a reprezentat o curiozitate pentru critica tîrzie de după 1960: toate poeziile fuseseră "corectate" de poet, cumințite ca expresie. Cele mai "tari" texte din epoca avangardei lipseau din volum sau primeau o înfățișare care m-a determinat să-l consider pe Vinea, în cronica la carte, un elegiac minor. Nu știu de ce Vinea a modificat textele (Adrian Maniu a procedat la fel cu ale sale.) Dar acest fapt a întîrziat recuperarea lui adevărată cu ani buni. Primele ediții integrale (vorba vine) au fost fanteziste. Nici azi nu avem o ediție completă și absolut incontestabilă.

Fie ca centenarul celor trei poeți să nu rămînă o festivitate ploasă! Reeditarea și discutarea lor de către critică ne-ar permite să le măsurăm impactul asupra altor, noi, generații de cititori și de poeți.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

Aparatul de ridicat din umeri

MĂ NUMĂR printre cei care deplîng destrămarea Convenției Democratice. Ca mulți dintre alegătorii români, cred și eu că numai uniți putem învinge atât de bine organizata armată de asalt a foștilor comuniști și activiști. Forței brute date de inerție, de minciună și nerușinare nu i se poate răspunde doar cu amabilități și cu blînde ridicări din umeri. Și, din păcate, în ultima vreme Convenția Democratică ajunsese o astfel de mașinărie specializată în ridicări grațioase din umeri. Gesturi care se adresau, în egală măsură, adversarilor și aliaților. Concentrarea puterii în mîinile duo-ului Coposu-Constantinescu (din nefericire, mai mult în mîinile celui deal doilea decît în ale celui dintîi), aroganța și intoleranța vechii gărzi făcuseră mai mult decît irespirabil aerul din laboratoarele în care se plămădea (credeam noi) democrația română.

Chiar dacă adversarii P.L.-93-ului și ai P.A.C.-ului pot argumenta cu probe spectaculoase că aceste partide nu s-au supus disciplinei de fier dictate de ambiția setoasă de putere a lui Emil Constantinescu, e greu de susținut că scopul ultim al Convenției Democratice e crearea unei formațiuni în care să nu miște nici musca. Unica rațiune a alianței de partide e, oriunde și oricînd, cucerirea puterii. Altminteri, ea este cu totul altceva: club de discuții, salon de bambilici, asociație pentru întreținerea nostalgiei, orfelinat, adăpost antiatomic, braserie, sală de așteptare. Sau, așa cum era în ultima vreme Convenția Democratică, viespar.

Or, ce propunea duo-ul de șoc Coposu-Constantinescu? Nimic altceva decît construirea unui scenariu al înfrîngerii anticipate. Distinșii domni ne explicau cît de greu, cît de lipsit de sens e să te gîndești la o victorie în viitoarele alegeri. Domniile lor confundau competiția electorală cu jocurile olimpice, la care important e să participi, nu să cîștigi! Oricît i-ar onora, ca simpli cetățeni, această mentalitate, ca oameni politici, îi umple de ridicol!

De-acum înainte, totul e posibil. Nimeni nu poate garanta că partidele care au părăsit Convenția vor triumfa la următoarele alegeri, după cum nu e sută la sută că țărăniștii, ecologiștii și felia de liberali fascinați de epigramele răsuflete ale lui Quintus vor dispărea după 1996. Cert este, însă, că seniorii din Convenția Democratică vor trebui să se pună serios pe treabă. Vor trebui să lase morgia de politicieni de cabinet și să lucreze tinerește în teritoriu. Chiar dacă, de-acum înainte, nimeni nu li se va mai opune la confecționarea unor liste electorale a căror medie de vîrstă s-o bată pe aceea a pensionarului-tip, e greu de spus de unde vor veni voturile pentru acele liste. Cum e de prevăzut o prezență din ce în ce mai episodică a d-lui Coposu, cum o figură de prestigiu acestuia nu prea pare să prindă contur, ieșirea din Convenția Democratică a P.S.D.R., P.L.-93 și P.A.C. echivalează, într-un anumit sens, cu părăsirea unei corăbii care se scufundă. E inimaginabil ca vreunul din matusalemicii țărăniști să mai aibă energia, resursele și chiar talentul de a ajunge la prestigiu pe care dl.Coposu l-a cucerit într-un context

care, e drept, l-a avantajat enorm. Într-o Românie în care, prin grija partidului și a guvernului, nu se mai întîmplă nimic demn de interes, cum se vor putea impune viitorii directori de conștiințe? Vi-i puteți imagina pe un Ion Diaconescu, posesor al unei personalități submediocre, la cirna C.D.-ului? Sau pe acest subprodus al *Scrisorii pierdute*, Alexandru Cervenii? Sau pe Otto Weber, al cărui Q.I. îl califică pentru studiul cazurilor rarissime de stultitiei? Sau pe Ionescu-Quintus, posesorul unui stil de gîndire epigramistic, în patru timpi, rimat abab?

Oricare ar fi evoluția viitoare a partidelor din opoziție, e clar că în momentul de față lucrurile, dacă nu s-au îmbunătățit, măcar s-au limpezit. Viața politică românească nu va avea decît de profitat din renunțarea la o ambiguitate majoră: că posesorul bunelor intenții are și mijloacele de a le pune în practică. În fond, polarizarea produsă prin scindarea Convenției Democratice nu e una politică, ci de mentalități și de vîrstă (element, acesta din urmă, pe care ne-am dezobisnuit să-l luăm în calcul). Pentru că au ieșit din alianță, partidele dizidente nu au devenit, subit, mai puțin democratice. Polarizarea este, în egală măsură, diferența de viteză dintre două categorii de politicieni: cei care vor puterea acum, și cei care își amîină proiectele pentru mai tîrziu. Pentru kalende grecești.

Momentul este greu pentru întreaga opoziție. Cei care au plecat vor trebui să se dinamizeze pentru a-și redefini identitatea, apărîndu-se, totodată, de previzibilă agresiune a celor care îi vor culpabiliza prin toate mijloacele. Cei rămași vor fi obligați să-și reconsidere pozițiile și să-și reanalizeze idiosincrasile. Dar momentul nu are de ce să fie la fel de greu pentru electorat. Absenteismul masiv de la urne a fost interpretat și ca o formă de protest împotriva excesivei prudențe și neputințe a opoziției. Acum, alegătorul va discerne cu mai multă claritate dacă nu între programe și doctrine, măcar între direcții. Sau măcar între vîrste. El va fi liber să opteze fie pentru conservatorismul compact al țărănist-ecologiștilor, fie pentru modernitatea liberală. Fie, desigur, pentru ticăloșia politică gen Iliescu and Comp. Însă, măcar de data aceasta, votul lui va fi mult mai nuanțat. Politicienii mai abili nu se vor putea prevala de naivitatea celor mai puțin versați, iar cei mai iuți de mîină de lentoarea celorlalți. E de presupus că viitoarea campanie electorală (care a și început) va cîștiga nu numai în dinamism, dar și în concentrare. Imensele gafe de pînă acum vor fi sancționate fără milă, prin eliminarea posibilității de a le trece în indistinctul cont comun.

La o analiză mai atentă, vom constata că, în ciuda aparențelor, prin plecarea, intempestivă poate, a domnilor Cunesco, Rusu și Manolescu din Convenție, democrația din România nu pierde nimic. Mai rămîne ca electoratul însuși să facă efortul pe care l-au făcut acești politicieni. Adică de a-și găsi propria identitate. Dacă nu-l va face, cu atît mai rău pentru el.

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

POATE că ar fi trebuit să ne dați detalii în legătură cu Primul Festival European de Dramaturgie de anul trecut, unde/cînd, ne spuneți, una din cele trei piese care au reprezentat România, a fost scrisă de dv. Nu se înțelege din scrisoare dacă ați primit vreo distincție, dacă ați fost prezent la locul cu pricina sau numai textul dv. a trăit, singur printre atâtea presupunem ilustre surate, marea aventură a confruntării. Acea *imensă și neașteptată satisfacție* care v-a străfulgerat existența, ar fi avut și pentru noi o semnificație și o bază ceva mai solide. Experiența de medic, vîrsta frumoasă pe care o măturisiți și faptul că ați scris poezii, proză scurtă și dramaturgie încă din tinerețe, toate acestea la un loc ar putea face din dv. un scriitor care înflorește mai tîrziu. După telefonul pe care ni l-ați dat, cînd v-am făcut și promisiunea fermă că vă vom răspunde cît se va putea de repede, am pornit mai întîi la lectura poeziilor. Nu par a fi scrise acum 15-20 de ani, ci mai de curînd. Au un aer modern, cîteva sunt bune, una singură ni s-a părut senzațională. Dacă le-am pune în ordinea valorii, pe primul loc ar fi *Fuga printre vergele*, apoi *Crescendo*, *Și azi* și, fragmentar, *Moda*. Celorlalte le-am găsit, din păcate, ciudate hibe, construcții defectuoase de limbaj, expresii mai brutale care nu se leagă firesc cu modul dv. de a fi, delicat, de o neprefăcută noblete. Cerem scuze dacă, amendîndu-vă pentru cîteva excese de teribilism, veți reactiona altfel decît cu înțelegere și umor. *Unde ești a întrebat susul adîncul; Un gînd borșos a fătat; Nod pe batistă; Murdar de balustradă cum eram; cu timpul la subsuoară; Azi am vrut să mă zgăiesc la pereți* - fac, trebuie să recunoașteți, notă discordantă cu restul sobru. Poemul care vă reprezintă exact talentul este, cu siguranță, *Fuga printre vergele*, prin vergele înțelegînd furcile caudine. Efectul grafic al așezării poemului în pagină este uluitor. Nu sunteți primul și, desigur, nici ultimul explorator al deliciilor acestui efect. Sunteți însă, și poate nu din întîmplare, un abil beneficiar al acestei invenții poetice subtile. Înainte de a lua în stăpînire *textul* ca atare, care poate fi citit pe verticală, la rînd, sau pe orizontală, la două rînduri, în *X*, și chiar *în oglindă*, dacă poetul ar fi făcut un efort corespunzător în această direcție, poemul ne captivează prin forma sa care oferă o imagine sugestivă. Desenul, conturul în care e învelit bagajul lui aburoș de cuvinte contează și impune în cititor acel interes nebunesc, fascinant, acea iubire la prima vedere, căreia i se iartă totul, pentru poem. *Forma* este prima care se cere *citită* și stoarsă de sens. Pus pe două coloane cu spațiu între ele aliniat strict, ca o veritabilă alee verticală, a suplicului, despărțind două mulțimi înarmate printre care în curînd se va strecura *victima*, poemul apare ucigaș. Fiecare vers e un soldat care va lovi. Fiecare cuvînt e o sculă de tortură. Ai senzația aproape fizică, înfricoșătoare, că în poem se poate intra, dar că din poem nu se mai poate ieși decît distrus, nimicînt... Din cele relatate la telefon am înțeles că nu poezia ar fi copilul dv. preferat, deși credem că greșiți. Nuvela ni s-a părut *ilizibilă*. Vă rugăm să ne apreciați sinceritatea, chiar dacă în primul moment o veți considera de o maximă duritate. Să urmărim împreună, calm, într-un scurt fragment, chinul aiuritor al propozițiilor văduvite binîșor de sens, într-o limbă română ale cărei virtuți n-am înțeles de ce le ignorați cu atîta dezinvoltură: *Frustrat brusc de soluția comodă a activității neîndemînatice, ca un adolescent care și-ar ascunde palmile umede și reci. De ce nu citești? Acum ai avea timp. Încă nu de mult fiecare minut își avea miezul. Papucul e rece, gura miroase a fum de țigară, deși au trecut opt ani de cînd am pus ultima în gură. Sîmbătă înainte de masă, multășteptato... Camera lui Andris e goală de cînd doarme și se trezește cu Emma. Da, știu, e firesc, e-n ordine, e ordinea însăși, cea a naturii. Doar obișnuită se cere. Și suntem cu toții începători în de-ale obișnuirii...* (Zicher Ștefan, Oradea).

România literară

Editată de către:

- Fundația "România literară"
- director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretariat de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Iuliana Marinca (secretariat), Maria Micu (curier).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Culegere: Georgeta Gheorghiu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Biruri și impozite

RECITEAM, nu de mult, pagini din cronicarii munteni și moldoveni și mi-au atras atenția însemnările, s-ar părea, fugare ale cronicilor despre situația economică a vremilor pe care le consemnează, la fel de importantă ca și denumirile domnilor, durata domniilor lor și a isprăvilor (războaie cu turcii, cu ungurii, cu tătarii, cu nemții etc.), descăpătânarea boierilor din partida adversă etc...

Despre doamna Chiajna a lui Mircea-vodă, cel care a urmat lui Pătrașcu cel Bun, a scris o splendidă năvălă Alexandru Odobescu. Stolnicul Constantin Cantacuzino consemnează doar că în vremea domniei lui Pătru-vodă, "fiiul Chiajnei". "Adaos-au Pătru-vodă cu mumă-sa la bir 5 aspri". Se pare că însemnau mult acești "5 aspri" din moment ce cronicarul îi menționează. Citesc mai departe: "...și iar au venit Alexandru-vodă în scaun la București". Acest Alexandru-vodă era celălalt fiu al Chiajnei, fratele lui Pătru-vodă "Și-au adaos în țară un bir ce i-au zis oaie seacă" (subl.n.E.T.A.).

Fiul acestui Alexandru, Mihnea-vodă, mărește și el birul: "Și au adaos în țară găleata" menționează cronicarul cu o conținută mânie. Dar șirul dărilor nu se încheie fiindcă "Pătru-vodă Cercel sin Pătrașcu-Vodă", care a ridicat o biserică la Târgoviște și un palat rămas neterminat, era un domnitor foarte umblat, pe la curțile europene, foarte școlit dar "...au pus birul curții foarte mare și gorștină de oi". Ce-o fi fost "gorștină de oi" nu știu, dar din moment ce cronicarul vorbește despre ea, înseamnă că era destul de importantă! Revine însă la tronul Țării Românești Mihnea-vodă, cel cu... găleata: "Și au mai adaos în țară un bir ce i-au zis năpaste (subl.E.T.A.) și pre megieși găleată de pâine și dijmă din cinci stupi un stup". Cât privește Moldova, nici acolo lucrurile nu stăteau mai bine. Dacă ar fi să pomenim numai pe Duca-vodă, cel poreclit "belivacă"... Au mai fost: "fumăritul", "văcăritul" și altele. "Căinăritul" - impozitul pe câini și căței încă nu se inventase... Îl va inventa guvernul P.D.S.R.-ist al domnului Văcăroiu care s-a lansat într-o adevărată campanie de mărire a birurilor pe populația țării. Nu-i vorba numai de birul pe salarii (foarte mare!), dar anul trecut am avut surpriza ca toți posesorii de aparate telefonice să plătim năstrușnica de T.V.A. - impozit, după câte știm, pe profit și, oare ce profit au posesorii de aparate telefonice de trebuire să fie încărcați abuziv cu o taxă nelalocul ei? Sau încercăm să-i convingem pe cei din afară că noi ne așezăm la "standarde europene"? Dar de ce numai când e vorba de biruri? Numai când e vorba de a lua de la cetățean și nu și atunci când trebuie să dăm? Ca stat-patron?

S-ar părea că sacul bugetar al statului ar trebui să se umple numai din impozitări! Dar *statul-patron* are nenumărate alte surse de venit! Unde sunt acestea de nu mai conținem cu inventarea atâtor impozite?

Să ne gândim ce sume uriașe are în vedere dl. Văcăroiu prin mărirea chirilor pe metru pătrat de spațiu. Redactorul șef al unei reviste pentru copii mi-a spus îngrozit că i se va mări chiria de 30 de ori, și se întreba: oare cu cât va trebui să scumpească el revista ca să poată plăti o asemenea chirie? Și atunci cine i-o va mai cumpăra? După chiria pe trotuar impusă vânzătorilor de ziare, chiria pe "spații comerciale" închise trebuia să se mărească... Să nu mai amintim de impozitul foarte mare stabilit pentru persoanele fizice pe veniturile obținute prin muncă.

Gorștină de oi? Probabil! Fiindcă țaranul sau proprietarul de pământ - fără titlu de proprietate, doar cu adeverință - trebuie să plătească impozit pentru pământ. Are, n-are utilajul necesar pentru lucrul

pământului, pentru semințe, a primit sau, mai degrabă, n-a primit banii pe sfecla de zahăr, pe porumb sau pe lapte, trebuie să-și plătească impozitul! "Foncierea" din *Morometii* lui Marin Preda, vă mai amintiți? Numai că, dacă acolo, în lumea lui Moromete, Ilie îl putea duce cu vorba pe percepătorul care-i bătea în poartă, azi nu mai merge așa! Proprietarul de pământ trebuie să plătească! Trebuie să plătească până și apa din râuri cu care să-și ude grădina... Birul pe apă nu se inventase încă... *Năpastă?* Năpastă! Ce altceva înseamnă anul acesta 1995 care a adus proprietarilor de apartamente surpriza unor impozite insuportabile?

Vecina de la etajul 9 a asistat în dimineața în care s-a dus la Circa financiară ca să se intereseze de impozit, a asistat, fără să vrea, la o scenă tragică: un bătrân pensionar venit, și el, să se intereseze de impozit, a apucat doar să citească suma și imediat a căzut. A fost dus la spital cu Salvarea, dar era prea târziu... În schimb, suma pe care trebuie să-o plătească pe un an întreg - drept chirie - ocupanții caselor naționalizate (câte șase-șapte camere cum le stă bine unor foști "activiști") este echivalentă cu jumătate din impozitul pentru un apartament cu trei camere la bloc...

Pentru ce atât de mare impozitul pentru mașina pe care unii abia de o mișcă din loc, din când în când, (la nevoie), fiindcă un rezervor de benzină se ridică la aproximativ 18.000 lei?

Dl. Văcăroiu și ministrul său Florin Georgescu (cel rău) se pare că au uitat să calculeze la vreme "ajutorul" pentru încălzire, din iarna aceasta, dar n-au uitat să se bată ca niște paralei, chiar și cu Înalta Curte Constituțională, pentru menținerea altei taxe - aceea percepută la ieșirea din țară. Orice s-ar spune, un act abuziv care încalcă la capitolul libera circulație, Drepturile Omului. Nici un alt stat european, în afară de Turcia și Albania, nu practică acest sistem. De ce să nu fim și noi în rând cu turcii? Doar sub presiunea strămoșilor acestora din urmă domnitorii noștri măreau birurile, dijele, dările...

Anul acesta sportivii români care au dus faima României în lume, au primit niște premii, a căror valoare s-a redus (prin impozitare) la mai puțin de jumătate...

Dl. prim ministru a ținut să ne asigure, de câte ori a avut ocazia, că bugetul de stat pe anul 1995 va fi un *buget de austeritate*. Am văzut din felul cum s-au împărțit feliile că pâinea s-a tăiat în așa fel încât numai pentru unii va fi de *austeritate*. Adică, așa cum ne închipuim, *austeritate* pentru cultură, învățământ și sănătate! Pentru alții, privilegiați, din prea cunoscutele motive politice, nu! "Cine împarte, parte-și face" glăsuiește o zicală. Dar în excesul de zel pe care l-au dovedit finanțistii guvernului Văcăroiu, s-au iscat și situații grozave ridicole ca acelea prin care se preconiza impozitarea locurilor de odihnă și tratament, a ajutoarelor (*coșciuge și cruci*) sau a darurilor pentru copii! Ba, la un moment dat, s-a vehiculat și ideea - de-a dreptul absurdă - de a se cere chirii pe terenul pe care sunt clădite sfintele biserici! Când le-au ridicat, domnitorii noștri cei cu frica lui Dumnezeu, au dăruit pe *vecie* și locul unde se ridicau sfintele lăcașuri, așa că... excesul de zel, în cazul amintit, pornea din niște *fantezii* sau *fantaxii* cam deplasate. Dovadă că sindicalistii au izbutit să-l calmeze pe dl. ministru de finanțe și să-l determine să renunțe la o asemenea... *năpastă*.

Nu știu cum s-a rezolvat problema impozitării veniturilor parlamentarilor noștri. Că despre cei ce posedă certificate de revoluționar - pe drept (dar mai ales pe nedrept) n-avem nici o grijă!

FRANCOFONIE. Sărbătoarea jubiliară a francfoniei de la finele lunii martie 1995 - moment sacru pentru întreaga lume a vorbitorilor de franceză - ne pune în fața unuia dintre acele paradoxuri pe care existența noastră este clădită. Se știe că, după decembrie 1989, România a acordat o importanță, am zice vitală, integrării ei francfone: președinția și guvernele succesive au cheltuit tone de energie diplomatică pentru ca țara noastră să pătrundă în clubul filofrancez. Până la urmă, victorie! Împreună cu Polonia și Bulgaria, am fost incluși drept al 45-lea ori al 46-lea membru, recent cooptat, iar oficialitățile bucureștene au scos sonore suspine de satisfacție, repercutate în toate *mass media*.

N-am înțeles niciodată de ce reprezentanții României n-au îndrăznit să afirme sus și tare un adevăr ce sare-n ochi.

Un adevăr simplu de formulat, noi, românii, sîntem - alături de câteva popoare din Estul Europei - unici francfoni adevărați din lume. Mai mult decât polonezii, ungurii ori bulgarii, la care franceza s-a luptat cu germana. În această parte a lumii, sîntem singura țară francfonă în sens etimologic: o țară ce a ales, acum două sute de ani, franceza. La bine și la rău. Liberi și nesiliți de nimeni. În Franța se vorbește franceza pentru că e locuită de francezi; în Belgia, Elveția ori Canada - pentru că acționează aceeași rațiune, măcar parțial; în zeci de țări din Africa ori Asia - pentru că au făcut parte din Imperiul colonial francez. Cu alte cuvinte, aceste popoare n-au avut nici o posibilitate de alegere, istoria a ales în locul lor. Românii sînt printre foarte puținii care - șovăind între câteva limbi celebre prin cultură - au ales franceza; o dată pentru totdeauna.

Să recunoaștem atuhci, la sărbătoare, am avea totuși dreptul la un fotoliu de orchestră, la un loc în rîndul întîi, nu la o primire pe ușa din dos. Pentru că putem învăța pe oricine ce înseamnă adevărata francfonie. Chiar și pe francezi. Ca să nu mai vorbim de modul în care românii vorbesc limba franceză: sîntem printre puținii care, încă, utilizează corect imperfectul subjonctivului.

P.S. Acest articol ar fi trebuit să apară în numărul trecut (9-10) al revistei. Se vede treaba că întrepidul căpitan Soare, celebrat în *Dilema*, a hotărît să-și extindă aria de activitate: fracturînd o cutie poștală străină, el a pus mîna pe manuscrisul articolului meu și l-a reținut, probabil, în arhiva sa personală. Îl felicit pentru realizare, dar îl asigur că, oricîte manuscrise mi-ar mai fura "băieții cu ochi albaștri", aceasta nu va schimba cu nici o iotă ideologia și stilul "Micului dicționar". Dimpotrivă.

Cât despre veniturile de altă natură ale statului, cele multe și firești ale numeroaselor societăți comerciale proprietate de stat (fabrici, combinate sau cum s-or mai fi numind), care ar trebui privatizate, acestea plutesc într-un *vag* ciudat! Par niște umbre chinezești care trebuiesc privite de departe și pe întuneric fiindcă ele intră permanent în sarabanda drăcească și continuă a *blocajelor financiare* de unde nimeni nu le mai poate descâlci...

Așa cum se prezintă impozitarea la noi în țară, ai putea crede că niște finanțisti prea zeloși, care au stors zadarnic lămâia birurilor, intenționează să alcătuiască bugetul de stat numai din impozite.

Pe când impozitul pe ploaie sau pe zăpadă?

Eugenia Tudor-Anton

Actualitatea culturală

Centenarul nașterii lui Lucian Blaga 1895-1995

Concurs de creație literară
Ediția a XV-a, Festivalul internațional LUCIAN BLAGA

Concursul este deschis tuturor creatorilor din țară, nemembri ai Uniunii Scriitorilor. Poeziile trimise la concurs vor fi dactilografiate, purtând fiecare în parte același moto, într-un plic mic ce conține și datele esențiale ale creatorului: nume, prenume, profesia, localitatea, numărul de telefon etc. Adresa: Casa de cultură Sebeș, str. M. Viteazul, 42, cod. 2575 Sebeș - cu mențiunea "Pentru Concursul de creație literară", până la 21 aprilie 1995.

La concurs se vor acorda: MARELE PREMIU al celei de a XV-a ediții de către Ministerul Culturii, în valoare de 100.000 lei; premiul I - 75.000 lei, premiul II - 60.000 lei, premiul III - 50.000 lei și 3 mențiuni a câte 30.000 lei fiecare, de către instituțiile organizatoare; premii ale unor reviste literare și ziare, ale unor sponsori. Menționăm că premiile sunt în sumă netă.

Jurizarea se va face în data de 23 aprilie 1995 de către un juriu național. Premiile vor fi înmânate la GALA LAUREAȚILOR, mai 1995.

Lilly Carandino

UN PĂR blond, drept, retezat la înălțimea umerilor, o plutoasă care umbrea un chip sculptat în planuri, cu ochi adânci, grăitori. Deloc sofisticată, delicat-puternică, cu o simplitate rasată, așa apărea trecătorilor Lilly Carandino, îndreptându-se spre locul transfigurărilor, scena vechiului Teatru Național de pe Calea Victoriei sau cea a Studioului din Piața Amzei. Cariera unei actrițe este aidoma unui sipet plin de comori: rolurile. Din păcate, cea care evocă acum nu știe decât câteva din rolurile unei împliniri artistice curmate brusc. Ofelia alături de George Vraca-Hamlet în acea puțin obișnuită înfruntare artistică numită "bătălia celor trei Hamleți" (Calboreanu, Vraca, Valentineanu), Margareta în *Faust*, Doña Sol în *Hernani*, Desdemona în *Othello*, Castelana în poemul dramatic *O sărutare* de Ion Petrovici. Parteneri și parteneri mari actrițe și mari actori ai epocii. Lilly Carandino rostea versurile într-o cadență interioară specială cu o voce vag aspră, unduitoare, cea a retrăirii unor personaje aparținând vremurilor trecute, devenite istorie. Actrița arunca o punte peste timp spre contemporaneitate, spre eroinele moderne, nu mondenă sau saloarde. Lilly Carandino era predestinată portretizărilor complexe, problematice, fie că era distribuită în țărâna Mălina Runcu din *S-a stins candela* de C. Manolache, în Maria Ralu Durma, "construită dintr-un metal spiritual comun" (cum indică autorul) din *Descătușare* de Mircea-Ștefan Cioroiu, în Annapia din *Scrisori de dragoste* de Gerardo Gerardi, sau în eroina din *Zburător cu negre plete* de Felix Aderca. Fațete ale unui mare talent dăruit cu generozitate spectatorilor până la ultima apariție de mare răsunset artistic, Elena Andreeva din *Unchiul Vanja* de Cehov pe scena Studioului. Elena Andreeva-Lilly Carandino apărea în lumina molcomă a după-amiezei într-o rochie albă de ghiapiură, cu gulerul înalt, cu umbreluța de soare cochec îndantelat. Sprijinită în mînerul de fildeș parcurea scena așezându-se tăcută pe un leagăn. Radia lumină hipnotizând sala. Împreună cu ea alți titani ai scenei printre care Aura Buzescu, Sonia Cluceru, Emil Botta, Costache Antoniu, evoluând în regia lui Moni Ghelerter. În pofida succesului, a sălilor pline, spectacolul a avut o existență scurtă, curmînd dur viața scenică a artistei. Regizorul considerînd-o de neînlocuit, a scos piesa de pe afiș. După încarcerarea propriu-zisă a urmat alta mai cumplită, interdicția de a pași pe scenă, de a întrupa existența efemeră a unor alte personaje. Lipsită de "elixirul" vieții unui actor, teatrul, Lilly Carandino a suportat cu demnitate chinul. Revenirea a fost firzie, înfîmplătoare, marginală, rîndind în plus, chiar dacă nu arăta, un suflet bolnav, nevindecabil. După atîtea suferințe îndurate împreună cu eroinele pe care le-a însușit, a căror soartă era nefericită, poate că va urma îndemnul Soniei din *Unchiul Vanja*: "te vei odihni, Lilly Carandino, te vei odihni, te vei odihni..." (Andriana Fianu)

Moment comemorativ G. Călinescu

VINERI, 10 martie a.c., Societatea literară "G. Călinescu", revista *Jurnalul literar* și Casa Oamenilor de Știință a Academiei Române au organizat un simpozion la casa memorială G. Călinescu din București. Au luat cuvîntul: Cornelia Ștefănescu, Nicolae Florescu, Viorica Nișcov, Sorin Mărculescu, Eugenia Oprescu și Nadia Nicolescu.

Duminică, 12 martie, la Onești, Fundația Națională "G. Călinescu", Centrul de cultură "Rosetti Tescanu-George Enescu" și Uniunea Scriitorilor din România au organizat, cu același prilej comemorativ, simpozionul "Călinescu azi". Au prezentat comunicări și au evocat personalitatea marelui scriitor: Elena Bulai, C. Th. Ciobanu, Gabriel Dimisianu, Dan Mănucă, prof. Ioan Micu, Dan Sandu, Gheorghe Palel, Cornelia Ștefănescu. La Galeriile Fundației a fost vizitată expoziția de grafică policromă a Marianei Petrașcu iar la Tescani așezămîntul de cultură "Rosetti Tescanu-George Enescu". Pentru luna septembrie a acestui an a fost anunțată desfășurarea la Onești a "Zilelor culturii călinesciene", ediția a 26-a. (G.D.)

Lansare - Imitație de coșmar

LUNI, 13 martie a.c., s-a lansat la librăria Mihail Sadoveanu volumul de povestiri fantastice *Imitație de coșmar* de Ana Blandiana. Au vorbit despre cartea Anei Blandiana scriitorii Doina Uricariu, directoarea editurii DU Style, Alexandru Paleologu, Dan Cristea și Panu Văzirescu. Autoarea a evocat împrejurările în care a scris povestirile din volum.

Cu prilejul lansării aceleiași cărți, după-amiază a avut loc, în Aula Facultății de Drept din București, înfîlîirea Anei Blandiana cu un numeros public. Au vorbit despre autoare și despre opera ei literară Emil Constantinescu, Doina Uricariu, Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu. Actorul Victor Rebengiuc a citit o proză din volum. În încheiere s-a adresat auditoriului Ana Blandiana.

CALENDAR

10.III.1935 - s-a născut *Bokor Katalin*

11.III.1891 - s-a născut *Ion Pillat* (m. 1945)

11.III.1907 - s-a născut *George Potra* (m. 1990)

11.III.1919 - s-a născut *Petre Bucșa*

11.III.1920 - s-a născut *Radu Bogdan*

11.III.1923 - s-a născut *Grigore Tănăsescu*

11.III.1929 - s-a născut *N. Tertulian*

11.III.1932 - s-a născut *Iosif Naghiu*

11.III.1936 - s-a născut *Dumitru Ciobanu*

11.III.1992 - a murit *Nicolae Țic* (n. 1929)

12.III.1913 - s-a născut *Alexandru Bardieru*

12.III.1925 - s-a născut *Constantin Chiriță* (n. 1991)

12.III.1925 - s-a născut *Rodica Sfîntescu*

10 zile de toleranță la Sibiu

DUPĂ cum se știe, anul 1995 a fost declarat ca *Anul internațional al toleranței*. Dacă privim în jurul nostru, foarte aproape sau foarte departe, putem observa că se fac eforturi considerabile pentru ca, fie și provizoriu, intoleranța să fie înlocuită prin toleranță - față de celălalt, față de semeni, toleranță morală, religioasă... Eforturi mari, efecte mici, instabile.

Actorul Constantin Chiriac, directorul *Festivalului internațional de teatru tînăr profesionist* s-a gîndit să-și plaseze cea de-a doua ediție în contextul mai sus amintit și să transforme timp de zece zile - 25 martie-3 aprilie - orașul Sibiu într-un oraș al teatrului și toleranței. Festivalul, mult mai amplu și, sperăm, mai bine organizat și alcătuit față de cel de anul trecut, va funcționa în trei mari secțiuni: *Mari spectacole*, *Școli* și *Academii de teatru* (concurs) și *Teatru în spații non-convenționale*. Vor avea loc colocvii, simpozioane, mese rotunde, lansări de carte la care vor participa personalități din toată lumea. Mereu, în atenția tuturor, organizatori, invitați, participanți, vor fi teatrul și ideea de toleranță, sau de intoleranță, puse sub lupa specialiștilor. Pentru a vă stîrni cel puțin curiozitatea

Cîntăreața cheală de Eugen Ionescu. Regla: Tompa Gabor. Teatrul Maghiar Cluj-Napoca.

teatrală, vă facem cunoscute numele unor trupe și spectacole de valoare națională și internațională care vor fi la Sibiu: din România - Teatrul Național Craiova cu *Phaedra*; Teatrul Anton Pann - *Decameron 647*; Teatrul Mic - *Pescărușul* și *Dragostea celor 3 portocale*; Teatrul *Evreiesc de Stat*. *Astă seară Lola Blau*; Teatrul Maghiar Cluj-Napoca - *Cîntăreața cheală*; Teatrul *Tăndărică* - *Adunarea păsărilor*, din Lituania - Teatrul *Kauno Pantomimos* - *Rinocerii*; din Japonia - compania 1980 cu *Ghicitorul celor 10 crime din Komachi*; din Mexic va sosi compania *Antonio Guerrero* cu *Malintzin*; din Polonia - Teatrul *Atlantis* - *Concertul Sf. Ovidiu* și Teatrul *Osme-go Dnia* - *Sabat*; din Grecia - Teatrul *Leschi* - *Visions*; din Italia - Academia de Artă Dramatică *Silvio D'Amico* - 1984 și Teatrul *I* - *La porta del Sangue*; din Bulgaria - Teatrul *Ivan Vazov* - *La nuit enchantée*. (M.C.)

O expoziție-poem-spectacol

AȘA s-ar putea intitula "expoziția" poetului Matei Stîrcea-Crăciun, doctor în antropologie și istorie al Universității din București. Galeria etaj 3/4 de la Teatrul Național găzduiește începînd cu data de 3 martie expoziția *Manole* - poem filosofic în montare sinestetică: poezie - grafică - muzică - dans, în ambianță vizuală, desene și colaje ale artistei plastice Hortensia Maschievici-Mișu, cu participarea la vernisaj a artistului vocal Constantin Codrescu și balerinului Romulus Neagu. Montajul muzical a fost asigurat de Irina Hasnaș și Gabriela Codrescu. (M.D.)

Artele ieșene contemporane

PE 3 MARTIE, la Galeria etaj 3/4 de la Teatrul Național a avut loc deschiderea expoziției *Arta ieșeană contemporană*. În concepția organizatorilor (ARTEXPO, U. A. P., filiala Iași), expoziția, care reunește toate stilurile, vrea să demonstreze că artiștii din Iași pot pune un demers elocvent "nu neapărat tiranizat de o diacronie ce pleacă nedezmîntit de la Clusul de zugrăvie și desen al lui Asachi", ne avertizează în prefața catalogului Val Gheorghiu. La vernisaj au luat cuvîntul criticul de artă Octavian Barbosa, viceprimarul Capitalei Iulian Crețu, criticul de artă Radu Negru, președintele U.A.P. Iași Dragoș Pătrașcu și directorul Oficiului Național de Expoziții și Artă Mihai Oroveanu. (M.D.)

12.III.1936 - a murit *G. Ibrăileanu* (n. 1871)

12.III.1937 - s-a născut *Nicolae Bileșchi*

12.III.1965 - a murit *G. Călinescu* (n. 1899)

13.III.1900 - s-a născut *Grigore Popiți* (m. 1980)

13.III.1928 - s-a născut *Mihai Murgu* (m. 1985)

13.III.1935 - s-a născut *Liviu Damian* (m. 1986)

13.III.1935 - s-a născut *Romulus Rusan*

13.III.1936 - s-a născut *Alexandra Indries* (m. 1985)

13.III.1937 - s-a născut *Vasile Severin*

14.III.1854 - s-a născut *Alexandru Macedonski* (m. 1920)

14.III.1888 - s-a născut *Al. Mateevici* (m. 1916)

14.III.1909 - s-a născut *Constantin Ilescu*

14.III.1911 - s-a născut *George Drumur* (m. 1992)

14.III.1919 - s-a născut *Alexandru Paleologu*

14.III.1920 - s-a născut *Pavel Bellu* (m. 1989)

14.III.1921 - s-a născut *Alexandru Struțeanu*

14.III.1937 - s-a născut *Széprétti Lilla*

14.III.1955 - s-a născut *Marta Petreu*

15.III.1831 - s-a născut *Pantazi Ghica* (m. 1882)

15.III.1905 - s-a născut *Ernest Bernea* (m. 1990)

15.III.1929 - s-a născut *Neboișă Popovici*

15.III.1949 - a murit *Gh. Brăescu* (n. 1871)

15.III.1977 - a murit *Tudor Măinescu* (n. 1892)

CRONICA
LITERARĂ

de Ioana
Părulescu

Andrei Pleșu, *Limba păsărilor*,
Editura Humanitas, București, 1994,
272 p.

P RIMUL "text" care merită citit cu atenție în cartea lui Andrei Pleșu *Limba păsărilor* este coperta, unde e reprodus un detaliu din fresca atribuită lui Giotto: *Sf. Francisc predicând păsărilor*. Zăbavă obligatorie a cititorului într-o lectură care - cum sugerează chiar autorul - trebuie făcută "cu respirație egală" adică pe-ndelete, înaintînd din aproape în aproape, însuflețit, dar nu cu sufletul la gură. Așadar, pe copertă, Sfîntul Francisc vorbește în limba păsărilor. Tălmăcit în limba oamenilor îndemnul lui ar suna cam așa: "Păsări, surorile mele, aveți teme să-l slăviți pe Domnul și să-l iubiți în veci: v-a dat pene să vă înveșmîntați, v-a dat aripi să zburați și toate cîte vă trebuie ca să trăiți..." Iar păsările, spune legenda și arată fresca lui Giotto, îi stau în preajmă, îl înțeleg și-i dau ascultare. La aproape un secol de la moartea Sfîntului Francisc și la puțin timp după ce Giotto îl reînviase pe zidul bisericii din Assisi, în 1320, un alt predicator, Johannes Eckhart, *magister theologiae* și maestru spiritual e acuzat de erezie și judecat de inchiziție. Într-o lectură liberă, cartea lui Andrei Pleșu duce, încă înainte de a o deschide, la ideea necesității redescoperirii unei comunicări universale, care împacă pămîntul (oamenii) cu cerul (păsările, îngerii, Dumnezeu) și totodată la o concluzie mai simplă, pe care mi-o asum: este mai bine să vorbești păsărilor decît oamenilor, ai mai multe șanse să fii înțeles. Iar dacă greșim în judecarea acestei cărți, avem o circumstanță atenuantă: sîntem oameni.

Cartea are o structură circulară: începe cu un capitol dedicat limbii păsărilor, limbii originare, atocuprinzătoare, de dinainte de Babel și ajunge în final la "inventatorii limbii păsărilor", îngerii, "definiți, cîndva, drept limbajul înaripat al lui Dumnezeu" (5). Capitolele intermediare se ocupă de idiomuri simbolice (la Jung, Eliade, Francesco Guardi), de idiomuri ale credinței (pornind de la Eugen Ionescu, Nikolai Berdiaev, Cioran) și de idiomuri ale formării (Constantin Noica) - așadar, de limbaje aflate dincolo de limbile naturale, dincolo de lumea înșelător de ordonată a lingvisticii, într-o zonă de unde poate începe căutarea limbii primordiale. Omogenitatea textelor este de profunzime și nu trebuie căutată nici în felul în care și le-a grupat autorul și nici în stil: dimpotrivă, stilistic, cartea e eterogenă. Textele au fost scrise pe parcursul a 12 ani, cu scopuri diferite: scrisori (deschise sau nu), un studiu introductiv pentru un volum de pictură, o conferință etc. Însemnările pe marginea dialogului platonician *Cratylus* s-ar potrivi poate în ediția

În căutarea Turnului Babel

Platon îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, dar, sufocate de trimiteri cum sînt, pierd mult în comparație cu celelalte piese ale cărții, deși reprezintă chiar poarta de intrare. Scrisoarea deschisă către Eugen Ionescu este directă, convingătoare, patetică pe alocuri, scrisorile către Sorin Vieru iuți, polemice, calde și cu o teribilă bucurie a comunicării, studiul despre Guardi poetic, eseurile despre Jung și Eliade demonstrative, confesiv cel despre Noica.

Este cu ațit mai uimitoare armonia în care intră textele și felul în care se înlanțuie. Există o singură explicație: coerența preocupărilor autorului. El trece întotdeauna dincolo de un subiect oarecare către sensul ascuns, totalizator. În *Cuvînt înainte* Andrei Pleșu scrie: "Unitatea unei antologii de texte dispartate nu pretinde să fie mai mare decît unitatea lăuntrică a autorului". Se pare că această "unitate lăuntrică" e totuși "mai mare" decît ne permite să bănuim o asemenea formulare, căci toate textele se înlanțuie de la sine, atingînd într-un fel sau altul o zonă *imaginală* a lumii, cu nostalgia unui trecut în care pămîntul era mai aproape de cer și omul mai avea încă sensul Unului. De aici și obsesia îngerilor, a mediatorilor între om și Dumnezeu.

I N *Limba păsărilor*, Andrei Pleșu merge în căutarea ruinelor Turnului Babel cu aceeași îndrăzneală ardentă cu care pornea cîndva Heinrich Schliemann în căutarea rămășițelor cetății Troia. Ațita că nu în pămînt trebuie să scormonească autorul, ci în lumea, la fel de greu de răscolit, a ideilor. Pasionat de această arheologie spirituală, Andrei Pleșu nu caută numai urmele unei limbi primordiale, ci și fragmentele Turnului construit cu ajutorul ei, datorită ei. Altfel spus, fragmentele construcției ce simbolizează, în universul spiritului, temeritate, putere, armonie spontană, dar și hybris. Dacă nu mi-e greu să mi-l imaginez pe autorul *Limbii păsărilor* punîndu-și cărămida la zidul Turnului Babel, nu-l pot vedea, în schimb, în rolul părintelui-constructor din *Turnul* lui W. Golding. Cartea lui își asumă exact riscul pe care și l-au asumat oamenii limbii unice: de a îndrăzni prea mult, chiar dacă aparența de limpezime, cumînțenia demonstrației și fermitatea tonului ascund această îndrăzneală. Că riscul e conștient o dovedește un motto din celebra carte a lui George Steiner, *După Babel*: "Tot ceea ce putem spune despre limbă, ca și despre moarte este, într-un anumit sens, un adevăr inaccesibil". Or, Andrei Pleșu *spune* despre limbă, moarte, înger, Dumnezeu, caută cai de acces spre inaccesibil. Ideea care-l îmbărbătează pare să fie că, inaccesibile, într-adevăr, omului modern, aceste adevăruri au fost cîndva mult mai aproape de om. El le-a pierdut, așa cum a pierdut posibilitatea de a comunica prin una și aceeași limbă cu semenii săi.

Sentimentul înconfortabilității lumii actuale este atenuat, la Andrei Pleșu, de intuiția și încercarea de cuprindere mentală a altei lumi: în care limba unește, nu dezbină, în care dihotomiile reducătoare, constrîngătoare și exclusiviste dispar, în care oamenii își percep și pricep îngerii, apropiindu-se astfel de Dumnezeu. În acest demers cutezător (de data aceasta o cutezanță îndreptată către regăsirea Zeului) prin care autorul oferă o posibilitate de salvare omului de azi care a uitat tot ce era important, o întreagă serie de gînditori și o întreagă serie de texte din marea țesătură de limbi a lumii îi vin în ajutor: scrierile filozofilor, ale

asa-numiților mistici, marile cărți ale tradiției patristice, pictura. Andrei Pleșu nu demonstrează, el descoperă, nu-și propune să ne convingă de valabilitatea unei premise, ci vrea să se convingă singur *dacă* premisa e corectă. O astfel de premisă este să consideri firească alăturarea lui Ionescu, Berdiaev și Cioran sub un generic ca *Idiomuri ale credinței*.

Lumea în care răul (demonul, în limbajul romantic al lui Berdiaev) învinge de atîtea ori mai poate fi o lume a lui Dumnezeu? Mai permite credința? Trei răspunsuri vor fi propuse aici, toate trei neconvenționale. Eugen Ionescu, care dorește disperat să creadă, de unde convingerea lui Pleșu: "Negăsită, căutată, percepută mereu ca un punct de fugă - iată chipul credinței adevărate și prestigiul ei" (146). De Eugen Ionescu autorul pare a fi cel mai aproape și scrisoarea pe care, în urma interviului luat de Gabriel Liiceanu, i-o adresează cred că este și o scrisoare către sine însuși. Al doilea răspuns e al lui Emil Cioran. Spre el, autorul se îndreaptă mai circumspect, cu disponibilitatea rece a minții, nu cu *sympatheia* pe care i-o arată lui Eugen Ionescu. Ceea ce nu exclude admirația, înțelegerea și uneori chiar identificarea cu un om care e cînd "prea fierbinte", cînd "prea rece", "dar niciodată «căldicel», multumit de sine, inert" (185) și prin aceasta chiar, mai aproape de Dumnezeu decît indiferenței. Portretul său, descoperă autorul, "există, anticipativ, în *Demonii* lui Dostoievski: «Cînd crede, nu crede că crede și cînd nu crede, nu crede că nu crede»" (185). A treia formulă din idiomul credinței este a lui Berdiaev care răspunde contradictoriu, necanonic la întrebare, cu totul altfel decît adepții dihotomiilor și acordă omului creator un rol în Facere, "o perpetuă zi a opta" (157). Încrederea în om e încrederea în lumea lui Dumnezeu, în Dumnezeu.

S ÎNT pretutindeni în această carte idei care, sub precauția formulării, sub scutul "bibliografiei", îl arată pe Andrei Pleșu în chip de explorator pătîmas prin vechile și mereu înnoitele *terrae incognitae* ale spiritului. Paginile de angelologie care încheie cartea sînt dovada cea mai bună: sînt oare mulți intelectuali care ar îndrăzni să creadă azi, să susțină azi că există îngerii și să pătrundă în lumea lor de oglindă? Căci asta încearcă să arate Andrei Pleșu, dacă nu din alt motiv, măcar pentru a-l trezi pe omul contemporan din inerțiile sale, pentru a-i zdruncina ideile primite de-a gata, scepticismul, intelectul care refuză revelația. Analogia e simplă: lumea îngerilor seamănă cu lumea oglinzii în care totul e și totodată nu e. O lume dincolo de cea ordonată după principiul terțiului exclus. Cartea lui Andrei Pleșu e și ea o oglindă: permite cititorului confruntarea cu propriul lui chip, cu propria (ne)credință și reflectă, printre diversele ei portrete, în jocul de lumini și umbre al ideilor, și portretul autorului. L-aș pune sub motto-ul unui distih din Angelus Silesius: "Ich weiß nicht was ich bin, ich bin nicht was ich weiß/Ein Ding und nicht ein Ding, ein Pünktchen und ein Kreis". Iată portretul, printre rîndurile cărții:

"...mai are încă întrebări pentru care lumea lui nu mai are răspunsuri".

"Deși personalitatea lui...se înfățișează comentatorului ca avînd iradierea unei perfecte coerențe între mobilurile adînci și manifestările exterioare, așa încît o analogie cu modelul

CERSETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Cîntece de adolescent - 1958 (1)

Ce limpezi diminețile mă
plouă,
Și străvezii, și proaspete pe
frunte!
O, gălăgii, vrăjitorii mărunte,
Gropi pline cu cicoare și cu
rouă!

Sînt ca o rană fragedă ce
doare.

Izvoarele-și strîng ierburile
ca să
îmi oblojească dulce cu
mătasă
Trupul subțire, nsîngerat de
soare.

Dar palmele ce-așteaptă să
dezmierde
Și necrezut de-adînci să se
deschidă?
Primejdios, pe firul crud și
verde,
Cîntecul urcă greu, ca o
omidă.

..

Adolescent confuz, ce drag
îmi sînt!
Ca-ntr-o mantie sufletul
mi-aș strînge,
Orgolios, în propriul meu
cînt.

Cît de adînci mi-s ochii și
de puri.
Cu pieptul larg deschis,
arunc spre soare
Lancia visului meu dens,
biruitoare.

Tu, rană roșie și fragedă,
murmuri!

Cui să mă dărui blînd, cu
pasul crud,
În ierburile ude de lumină?
Sinceritate, unde se termină
Zborul rotund pe care ți-l
aud?

goethean al «totalității» se impune de la sine, există o anumită cezură între corespondența sa și textele sale științifice. În corespondență...își îngăduie sincerități, formulări abrupte și verdictive tranșante pe care - în cercetările sale - le evită cu o responsabilitate prudentă".

Simte "nevoia de a articula o terapeutică a sufletului modern, un sistem soteriologic"...Face parte "dintre eroii reabilitării mitului în lumea contemporană".

"Își recunoaște singur un *côte Stavroguine*, seducător și impenetrabil, provocînd, fără să și-o propună, o stranie atmosferă de emulație. Și-a cenzurat toată viața această dimensiune, nedorind să treacă drept un «inspirat» sau un «maestru spiritual»".

"În problemele spiritului el poate avea idiosincrazii, dar niciodată prejudecăți; citează autori pe care universitățile îi socotesc suspecti, devine prea personal acolo unde s-ar cere să fie «canonic» și neglijează suveran exigențele filozofiei «de școală»".

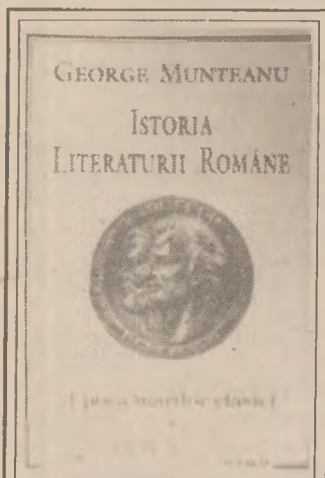
Are un "aer jovial și mercurian, integrat, plin de aplomb", dar "rezistent la nou și insensibil la futurologie".

"Pentru el «filozoful autentic este un om îndrăgostit»" (...) Face "pariul unei încercări existențiale eroice: încercarea de a fi, în același timp, independent și angajat, în același timp lucid și îndrăgostit".

Un profesor universitar despre epoca marilor clasici

CELE peste 800 de pagini format mare cuprind opera fundamentală a unui profesor universitar care n-a devenit niciodată un personaj de prim-plan al vieții literare, dar a reprezentat mult pentru studenții săi. De altfel, și

George Munteanu, Istoria literaturii române - Epoca marilor clasici, vol. I-II, ediția a doua, revăzută și adăugită, Ed. Porto-Franco, Galați, 1994, 362 + 456 p., 2200 + 2200 lei.

literare. George Munteanu are o structurală inaderentă la anecdotică, la trivialitate. Gândirea sa întreține o stare de elevație, care pretinde un efort intelectual auditorilor sau cititorilor, dar îi și captivează. În plus, această tentativă a înălțimilor, departe de a-l determina (așa cum se întâmplă cu alți "inspirați") să devină patetic și grandilocvent, nu face decât să-i însușească argumentația și să-i acutizeze simțul nuanțelor.

Demnă de remarcat este, în paginile despre epoca marilor clasici, și eleganta cu care polemizează autorul cu diferiți predecesori și contemporani. George Munteanu nu-și face din polemică un scop în sine, ci, pe măsură ce-și dezvoltă propria demonstrație, înlătură ferm, dar politicos toate prejudecățile care-i stau în cale (prejudecăți, de altfel, redutabile, de genul: pesimismul lui Eminescu, lipsa de spirit analitic a lui Maiorescu, existența a trei etape de creație la Slavici).

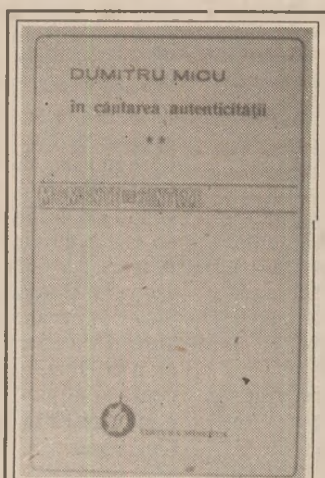
Epoca marilor clasici este o sinteză importantă, care nu poate lipsi din bibliografia unui literat de azi. Editura Porto-Franco merită felicitări pentru tipărirea acestei ediții revăzute și adăugite (dar și reproșuri, pentru numărul rușinos de mare de greșeli de tipar).

Principala realizare: rezumatul de la sfârșitul cărții

DUMITRU MICU reconstituie, în paginile acestei cărți, fervoarea intelectuală și artistică a unei generații reprezentative pentru civilizația din România interbelică

(exact acea civilizație a cărei existență o neagă Silviu Brucan). Sunt aduse în discuție nume ca Mircea Eliade, Anton Holban, Mihail Sebastian, C. Fântâneru, M. Blecher, Octav Șuluțiu, H. Bonciu, Ion Biberi, Mihail Celarianu, Anișoara Odeanu. Cunoscând bine epoca și fiind, prin temperament, înclinat să participe sufletește la aventurile spirituale pe care le evocă, exegetul reușește să învie elanurile și polemicile de altădată. Totodată, cu o conștiințiozitate niciodată epuizată - formă de devotament față de domeniul investigat - prezintă și analizează scrierile adepților, iluștri sau uitați, ai "autenticității".

Ceea ce lipsește cărții este o viziune ordonatoare. Dumitru Micu nu domină vasta documentație de care dispune. Îl vedem, parcă, îngropat în ea până peste cap. Tocmai de aceea este reconfortantă lectura rezumatului de la sfârșitul cărții, care, prin reducerea la scară a întregii

Dumitru Micu, În căutarea autenticității, vol. II, Ed. Minerva, col. "Momente și sinteze", București, 1994, 176 p., 1100 lei.

materii, creează impresia plăcută că există o perspectivă de ansamblu și o logică.

Ion Budai-Deleanu în limba lui Ion Creangă

ȘERBAN CODRIN, poet și dramaturg obsedat de virtuozitatea stilistică, și-a propus să repovestească *Tiganiada*, într-un limbaj accesibil cititorilor de azi (nu este vorba, deci, de o *recitare*, cum se precizează în subtitlu, ci de o *repovestire*). După opinia sa, "numai astfel Ion Budai-Deleanu, autoexilatul de la Lemberg, va evada din mausoleul său latinizant și ideologic spre o libertate pe care a iubit-o cu patimă și nu a avut parte de ea". La rândul ei, editura, admitând că prin această traducere "unele din neasemuitele frumuseți ale poemului original se pierd

Ion Budai-Deleanu, Tiganiada sau Tabăra Tiganilor, poem erol-comico-satiric (într-o recitare de Șerban Codrin), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, 128 p., 1683 lei.

sau se estompează", se consolează cu gândul că "poema" devine accesibilă.

Citind, în continuare, *Tiganiada* lui Șerban Codrin, ne vine să credem că nici autorul nu știe ce-a scris și nici editura nu știe ce-a publicat. Versiunea care ni se oferă nu este nici pe departe pe înțelesul unor cititori lipsiți de pregătire filologică. Autorul ei folosește fără reținere, cu binecunoscuta sa voluptate de degustător al pitorescului lingvistic, cuvinte populare, termeni argotici etc.: "procler", "afurisenie", "sminteală", "hoască", "prăpădenie", "bojoci", "nefărtat", "a se cărăbăni", "glagoare", "chitită", "harabale", "veșcă", "mardeală", "bârzoii" și multe altele. Practic, Șerban Codrin a "mutat" *Tiganiada* de pe vremea lui Ion Budai-Deleanu pe vremea lui Ion Creangă, a dărâmat o construcție lingvistică barocă și a înălțat alta aproape la fel de încărcată. Textul său, scris cu artă, îl delectează pe cititorul competent, dar nu este în nici un caz accesibil publicului larg.

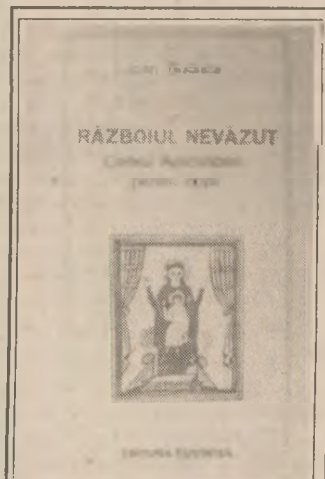
P.S. Pe vremea când doar proiectase să rescrie *Tiganiada*, Șerban Codrin mi-a mărturisit intenția sa de a folosi limba română *de azi*. Mi-a și arătat un prim fragment în care neologismele, inclusiv cele din "limba de lemn", creau o țesătură de aluzii, voluntare și involuntare, de un haz nebun. Ce s-a întâmplat cu acel proiect (datând din timpul lui Ceaușescu)? Cine l-a determinat pe autor să renunțe la el?

De la critica literară la științele oculte

CARTEA nu este o parodie - așa cum am putea crede, cunoscând umorul lui Ioan Buduca și, în același timp, trecutul său de teoretician al

ironiei -, ci cuprinde studii scrise pe un ton grav despre profeți, îngeri și demoni, despre magie, despre venirea lui Antihrist și sfârșitul lumii etc. O inteligență strălucită, pe care o admiram cândva în articolele de critică literară din *Amfiteatru*, se împotmolește tragicomic în rezolvarea unor probleme false și zadarnice. Autorul mărturisește, în prefață, că impulsul de a trata asemenea teme i-a venit citind cărțile despre ocultism apărute în avalanșă după 1989. Cu alte cuvinte, el se află în situația lui don Quijote, convertit la un nou mod de viață-după lectura romanelor cavalești din epocă.

"Demonstrațiile" lui Ioan Buduca sunt castele de nisip, gata să se prăbușească la prima adiere de spirit științific. Ca să dovedească, de exemplu, că profețiile se împlinesc, el aduce ca argument "căderea Ierusalimului", în conformitate cu o prevestire a lui Isus Hristos. În realitate, previziunile de acest fel *nu au cum să nu se*

Ioan Buduca, Războiul nevăzut - Cartea Apocalipsei, pentru copii, Ed. Cuvântul, București, 1994, 200 p., 3400 lei.

împlinescă, bazându-se pe o repetabilitate a faptelor istorice. Până la urmă, într-un fel sau altul, toate orașele mari au fost asediate și cucerite, reprezentând o tentativă pentru popoarele aflate în expansiune, asemenea romanilor. Pe de altă parte, în legătură cu orașele, monumentele, personajele care au o anumită faimă se fac toate profețiile posibile, astfel încât orice s-ar întâmpla cu ele o profeție tot se confirmă, în timp ce celelalte, neconfirmate, se șterg din memoria umanității.

P.S. Ioan Buduca este convins că toți cei ce invocă spiritul științific o fac instigați de Satana. În ceea ce mă privește, recunosc că în timp ce scriam recenzia am simțit în camera de lucru un miros de pucioasă...

Cărți primite la redacție

- Victor Kernbach - *Dicționar de mitologie generală*, mituri, divinități, religii, ediția a II-a, adăugită, Ed. Albatros, col. "Dicționarele Albatros", București, 1994, 702 p., 16.000 lei.
- Ana Blandiana - *Imitație de coșmar, Ed. Du Style*, col. "Biblioteca milenului III", București, 1995 (cuprinde proza fantastică din *Cele patru anotimpuri*, 1977 și *Proiecte de trecut*, 1982), 432 p., 6500 lei.
- Ion Pop - *Recapitulări*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, (cuprinde studii despre Goga, Bacovia, Maniu, Vineanu, Arghezi, Voiculescu, Pillat, Barbu, Fundoianu, Voronca, Philippide, Blaga), 208 p., 2930 lei.
- Petre Sălcudeanu - *Biblioteca din Alexandria*, vol. I-II, roman, prefată de D.R. Popescu, Ed. Minerva, col. "Biblioteca pentru toți", București, 1994, (text inte-

gral; au fost reintroduse pasaje scoase de cenzură la prima ediție), 352 + 368 p., 2000 lei.

- Pavel Chihai - *Lecturi despre Țările Române în evul mediu*, studii și recenzii, Ed. revistei *Dorul*, Danemarca, 1994, 120 p., preț neprecizat.
- Pavel Chihai - *Portrete de voievozi din Țara Românească*, secolele XIV-XVI, Ed. revistei *Dorul*, Danemarca, 80 p., preț neprecizat.
- Traian Filip - *Thalassa*, roman, vol. I-II, Italia, Milano, Ed. Nagard, 1993-1994, 420+420 p., preț neprecizat.
- Mihai Ionuț Constantinescu - *Pentru o mie de ani*, versuri, Ed. Elit Comentator, Ploiești, 1994, 80p., 1200 lei.
- Rodica Draghinescu - *Fiecare avem sub pat niște fotografii de care ne este rușine*, versuri, Ed. Marineasa, Timișoara, 1995, 84 p., 1000 lei.

Nietzsche contra Nietzsche

DATORĂM Editurii Dacia și în particular lui Vasile Muscă - traducător și autor al unui documentat studiu introductiv - o importantă dar mai puțin cunoscută parte a operei lui Friedrich Nietzsche, și anume considerațiile sale despre filologia clasică, reprezentate în acest volum de prelegerea rostită la Universitatea din Basel, în 1869, pe tema *Homer și filologia clasică*, unul

Friedrich Nietzsche - *Noi, filologii*, traducere, studiu introductiv și note de Vasile Muscă, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, 128 p., 1500 lei.

dintre celebrele texte: "prefață la o carte nescrisă", intitulat *Concurența homerică* (1872) și, în fine, câteva fragmente și planul general a ceea ce ar fi trebuit să devină *Considerația inoportună "Noi, filologii"*. După *Ecce Homo*, acest grupaj de scrieri constituie poate cea mai avantajoasă posibilitate de a reconstitui personalitatea intelectuală cu totul aparte a lui Nietzsche, pentru că aici ni se oferă de fapt un tensionat monolog al filozofului care se împotrivesc unui întreg univers de habititudini mentale, începând cu propria sa persoană. Filologia clasică era - după cum se știe - formația fundamentală a lui Nietzsche, astfel încât remarcile lui pe această temă pot fi citite ca un fel de polemică interioară, ceea ce explică structura oarecum contradictorie a fragmentelor din scrierea sa postumă, în care filologii sînt cînd disprețuiți ca niște mărunți profesori și se se încapăținează să înregistreze pasiv și steril trecutul, cînd idolatrizați ca mentori ai unei științe supreme. După Nietzsche, filologul trebuie să înțeleagă trei lucruri: *antichitatea*, *contemporaneitatea* și *sine însuși*. Fără una dintre aceste componente el nu este decît o sărmană victimă a hazardului, încă unul dintre nenumărații nefericiți pentru

care profesia e o simplă întîmplare, un joc derizoriu al soartei. Interesant e faptul că Nietzsche se referă la filologi întrebînd un termen generic, *ordinul* sau *casta* filologilor și din această metaforă a solidarității și totodată a autorității deducem o dublă semnificație: pe de-o parte puterea, superioritatea, însă pe de altă parte, colectivitatea uniformizantă, inferioară, interesată pur și simplu "să-și cîștige pîinea".

Tot atît de importantă ca și tema filologului este cea a grecului, a antichității grecești pe care Nietzsche o idolatriza. Pe lîngă cele cîteva considerații din *Noi, filologii* - strălucitoare ca de obicei prin concizia tăioasă -, grecilor le sînt consacrate primele două scrieri din volum; în *Homer și filologia clasică* Nietzsche e aparent preocupat de o problemă pur științifică, faimoasa chestiune homerică (a existat sau nu Homer?), însă demersul său răstoarnă spectaculos obișnuitele locuri comune ale analizei filologice, adevărata întrebare pe care filozoful și-o pune fiind următoarea: există deosebiri caracteristice între manifestările *individului genial* (în ipoteza acceptării lui Homer) și ale *sufletului poetic popular* (dacă Homer ar fi de fapt suma unor expresii creatoare anonime)? Răspunsul lui Nietzsche ne impune să abandonăm disputa simplistă a paternității unor opere, și să-l privim deci pe Homer ca *judecată estetică*, nu ca *tradiție istorică*. În *Concurența homerică* filozoful explică hybris-ul grecesc pornind de la premiza că lumea antică, așa cum apare ea în poemele homerice, este o lume a permanenței rivalității, în care e obligatorie multitudinea *geniilor*, căci altminteri individului nu-i mai rămîne decît să concureze cu zeii marea îndrăzneală fatală.

Noi, filologii, volum alcătuit cu un remarcabil profesionalism, pune în circulație în cultura română unele dintre cele mai interesante teme nietzscheene, sporind astfel considerabil cunoașterea filozofului mentor al modernității.

Filme mari, cărți proaste

ORICÎT de interesant și șocant (inclusiv la nivel estetic) ar fi filmul regizorului francez Cyril Collard *Nopti sălbatice*, cartea corespunzătoare mi se pare a fi un evident eșec. Vulgară, repetitivă pînă la agasant în obsesiile ei sexuale, melodramatică prin intrigă, dezechilibrată în structura epică, săracă în tramă, *Nopti sălbatice* este genul de roman al cărui succes (dacă acesta a existat într-adevăr, și din păcate nu prea avem motive să ne încredem de spusele traducătorului și postfațatorului Rolland Man) eu nu mi-l pot explica. Mă îndoiesc că ar proveni din latura porno, din așa-zisa "dezinhibare" a unor instincte erotice, lucru cu priză mai ales la tineret (apud Rolland Man), pentru că există deja o literatură a genului care mizează pe alt fel de construcție auxiliară (sentimentalism, succes pe plan social, maxima prosperitate materială, platitudine psihologică). Or, protagonistul din *Nopti sălbatice* se vrea un ins cu probleme, o structură abisală: e un homosexual seropozitiv, "sfîșiat" între pasiunea pentru tînărul său *amant* și nu mai puțin tînăra sa *amantă*. În plus, îl

Cyril Collard - *Nopti sălbatice*, traducere și postfață de Rolland Man, Editura Noul Cinema, București, 1995, 254 p., 3600 lei.

frămîntă și chestiunea virusului care îi "poluează singele", însă nu chiar într-o asemenea măsură încît să aibă rețineri privitor la contactul sexual cu o femeie. Disperarea lui de om pe care nu pericolul morții îl sperie, ci propriul său vid interior, propria sa perversitate pe care și-o acceptă pasiv, aproape resemnat, îi transformă viața într-o serie monotună de dezlănțuirii orgiastice, de izbucniri erotice violente gratuite, pentru că ajunge să transforme practic sexualitatea într-un cod existențial, astfel încît ea nu mai are nevoie de motivații clasice precum iubirea ori măcar simpla atracție. Decupat cu atenție din context, acest personaj principal, nu întîmplător cameraman (deci e echivalentul unei *priviri* impasibile, care în cele din urmă nu mai posedă nici măcar selectivitate) este interesant, un fel de blazat modern coborîtor din Chaucer și Boccaccio, contaminat însă de toate complicațiile și perversiunile secolului XX. Dar, repet, decupat din context, și asta din simplul motiv că de fapt cartea în sine e mai curînd o succesiune seacă de imagini schematizate, ca un soi de scenariu minimal, din care lipsește complet acea elementară magmă narativă unde plutesc de regulă evenimentele și personajele. Se confirmă încă o dată dificultatea unei coerente valorice cinematograf-literatură.

Nu lipsită de interes mi se pare opțiunea traducătorului Rolland Man pentru un limbaj frust, fără parafraze sau punctepuncte. Șocantă la început, enervantă pe parcurs prin sugestia de teribilism, și aceasta e în cele din urmă tot o convenție. Altminteri, calitatea traducerii este meritul principal al cărții.

Clasicul modernității

NICI măcar imensul prestigiu al unor scriitori ca Henry James, Joseph Conrad ori chiar James Joyce nu poate constitui o pavază foarte sigură în calea uitării. Dintre cei trei citați, în special James promise să devină erou de studii de naratologie mai curînd decît scriitor citit cu o atenție activă de lectorii mai "bătrîni" cu un secol decît el. Dacă naratorul omniscient e un concept demodat acum, asta nu înseamnă că relativismul ori *centrul de conștiință* de la James ar fi cuceritoare prin noutate. Așa stînd lucrurile, mi se pare firească o minimă precauție în fața acestui scriitor, pe care merită să-l privim cu mai puțin

entuziasm și mai multă atenție.

Una dintre primele descoperiri pe care ne-o permite această atenție constă în faptul că nuvelistica lui James s-ar putea dovedi, la o nouă lectură, mai interesantă decît marile romane ale consacării sale. O dovedește recentul volum editat în colecția "Biblioteca pentru toți", care conține cinci dintre cele mai frumoase nuvele ale lui Henry James: *Lunga vară la Veneția* (*The Aspern Papers*, în original), *Statuia romană* (*The Last of the Valerii*), *Madona florentină* (*The Madonna of the Future*), *Modele londoneze* (*The Real Thing*) și *13 ore la Le Havre* (*Four Meetings*). Este cel puțin surprinzător de la bun început faptul că traducătorul Const. Popescu a socotit de cuviință să modifice titlurile originale, menționîndu-le doar în prefața sa, cînd aceste titluri sînt mult mai apropiate, mai solidare cu semnificația textului în cauză decît variantele românești. Nu este singurul neajuns al traducerii, ba din păcate există altele mai mari și mai supărătoare, care îngreunează mult lectura cărții. Const. Popescu însuși - bun cunosător al lui James, de altfel - comenta în prefața sa problema dificultăților stilistice ale scriitorului, deplîngînd oarecum greava sarcină a traducătorului. Însă stilul lui Henry James - elegant și strălucitor, ceremonios și ocolitor ca o conversație de salon - e dificil numai în măsura în care îi ignori logica interioară, o logică a politetiei, a artificului cultivat cu distincție. După cît reiese din carte, greutatea traducerii au fost mai curînd de ordin lexical. Așa îmi explic rătăcirile sistematice a tot ceea ce reprezintă *false friends* în engleză și în consecință apariția unor adevărate gafe de genul "prejudiciu" (din "prejudice", tradus astfel în loc de "prejudicat") ori "patetic" în loc de "ridicol" (din englezescul "pathetic") și "nervos" în loc de "emoționat, agitat" (din "nervous"). Nu vreau să par pedant, însă nici măcar nu trebuie să știi engleză ca să remarci, pur și simplu cu ajutorul contextului, asemenea greșeli supărătoare. Stilul greoi la care se referă Const. Popescu nu-i aparține lui Henry James, ci domniei sale.

Tema comună a celor cinci nuvele din acest volum este fascinația livrescului, a artisticului văzut ca o iluzie periculoasă, care poate chiar să distrugă viața. Protagonistii, de fapt naratorii lui James, sînt ca de obicei oameni

cultivați, spirite rafinate, esteți care caută mereu dincolo de banalul existenței cotidiene experiența artistică, mîntuitoare o nădăduiesc ei, fatală în realitate. Conceptul de *dezumanizare*, crucial pentru arta modernă, își găsește o perfectă alegorizare în toate cele cinci nuvele, ai căror eroi își compromit structura umană din pricina obsesiei lor artistice. În *Lunga vară la Veneția*, personajul principal, un editor fanatic, gata să facă orice pentru a obține documente importante despre un celebru poet, e practic la un pas de o căsătorie absurdă, cu o femeie în vîrstă, o domnișoară bătrînă timorată și retrasă, a cărei singură calitate constă în faptul că posedă respectivele documente. În *Madona florentină* pictorul Theobald își ratează cariera pentru că e într-atît de obsedat de perfecțiunea artei clasice încît nu îndrăznește să picteze, amînîndu-și pînă în ultima clipă a vieții proiectata "capodoperă". În *Statuia romană*, un descendent al unei vechi familii italiene de nobili se îndrăgostește de o statuie a Junonei descoperită în grădina palatului său și astfel recade în religia păgînă a strămoșilor, ajungînd să-și ignore complet tînăra soție, preferînd să divinizeze chipul zeiței. Cele mai izbutite din întreg volumul rămîn însă *Modele londoneze* și *13 ore la Le Havre*, în primul rînd pentru că deși construite pe aceeași temă centrală a cărții, subtilitatea lor le distanțează de celelalte nuvele. Tot despre un pictor e vorba și în *Modele londoneze*, de asemenea pe cale de a-și rata cariera din pricina fascinației sale pentru un cuplu de aristocrați scăpătați, veniți să-i pozeze ca modele pentru ilustrațiile unui roman cu *domni și doamne*. Cei doi sînt atît de autentici în perfecta lor distincție, încît aproape îl hipnotizează, paralizîndu-i disponibilitățile creatoare, încît nu izbutește să-și picteze decît sub forma unor giganti neînsuflețiți. Artă refuză rivalitatea realității. În *13 ore la Le Havre* ironia artei ca iluzie e deja în pragul cinismului.

Fără a fi chiar o revelație, cu farmecul categoric micșorat și din pricina traducerii, volumul de nuvele publicat de Editura Minerva demonstrează un lucru important, și anume că Henry James e încă mai mult decît subiectul unei lucrări de diplomă.

Henry James - *Lunga vară la Veneția*, traducere, prefață și tabel cronologic de Const. Popescu, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1994, 294 p., 1600 lei

Cărți primite la redacție

● A.M.Snodgrass - *Grecia epocii întunecate. Cercetare arheologică asupra secolelor XI-VIII î.e.n.*, traducere și cuvînt înainte de Mihai Gramatopol, Editura Meridiane, Colecția Biblioteca de artă, București, 1994, 549 p., 2500 lei.

● Hermann Hesse - *Jocul cu mărgele de sticlă*, traducere și cuvînt înainte, de Ion Roman, Editura Rao, 1995, 510 p., 5600 lei.

Precizare

ÎN numărul 2/1995 al "Rom. lit.", în prezentarea cărților lui Jacques Le Goff *Intelctualii în Evul Mediu și Negustorii și bancherii în Evul Mediu* a apărut o regretabilă greșeală, numele traducătoarei Nicola Ghimpeanu fiind tipărit drept Nicolae Ghimpeanu. Îi cerem scuze distinsei doamne Nicola Ghimpeanu, mulțumindu-i pentru înțelegerea și delicatețea cu care ne-a atras atenția asupra acestei erori.

Gheorghe TOMOZEI

Hotel Gutenberg

Ce e biblioteca asta decît hotelul
(Ieftin) în care înnoptează
Bătrînele, viguroasele lexicoane,
Edițiile princeps,
Antologhioanele,
Cataloagele de stele; toate, toate
Îmbrăcate în piei tatuate
Cu nume făloase. (În piei de vițel
Poesiile păstorilor de psalmi,
În piei de dromaderă, romanele
Rușilor. Homer în piei de oaie,
Shakespeare în piele de rinocer).

Și între ele,
În hotelul clătinat de iarnă
Cărțile suptiscălitului
Încălțate în piele de rouă
(Infatigabilă) și-n piele de lacrimă
Nefătată!

O casă în Paradis

Casa? Mai degrabă mărunță,
Toată numai ieder și țigle, cu ferestre
Și în acoperiș. Fără hornuri (în sobe
Arde doar levănțica). Un vestibul cu
Galoși, cu umbrele. Camera mare,
Camera copiilor (bătrînii continuă
Și-acolo să fie prolifici), biblioteca
(Geometrie, acvaristică, poezie),
Odaia de oște (cu Învățător
și Vînzător) și bucătăria în care fierb
Bucate alchimice (silexuri, hălci de zăpadă)
Sacrificarea legumelor fiind strict
Interzisă cum, la fel, pescuitul,
Vînatul; beciul cu vinuri (doar
Strugurele vinovat e pus la casne)
Și o verandă în soare cu lunete
Ațintite către planeta Pămînt. Din
Întîmplare.

Și peste tot, îngeri: îngerul
Lingurițelor de ceai, al ochelarilor
Uitați pe noptiere, îngerul muzicii
(Palestrina în ritm de jazz) și
Îngerul ceasornicelor (fără limbi).
Un înger al mătăsurilor și unul
Al porcelanei. Peste tot, îngeri.

Chiar așa? Chiar așa: o casă
Ca toate casele. Cu număr în poartă
(Același peste tot, 13) păzită
De greieri. Cu clanță (doar că e
Din argint) și cu cheia (de sticlă)
Sub preș.

Și, sub ușă, jurnalul de seară (fiindcă
Și raiul își tipărește campaniile
Electorale, rețetele gastronomice,
Scandalurile cu actrițe și cu
Bețiile poetilor serafici; meciurile
De golf, cursele de pelicani), în totul
O casă ca toate casele. Cu streșini
Puțin ruginite, cu vopseaua pereților

Roasă de meteoriți. Cu carte de imobil
Și cu ceva impozite. O casă.

Atelierul artistului

Scriu într-un pharmakon,
Printre chisele de faiance,
Vegheat de o privighetoare mecanică
Din secolul XVI
Mestecîndu-mi cuviincios
Porcia de înger.

La fel de firești
Aceste vorbe
Cum coapsele, gleznele și
Celelalte
Ale frumoasei proaspăt scoase
Din
Mașina de scris...

Peste mansardele mării

Plouă peste îngropatele
Mansarde-ale mării.

Cineva calcă
Peste treptele săpate
În mare.

Scara
Cu arabescuri de apă,
Clopotnițe, contraforți,
Barbacane.

Trepte
De amfore sparte.
Aici își țin grecii
Grecăriile.
Aici îmi țin eu
Capetele dragostei,
Retezate.

Cu nume
Sculptate-n parfume...

Care ai fost

Noi
Îmbrăcați în piele velină
Am refăcut
Istoriile
Civilizațiilor.

Eram tatăl desmoștenit
Purtîndu-le de grijă
Celor 21 de copii
Rămași de la Bach.

Erai fecioara
(Fecioarele n-au țife,
Nici pulpe)
Frumoasă ca Persia.

Ne-am împerecheat
Avuțiile. Am făcut
Din iubirea noastră
O cinstită lucrare

A pămîntului.

Așa te-ai săpat
În carnea mea iubeață
De oareșicînd
(Parfume, lubemuri,
Postalioanele
Cu actrice). Așa
Ai rămas.

Care ai fost
Masca mortuară
A ploii.

Care ai fost
Covorul meu
De rugăciune...

Încă nu e devreme

Sunt nefîsemnatul, umilul
Dar în odăile mele (toate de-o zi)
Am tăvălit femeile
Unui sfert de imperiu!

Sunt desigur sărac
Dar calc peste vechi dubloni de aur
Și aparținînd unei generații pierdute
Poate că mă va mai găsi cineva.

Ridic săbii de argint jerpelit
În oglinzi înverzite. Ridic
Un cuvînt bun
Și leg de el un cîine pe lanț.

Am mers încovoiat (încep
Să-mi car morții), totuși cu-o mîină
Sculptez norii și cu acest oraș
Pictez ploaia.

Aparțin unei generații pierdute
Dar nu pierdute de noi. Eu
Încă am timp.
Încă nu e devreme...

Toma de Assisi

El e profetul
Clamîndu-și rugăciunile
În versuri albe.

Zace sub aura de paie
A sfinților.
Asemenea lui, sub aure,
Măgărușii.

În odaia de bloc,
Tencuit sub călindarul
Pe o mie de ani
Îl așteaptă
O moarte
Mărunță.

Nu va afla nicicînd
Ce și cum.

I se va ascunde
Vestea propriei morți...

Titu Maiorescu, Istoria politică a României sub domnia lui Carol I. Ediție, postfață și indice de Stelian Neagoe. Editura Humanitas, 1994.

SCURTĂ, într-adevăr, a fost perioada activității de critică literară a lui Maiorescu. Optsprezece ani, dacă socotim drept punct terminus anul 1885, când publică eseu *Comediile d-lui I.L. Caragiale* sau 22 de ani, dacă acceptăm ca termen final anul 1889, când publică eseu *Eminescu și poeziile lui*. Termenele acestea sunt, de fapt, foarte laxe. Sunt analiști care consideră că Maiorescu și-a încetat funcțiunile de critic literar (critica de îndrumare, nu de întâmpinare) în 1881, cu eseurile *În contra neologismelor și Literatura română și străinătatea*. Îndelungată a fost, în schimb, activitatea sa de om politic, ocupație cronofagă (ca și avocatura practică cu statornicie, care l-a răpit din cele ale scrisului). M-am întrebat adesea dacă puținătatea operei sale filosofice se datorează multor altor ocupații în care s-a lăsat antrenat sau, pur și simplu, lipsei de vocație (cuvântul nu trebuie să dea spaime) în ale filosofiei. În 1870 își mai reproșă, în jurnal, că n-a scris lucrările la care năzuia, o logică și o psihologie. Pentru nescrierea celei de a doua își găsea scuza că, în starea de atunci a științei psihologice, nu existau mijloace de a explica pasiunile și că, mai potrivit ar fi, de aceea, să scrie o teorie a percepției. N-a făcut-o niciodată și, de ar fi scris-o, n-ar fi arătat altfel decât *Logica*, scrisă și publicată, totuși, în 1876, adică un foarte bun manual liceal. Dar, e cazul să ne întrebăm, manualul liceal poate fi considerat o elaborație filosofică? Să convenim, alături de Ion Petrovici, că Maiorescu de n-a fost un filosof în sensul propriu al termenului, a fost un foarte bun profesor, creator de filosofi. Deși alții, în anii interbelici, (în special școala lui Nae Ionescu), contestau și calitatea de filosofi celor oblauiți de Maiorescu (Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, M. Dragomirescu, Mircea Florian, Ion Petrovici). Prejudicata s-a păstrat și astăzi.

Vocație s-a demonstrat a avea în politică. Angrenat încă în 1871 (avea 30 de ani) în activitatea politică de partea conservatorilor, devine în mai 1874 deputat. Și preferă să se dedice politicii, cu sacrificarea carierei de profesor la Iași, având de optat, pe baza unei legiuri stupide, între catedră și parlament. A ales parlamentul, decis să nu revină la Iași unde funcționa de peste zece ani ca profesor la universitate, mutându-se la București. Aici își va consuma, de fapt, timpul între avocatura și politica militantă activă. De abia în 1884, printr-un aranjament, tot politic, cu I. C. Brătianu, va fi reîncadrat în învățământ la Universitatea bucureșteană, căreia i-a dat strălucire, prin cele două cursuri (unul de istoria filosofiei, celălalt de logică), până în 1910, când se pensionează. Cu talentul său extraordinar, Maiorescu se distinge, imediat, ca un strălucit orator (primul discurs a fost rostit la 27 iunie 1871, care onorează parlamentul). În aprilie 1874 a devenit ministru la Instrucția Publică și Culte, demnitate din care a fost silit să demisioneze în ianuarie 1876. A mai fost de câteva ori ministru (prima revenire pe banca ministerială în martie 1888) și, apoi, prim ministru din martie 1912 până în ianuarie 1914. Ca om politic, a făcut parte, pe poziții proeminente, din gruparea politică junimistă (condusă, până în 1912, de P. P. Carp), o dizidență în

Titu Maiorescu istoriograf

cadrele conservatorilor care, până în 1888, a făcut un inteligent joc de pendulare spre liberali, păstrându-și un apărut statut de grupare de centru dreapta (mai la dreapta decât liberalii dar mai la stânga decât conservatorii puri). Și după 1888 gruparea politică junimistă s-a păstrat independentă, refuzând să se contopească integral în structurile Partidului Conservator, fiind când răvnită ca un aliat de preț, când dezavuată pentru insubordonare. Târziu, poate prea târziu, tocmai în 1910, a devenit P.P. Carp șeful recunoscut al întregului partid conservator și, în această calitate, prim ministru (mai fusese premier, într-un efermer guvern din iulie 1900 până în februarie 1901). Toată viața, până în martie 1912, (când avea 72 de ani), Maiorescu a acceptat șefia în fruntea grupării politice junimiste a lui P.P. Carp. N-ar trebui să se înțeleagă din aceasta că a fost un secundant. A fost mereu o personalitate de primă mărime, ascultat, prețuit, solicitat, temut și dorit. În oratoria parlamentară a timpului, alături de P.P. Carp, I.C. Brătianu, M. Kogălniceanu, Take Ionescu, Maiorescu s-a impus ca o personalitate de prim plan, discursurile sale, când erau dinainte anunțate, adunând săli pline, inclusiv balconul rezervat publicului.

După o prea îndelungată întrerupere a scrisului, în 1895 Maiorescu se decide acum, când era la adăpost de griji materiale, să reia lucrul. Nu va fi nici așteptată psihologie, nici lucrarea de istoriografie politică spre care ambiționa încă în vremea studenției, ci revizuirea, pentru a fi publicate, a discursurilor parlamentare, însoțite de o introducere. Maiorescu va numi, în jurnal, aceste introduceri "notițe istorice" sau "notițe istorico-politice" care analizau, pornind de la discursurile sale parlamentare, istoria țării de la detronarea lui Cuza Vodă până în 1914. Nu va izbui să o realizeze integral, se va opri în 1901, adică la momentul căderii efemerului guvern condus de P.P. Carp. Dar și așa, lucrarea era importantă pentru că propunea analiza unui fragment semnificativ din istoria contemporană a țării. Desigur, nu era vorba de exegeză obiectivă a unui cercetător fără *parti-pris*-uri vizibile. Dar Maiorescu credea că lucrarea sa, ca tipologie, e superioară unei lucrări specializate de istoriografie politică. În prefața vol. I din *Discursuri parlamentare* scria: "De altminteri, dacă este greu a scrie o istorie contemporană fără părtinire, nu este totuși cu neputință: și, în orice caz, exactitatea faptelor se poate controla mai ușor, când autorii lor sau martorii oculari sunt încă în

viață". În ianuarie 1896 a început să revizuiască discursurile care aveau să intre în sumarul volumului I al ediției; în vacanța de Paște începe să scrie prefața și în februarie 1897 volumul apare la Sococ. În bilanțul anual (pe care obișnuia să și-l facă mereu) pe anul 1896, scria în jurnal cu deplină satisfacție: "Mai am în anul acesta deosebita mulțumire de a publica vol. I al discursurilor parlamentare cu notițele istorico-politice, care, cam devin sub mână din ce în ce mai importante. Pe lângă satisfacerea trebuinței mele de lucru literar, mă face iarăși să răsar înaintea generației tinere care, după cele trei vol. *Critice* (1892, n. m.), mă credea istovit ca scriitor și exclusiv cu profesura și avocatura". În 1897 i-a apărut al doilea volum, în 1899 al treilea, în 1904 al patrulea și, totmai în 1915, al cincilea. A revăzut, în timpul războiului, discursurile pentru al șaselea volum, scriind, de fapt dictând, în atmosfera grea a Bucureștiului ocupat de nemți, introducerea la al șaselea volum (discursurile sale până în 1913), care n-a mai apucat să fie publicat. Maiorescu socotea, în însemnarea de jurnal din 31 decembrie 1897, că "încep a mă desface de literatură și a mă concentra în istoria politică". N-avea dreptate. Nu se depărtase deloc de literatură. Dimpotrivă, i se reintegrase. Pentru că în aceste prefete ("notițe istorico-politice") Maiorescu e, neîndoieșnic, un mare prozator. Prin forța evocării și harul de portretist (portretele lui Dimitrie A. Ghica, George Panu rămân piese antologice), Maiorescu își dezvăluia marile sale daruri de scriitor, poate mai mult decât înainte. Artă literară nu se valorifică numai în creația de ficțiune, ci și în recrearea evocativă de tip subiectiv. Aceasta, aș adăuga, nu numai în prefetele la discursuri, ci și în discursurile înseși care, adesea, iau înfățișarea unor portrete (cele ale lui N. Blaremburg, Nicolae Ionescu, Giorgio Brătianu) amintind de bijuteria din 1902 - *Oratori, retori și limbuți*.

În 1925, în librării a apărut volumul *Istoria contemporană a României*, ce reunea, pe lângă prefetele la cele cinci volume din *Discursuri parlamentare* și a șasea la cel ce nu a mai apucat să fie publicat. S-a crezut (am crezut și eu în biografia mea *Viața lui Titu Maiorescu*, 1986-1987) că editorul a fost I. Al. Rădulescu-Pogoneanu, editorul, din 1937, al volumelor din jurnalul criticului. Dl. Stelian Neagoe, editorul de azi al acestei cărți, face o rectificare, propunându-ni-l ca editor pe Simion Mehedinți. Argumentele în

sprijin par, unele, convingătoare. S-a discutat mult (se mai discută) asupra legitimității titlului cărții din 1925. Am găsit în jurnalul criticului și o astfel de denumire pentru prefetele sale, deși curent le numește "notițe istorico-politice". Titlul, prea pompos, al ediției din 1925 e cam exagerat. Lovinescu propusese, în monografia închinată în 1940 lui Maiorescu, drept titlu mai adecvat *Contribuții la istoria politică a României*. Chiar dacă pare mai restrictiv și diminuant, exprimă realitatea intenției lui Maiorescu. Dl. Stelian Neagoe rupe cu un gest prea decis controversa, intitulând noua ediție a cărții pur și simplu *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, ceea ce ni se pare a fi o neiertată exagerare, chiar dacă preia, ușor modificată, precizarea din subtitlul volumelor din *Discursuri parlamentare*: "Priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I". De voia să se păstreze în litera titlaturii propusă de Maiorescu, trebuia să utilizeze această din urmă propunere: "Priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I". Titlul atribuit de dl. Stelian Neagoe e un abuz. Binevenită e decizia noului editor de a nu relua ediția din 1925 (neferită de erori) ci de a se fi adresat de-a dreptul prefetelor celor cinci volume din *Discursuri...*, preluând din ediția din 1925 numai prefața la proiecta-tul al șaselea volum. Procedul e corect și productiv, restituind mai exact dorința lui Maiorescu. Unde editorul greșete impardonabil este în transcrierea textului, îngăduindu-și modernizări nepermise (în loc de *budget*-*buget*, *princip*-*principiu*, *conștiencioasă*-*conștiincioasă*, *memoare*-*memorii*, *nomol*-*nămol*, *aprețiere*-*apreciere* etc. etc.). Dar aceste exprimări n-au fost grafii de epocă, ci, efectiv, forme de limbă, pe care năstrușnicul editor care este dl. Stelian Neagoe crede că le poate moderniza. Îi reamintesc că astfel pronunța Maiorescu și că regula sfântă a textologiei filologice prescrie că formele de limbă se păstrează în fizionomia lor originară. Comițând această inadmisibilă eroare, neavând pregătire filologică și sfidând-o cu superbie de inocent, ediția d-lui Stelian Neagoe este, la acest capitol al transcrierii textului, un eșec (era să spun o blasfemie) de proporții. Dar e bine că dl. Stelian Neagoe a reeditat, la Editura Humanitas, această memorabilă carte a lui Titu Maiorescu.

OCHEAN

Satul

ÎN SATUL răsfirat pe malul Moldovei, moș Ion Piclă era întruchiparea cinstei. Pecetea neamului său ar fi trebuit să aibă deviza "sărac dar curat". Fusese o vreme vizitativ la niște boieri, unde a devenit celebru pentru că, găsind odată o pungă doldera de bani uitată de un oaspete petrecăreț în trăsura, i-a dus-o stăpînului casei fără greș. Nu-l mai văzusem din anii copilăriei și-l așteptam pe prispă răcoroasă. Când venea la Fălcișeni, ne aducea bomboane delicioase, cumpărate de la cofetăria Faibiș, bomboane din care el nu gustase niciodată. Scoatea un briceag în formă de pește cu care cioplea bastoane sau șuierători fioroase și, mai ales, povestea, povestea... Basmele sale aveau totdeauna un dedesupt moral și social. Deși trăia în țara în care trăia, spunea că dintre toate ticăloșiile din lume, furatul i se pare lucrul cel mai josnic. Și ce basme știa! Mai tîrziu mi-am dat seama că eroii săi erau în mare parte consăteni în carne și oase. Purtau doar o mască țesută din umbră, fapt care făcea narațiunea mai captivantă.

De cînd plecasem, satul s-a schimbat. Rîșca, sușotind pe sub sălcii plîngătoare, cu bulboane verzi în care viețuiau ștîme și iele, spre Drăgănești, vai!, chiar moroi, Rîșca cea limpede în vaduri devenise o suviță de apă tulbure, leneșă, străină. Murise și Butacu, lăutarul din neamul lui Setilă și Flămînzilă. La hramuri minca așa de mult că nu mai pridideau gospodinele cu fierul sarmalelor. Se ducea apoi, clătînîndu-se, în prundul Moldovei, și-și depunea burta umflată în unda rece. Și începea să se vajele atît de crunt încît se cutremurau pădurile pînă sus, pe Roșca. Nimeni nu putea dormi; de așteptai puțin, vaerul clocotitor pe văi te trezea în sudori. Către zi, cînd luceafărul pălea, încetau și urletele. Butacu se așeza ușurat sub copac și-i zicea cu veselie din caval.

Ah, praznicele! După slujbă, femeile care, spre deosebire de bărbați, rămîneau să asculte și predica, zoreau să aranjeze mesele scunde la care se lua loc. Lingurile de lemn mînuite cu o strategie greu de intuit, se afundau repede în castronul comun de pe masă. Orătânii venite din diferite curți se strîngeau să participe zgomotoase la ospaț. Cînd cineva își freca mîinile ca să îndepărteze poigheța de mămăligă uscată, se aruncau gîgăind, cotcodăcind spre prada căzută; competiția era totdeauna cîștigată de rate. Dar cel mai prielnic loc era în vecinătatea capului mesei. Acolo așteptau curcile ore întregi pînă cînd pîrintele da binecuvîntarea de sfîrșit și-și pieptăna barba cu grebla degetelor. Rezultatul acestei acțiuni cosmetice era impunător. Ce nu duce omul în barba sa! Curcile ieșeau din nemișcare și cu țipete ascuțite ciuguleau darurile sosite de sus. Cîteodată se și înșelau. Mai cădea un muc de luminare sau o monedă cu chipul regelui pe ea.

Se înserase cînd moș Ion Piclă a deschis porțile și a intrat. Era slab și îmbătrînit, ochii nu mai aveau lumina bunătății știute. Ne-am îmbrățișat și, spre spaima mea, glasul îi devenise acum aspru și străin. Blestema. "Vin din țarină, de la colectiv. Am pus ceapa. Uite, cu ce m-am ales!", și scoase dintr-un sac petecit o cărămidă, "mai am trei din săptămîna trecută". "Vrei să construiești o casă?" "Nu, dar n-am putut să fur altceva. Mama lor de ciini!" "Ai furat, tocmai mata?" "Da' ei nu ne-au furat pînă și sufletul?"

Am ieșit împreună pe uliță. Într-adevăr, satul era schimbat.

Paul Miron

Înțelepciunea orientală

sustine Alexandru Paleologu, care depistează aici o paradigmă tradițională: rațiunea nu este instrument al omului, ci esență a lumii pe care acesta o descoperă treptat. Pentru a dezvălui rațiunea existenței "e necesară operația spiritului pe care nu o putem numi decât transcendență, sau, mai exact, transcendere în imanentă; transcendenței i se atribuie așadar un caracter funcțional" (Al. Paleologu, *Treptele*

lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu, p. 47). Această "transcendere în imanentă" este numele pe care Alexandru Paleologu îl dă inițierii ca modalitate gnoseologică specifică tradiției, pentru care transcendenta are caracter instrumental, în timp ce rațiunea are unul substanțial. De aceea, atunci când transcendența are o existență reală, supra-mundă, relația cu aceasta nu poate fi decât una extatică, în timp ce, pentru Breb, ca subiect al inițierii, este, mai degrabă, un instrument cu valoare funcțională. Această răsturnare a perspectivei în care rațiunea este substanțială, ontologică, iar transcendența, funcțională și gnoseologică, pretinde "trecerea de la credință la gnoză, adică de la un stadiu afectiv la un stadiu intelectual, ceea ce nu numai că anulează afectivitatea, ci o adâncește printr-o exactă comprehensiune, ca de pildă toleranța, înțelegerea și prietenia lui Kesarion Breb pentru stărețul de la Sakkoudion, precum și concordanța lor în chestiuni fundamentale" (Al. Paleologu, *op. cit.*, p. 48).

Într-adevăr, la o privire mai atentă, atât Kesarion cât și episcopul Platon din Sakkoudion, par mai degrabă gnostici sincretici, decât creștini. Înfilnirea celor doi exprimă limpede acest adevăr. "Aș vrea", îi spune episcopul, "să am plăcerea de a te cunoaște, căci după înfățișare înțeleg că ești străin de bun neam". După ce Kesarion îi spune că este călător de la "Egipt către Dacia", episcopul creștin îi răspunde în felul inițiatilor în tainele precreștine: "Ai umblat la locurile sfinte", îl întreabă, îndemnându-l la "un sfat de prietenie". Întrebarea episcopului consacră, într-un mod evident, adevăruri ezoterice păgâne, odată ce locurile sfinte ale creștinilor sînt altundeva.

Inițierea ca "transcendere în imanent" presupune modificări spirituale și o desăvîrșire a personalității după precepte antice grecești, dar și îndepărtat orientale. De altfel, în discuția sa cu episcopul, Kesarion acceptă creștinismul, însă îi adaugă altă învățătură ascunsă, mai veche încă: "Mărturisesc, răspunde Breb, că spiritul lui Dumnezeu s-a întrupat: aceasta este treimea cătră care trebuie să ne plecăm, dar, în afară de această alcătuire a cugetului omenesc și deasupra ei, stă curat și în sine ce este etern, cuprinzînd ființa și neiființa. A stat și va sta în afară de orice. Despre acest abis nu se poate spune și nu se

poate gândi nimic" (*Creanga de aur*, p. 38). Așadar, Kesarion Breb așază deasupra misterului întrupării și a Treimii ceva ce stă în sine, curat și etern, contopind contrariile, ființa și neiființa; un abis despre care nu se poate spune și nu se poate gândi nimic.

ACEASTĂ mărturisire ne arată faptul că Breb gîdea și credea în fel gnostic, fapt despre care, de altfel, episcopul Platon își dă seama, odată ce bănuiește "în tovarășul său un epopt", un inițiat în misterele antice. Cu atît mai remarcabilă ne apare toleranța bătrînului ascet creștin, cu cît mărturisirea lui Breb putea, relativ ușor, să treacă drept erezie, rătăcire doctrinară. Afirmarea faptului că ar fi ceva deasupra Sfintei Treimi este suspectă de erezie subordinaționistă, dacă acceptăm că acel ceva situat deasupra ar fi Principiul Unic, Tatăl. Această învățătură greșită este considerată în tratatele de istorie bisericească universală "o consecință a disputelor teologice trinitare și hristologice: Combătînd pe eretici, unii scriitori ortodocși au afirmat că Fiul este mai mic decât Tatăl, deci subordonat Lui, interpretînd așa locurile în care Iisus Hristos zice că este mai mic decât Tatăl și în care vorbește despre supunere Tatălui" (*Istoria bisericii universale*, manual pentru uzul studenților instituțiilor teologice, vol. I (1-1054), 1956, p. 136).

Mărturia a ceva deasupra Treimii o regăsim și în erezia antitrinitaristă. Credința lui Kesarion Breb pare apropiată de rătăcirea doctrinară a episcopului Beryl de Bostra, din Arabia nord-vestică, a doua jumătate a secolului al III-lea, care susținea că "Iisus nu avea înainte de întrupare divinitatea Sa; în El este divinitatea Tatălui" (idem, p. 133). Întreagă această viziune are o puternică influență platonicească și neoplatonică: Fiul primește din Principiul Unic divinitatea și prin acest fapt participă la Unitatea veșnică a Ființei. Dogma ortodoxă afirmă, dimpotrivă, că Fiul este în raport de coesențialitate cu Tatăl, fiind veșnic și cauză a lumii ca și Acesta sau, cum se mai spune, de o ființă.

Și, în sfîrșit, cea mai "gravă mărturisire" a lui Kesarion Breb este aceea care afirmă că acel ceva situat deasupra este un abis în care se contopește ființa și neiființa și despre care nu se poate gândi și spune nimic. Acestă credință ne trimite departe de lumea creștină, pînă în China credințelor daoiste. Mărturisind abisul ca principiu etern, Breb încalcă hypostasianismul ca dogmă centrală a creștinismului în care Fiul este persoană, ipostas divin, adică om și Dumnezeu. De altfel, divinitatea însăși în creștinism nu poate fi abis dincolo de vorbă și gînd; ea este, mai degrabă, o limită fără limite, un abis ipostasiat.

Faptul că Breb gîndește în tradiția filozofiei platonice apare și dintr-o altă mărturisire esențială: "Limba omenească, părinte al meu, e prea săracă și poate tălmăci numai puține lucruri. Deasemenea și ochiul vede neîndestulător. Nu se poate spune nici despre alte simțuri ale noastre că sînt ascuțite. Lumina pe care Dumnezeu o

pune în firul de sămîntă e mai presus decît simțurile trupului" (*Creanga de aur*, p. 39). În dialogurile platoniciene găsim disjungerea fundamentală dintre cauzalitatea fenomenelor – o cauzalitate "științifică" – de cauza care determină esențele lumii. Distincția apare în dialogul *Phaidon*: "Dar a pretinde că ceea ce săvîrșesc – și săvîrșesc cu spiritul meu – se datorează unor astfel de cauze și nu faptului că aleg cel mai binele, înseamnă să îți iei față de limbă o nemăsurat de largă libertate. Înseamnă să nu fi în stare să faci distincția între ceea ce este cauză în sensul strict al cuvîntului și ceea ce apare ca indispensabil pentru ca o cauză să se poată exercita ca atare. Or mulți, bîjbîind ca printr-un întuneric, tocmai pe acest din urmă îl numesc, cu un termen impropriu, cauză" (*Phaidon*, *Opere*, VI, p. 113). Mai mult încă, deși pornește de la cercetarea cauzalității fenomenelor, Socrate sfîrșește în *Timaos* prin a le elimina cu totul: "Toate acestea sînt cauze auxiliare de care divinitatea s-a folosit ca de niște slujitoare spre a împlini, atît cît era cu putință, ideea binelui celui mai mare. Cei mai mulți oameni socotesc însă că ele nu sînt cauze auxiliare, ci cauzele înseși ale lucrurilor – cele care, prin acțiunea lor, răcesc și înfierbîntă, coagulează și dizolvă și altele asemenea. Numai că ele nu sînt în măsură să urmeze nici un fel de plan sau de rațiune îndreptată spre vreun scop" (*Timaos*, *Opere*, VII, p. 160).

Așadar, inițiatul vede esențele în fenomenalitatea lumii, realizînd transcenderea în imanent, despre care vorbește și Alexandru Paleologu. În lumina acestui adevăr dobîndit prin inițiere, Kesarion Breb vede rațiunea de dincolo de fapte, stă lîngă *nous* și întrezărește numenalul din fenomenal, înțelegînd sensul întîmplărilor pe care le trăiește: "Cu acea lumină am tălmăcit și sfatul dintru început al mărteii Vasilise", se mărturisește el episcopului din Sakkoudion.

Kesarion Breb este arhetipul oriental al înțelepciunii ca procesualitate neîntreruptă, ca devenire; dacă i-am spune înțelept i-am știrbi însăși înțelepciunea, pentru că aceasta este numele unei aspirații, după cum ne încredințează Socrate în *Phaidros*: "Dacă i-am zice înțelept, iubite Phaidros, mi s-ar părea că-i dăm un mult prea mare nume, vrednic numai de divinitate. În schimb, spunîndu-i *filosof*, adică iubitor de înțelepciune, ori în vreun alt chip asemănător, i-am da un nume care s-ar potrivea mai bine și ar suna mai nimerit" (*Phaidros*, *Opere*, IV, p. 491).

După cum spuneau bătrînii greci, înțelepciunea are nevoie de înțelepciune, pentru că numai așa se poate cunoaște pe sine. În același fel, bătrînul episcop, înțelept fiind, încearcă să înțeleagă înțelepciunea, scrutîndu-și prietenul: ceea ce "vede" este pilduitor: "Bătrînul Platon se închină a doua oară, îndrăznind în același timp a privi. Văzu în ochii străinului ceea ce oamenii de rînd nu pot arăta. Era în ei o liniște și o tărie în afară de patimile lumii; era ceva ce se îmbina cu cerul și cu nesfîrșita strălucire a zilei înflorite, pe cînd dinspre hipodrom veneau zvonurile za-

**Păcatele
limbii**

de Rodica
Zafiu

în proza sadoveniană

vistiei amestecate cu pulberile. Trupuri și patimi trecătoare, când în afară de toate și peste toate stau frumusețea și lumina" (*Creanga de aur*, p. 40). Înțeleptul are în sine dreapta măsură și asceza înfrînărilor trupesti, după cum îi mărturisește magul Decheneu discipolului său: "Nouă nu ne e îngăduit să trăim decât prin spirit cu dragoste și dreptate; gura, auzul și ochii nu trebuie să slujească patimilor trupului". Liniștea și tăria înțeleptului stau "în afară de patimile lumii", de aici izvorăște toată frumusețea și lumina sa ca expresie a anticeia *sophrosyné*, stăpânire de sine, cumpătare, sănătate a cugetului. Frumusețea spirituală a înțelepciunii se naște din armonia și pacea lăuntrică prin care este depășită lupta neîntreruptă a patimilor. Ideea o regăsim în *Republica*, acolo ea premerge creștinismului și îl prefigurează în același timp: "Cumpătarea", afirmă Socrate, "este un fel de lume a bunei rânduiei, o înstăpânire asupra plăcerilor și poftelor. Se spune, nu prea știu cum anume, «să fii stăpîn pe tine însuși» și alte asemenea care indică numele cumpătărilor. Nu?" (*Republica*, *Opere*, V, p. 217). În *Phaidros* este descris războiul nevăzut cu sine și în sine pe care are a-l purta orice înțelept pentru a dobîndi, asemenea lui Kesarion, "o liniște și o tărie în afară de patimile lumii". Așadar, spune Socrate, "trebuie să luăm aminte că în fiecare dintre noi există două principii care ne mîină și ne stăpînesc și pe care le urmărim oriîncotro ne-ar duce; unul din ele e sădit în noi din naștere și anume dorința de plăceri; celălalt e o încredințare dobîndită, și anume gîndul că trebuie să tindem spre tot ce e mai bun. Aceste două principii care sălășluiesc în noi, acum trăiesc în armonie, acum se iau la hartă; și cînd biruie unul, cînd celălalt. Iar cînd o judecată bine chibzuită e cea care ne mîină către bine și biruie, numim aceasta biruință – cumpătare. Dimpotrivă, cînd o dorință ne trage în chip nechibzuit către plăceri și ne ține în stăpînirea ei, această înstăpînire asupra ființei noastre primește numele de desfrîinare" (*Phaidros*, *Opere*, IV, p. 431). Retragerea în sine dă naștere *katharsisului*, ca armonie a contrariilor în vederea dobîndirii purificării și a păcii interioare, ca detașare de lume: "Și oare purificarea nu este tocmai ce spune învățătura aceea de demult? Adică strădania sufletului de a se detașa cît mai mult de trup, de a se obișnui să se concentreze în sine, strîngîndu-se în el însuși din toate ungherele trupului, de a trăi atîta cît stă în puterea lui, și în viața de acum și în cea care urmează, singur în sine însuși, desprins de trup ca de niște lanțuri" (*Phaidon*, *Opere*, VI, p. 67).

Învățătura de demult de care aminteste Socrate este aceea a pitagoreicilor care suprapuneau purificarea kathartică peste dobîndirea armoniei ca raport ideal al numerelor de aur și ca expresie a muzicii; înțelepciunea este armonia sufletului, tot așa cum muzica este armonia sunetelor, între una și cealaltă nu există deosebire. Faptul acesta i se arată lui Socrate în vis: "M-a bîntuit toată viața un anume vis care, sub înfățișări schimbătoare, îmi dădea de fiecare dată același îndemn: «Socrate, arta Muzelor să fie

sîrguința ta». Iar eu, pînă acum, înțelegeam că îndemnul și încurajarea din vis au în vedere tocmai ce făceam, așa cum un alergător este încurajat de spectatori: credeam că prin artă a Muzelor visul înțelegea «muzica» cea mai înaltă, vreau să spun filosofia, îndeletnicirea mea obișnuită" (*Phaidon*, *Opere*, VI, p. 55).

Prin urmare, înțelepciunea constă în punerea în armonie a sufletului cu trupul dar și cu armonia kosmosului care are și el un suflet armonice, adică muzical, după cum se spune în *Timaos*: "După ce a pus sufletul în mijlocul universului, Demiurgul l-a întins prin tot corpul acestuia și, mai mult, l-a înfășurat pe dinafara lui, formînd un univers care se rotește în cerc, unic, fără pereche, singuratic și avînd prin propria sa virtute puterea de a coexista cu sine, neavînd nevoie de nici un altul, pe deplin conștient și iubitor de sine însuși. Din aceste motive, Demiurgul a zămislit universul ca pe un zeu fericit" (*Timaos*, *Opere*, VII, p. 147).

SI PENTRU Mihail Sadoveanu universul este un zeu fericit, de aceea înțelepciunea poate fi dobîndită privind lumea și natura, pentru a-i descifra armonia. În *Divanul persian*, înțeleptul Sindipa îl inițiază în tainele filozofiei pe Ferid, fiul împăratului, arătîndu-i frumusețea lumii: "De patru ori pe zi scotea pe cocon la lumină și-i arăta cîmpul și pădurea și toate frumusețile lumii, cu florile, gîzele, paserile și animalele. I le spunea pe toate și i le tălmăcea, ca să le cunoască bine. I le spunea și i le tălmăcea cu plăcere și bucurie, ca să fie învățătură, nu silnicie, ci desfătare a vieții. Cînd se întorcea singur Ferid în odaia cea albă, stătea cu zugrăvelile, cu numerele și semnele gîndului, adîncindu-le și pătrunzîndu-se de ele" (*Divanul persian*, p. 358).

Frumusețea naturii îi apare și bătrînului înțelept Platon din Sakkoudion ca fiind chipul văzut al spiritului, așa cum se dezvăluie acesta din "dulceața bunătății" pe care o întrevăde în "vorbele sprintene ale străinului" din Dacia. Cuvintele înțelepte ale lui Breb "erau pentru sufletul său uscat de schivnicie ca niște flori ale acelor țărîmuri între care plutea corăbioara lor. Era deasupra și în jurul lor o lumină fericită de primăvară și pe marea lină rătăceau miresme, căutîndu-se. La insula cea mare Prinkipos atîrnau de ziduri și foisoare rugi înfloriți albastru și alb și se vedeau cu ochii slobozi grămezile de trandafiri din care localnicii scot oleul cel bine-mirositor" (*Creanga de aur*, p. 45). Aici descrierea sugerează armonia cosmosului prin efecte sinestezice și cromatismul intens al imaginii. *Lumina fericită a primăverii* exprimă katharsisul purificator, cunoașterea mistică și extatică pe care o găsim și în filozofia islamică în conceptul *Isrâq*, care este "numele verbal semnificînd splendoarea soarelui la răsărit" și, mai apoi, înțelepciunea și teosofia, sursă a iluminării și revelației ființei (vezi Henry Corbin, *Histoire de la philosophie islamique*, Ed. Gallimard).

Peste tot, de altfel, în tradiția ori-

entală, natura este chip al tainei cu care omul trebuie să intre în rezonanță armonică pentru a o putea pricepe. În comentariile chineze ale lui Zhuang zi la cartea despre *Dao și Puterea* a poetului-filozof Lao zi, universul este "frumos și tăcut". Pentru antichitatea chineză "cerul și pămîntul sînt de o mare și de nespum frumusețe, însă nu rostesc nici o singură vorbă; cele patru anotimpuri urmează o lege vizibilă (= a alternanței) fără să vorbească-n vreun fel despre ea; cele zece mii de lucruri au un principiu care le face să se împlinescă și pe care nu-l pun în cuvinte. Înțeleptul se întoarce cu gîndul la izvoarele frumuseții Cerului și pămîntului și pricepe principiul celor zece mii de lucruri. De aceea omul desăvîrșit nu fătuiește, iar marele înțelept nu creează nimic, căci el contemplă, numai, felul de a fi al Cerului și pămîntului" (Lao zi, *Cartea despre Dao și Putere*, Ed. Humanitas, 1993, p. 63). Înțeleptul nu agresează natura, ci caută să-i pătrundă misterul, intrînd în armonie contemplativă cu ea. În studiul introductiv la cartea despre Dao, sinologul Dinu Luca, traducătorul textului, rezumă doctrina chineză a non-înfăptuirii ca o modalitate de a prezerva ordinea firii. "Iluminarea", afirmă Dinu Luca, "nu este însă numai contemplare a apariției, devenirii și extincției lucrurilor (felul în care se manifestă Dao – prin perechi complementare de tipul Yin-Yang – sau starea sa latentă) ci și o intuiție deplină a coerenței fundamentale a universului (cap. 56), în virtutea principiului însuși al unității (cap. 14), al celui ceva care face universul să fie ceea ce este, Unu sau Dao (cap. 39)" (Lao zi, *Dao și Puterea*, p. 30).

Aceeași idee o găsim și în filozofia creștină, la sfinții părinți răsăriteni: "Toate cîte a făcut Dumnezeu, așa cum s-au făcut, sînt foarte bune. Dacă rămîn așa cum au fost zidite sînt foarte bune. Dar dacă se îndepărtează, în chip voluntar, de la starea conformă naturii, și dacă vin la o stare contra naturii, ajung la rău" (Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Ed. Scripta, 1993, p. 190).

Așadar, înțelepciunea în accepțiunea ei orientală înseamnă în proza sadoveniană asceză, pace lăuntrică, retragerea în singurătățile unei naturi netulburate de civilizația modernă, o natură misterioasă, simbolizată în povestea plină de poezie a păsării Taori din *Poveștile de la Bradu Strîmb*, care trăiește în Siberia și în ținuturile îndepărtate ale Coreei: "Pasărea asta niciodată n-a fost văzută de ochi omenesc, afirmă bătrînul Li-San și Nikolai Baikov nu vroia să creadă. Niciodată n-a zărit-o ochiul omenesc, căci e o pasăre a singurătăților afunde și e prea sfioasă. Dacă mergi asupra ei, ea se tot duce în țări unde nu poate răzbi pămînteanul. Strigătul ei se aude numai primăvara" (Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. 16, p. 235).

Daniel Vighi

Cuvinte-valiză

PRODUSUL unui joc de cuvinte mai curînd cult, căruia totuși îi putem găsi ilustrări populare-argotice (*femartie*, sau a *furlua*, a *furgăsi*), a primit, în retorica și stilistica franceză, denumirea de "cuvînt-valiză". Cuvîntul a *furlua*, apărut la Creangă – "ce să vezi? mai fiecare tovarăș al meu furluase cîte ceva" (*Amintiri...*, partea a III-a) – este considerat de I. Iordan o "contaminație voită, aparent eufemistică, dar cu intenții ironice". Procedul constă în crearea unui cuvînt nou din contaminarea sau amalgamarea a două cuvinte preexistente (care se suprapun parțial, cînd au o asemănare fonetică, sau sînt contopite și uneori trunchiate, ca în exemplele de mai sus, cînd asocierea se face doar pe baza sensului). Ca și în cazul altor jocuri verbale, reușita depinde de mai mulți factori: prima condiție este posibilitatea de a recunoaște în noul cuvînt elementele care i-au stat la bază; contează și relația semantică dintre acestea, motivarea mai profundă a contopirii.

Formal, sînt mai multe variante ale procedurii: uneori cuvintele se suprapun parțial în partea mediană (*ndicultură*, *politicăloșie*); alteori unul domină, incluzîndu-l pe celălalt (*Bookarest*); adesea cele două sînt "întrețesute" (*însnegurare*, *milipolitiieni*, *universecuritan*).

Din punct de vedere semantic, cele două cuvinte de la care se pomește pot fi aproape sinonime, contopirea sugerînd suprapunerea semnificațiilor într-o situație dată: *carnabalul* ("carnabalul arhitecturistilor", "România liberă" = RL 816, 1992, 5) e o petrecere care e în același timp *carnaval* și *bal*. Cele două cuvinte pot fi legate și prin antonimie: între opoziția sensurilor și contopirea formei se creează o tensiune semnificativă, intenția fiind de a sugera echivalența contrariilor, confuzia, hibridul: exemplele *stîndreapta* și *dreastînga* (în "22", 41, 1992, 11) sau *democratură* sînt traduceri (calculi) ale unor cuvinte-valiză apărute în alte limbi. Jocul de cuvinte e astăzi la modă pretutindeni: *catastroika*, *boristroika* sînt tot inovații preluate. *Stîndreapta*, *dreastînga* nu sînt prea firești în română; cuvîntul-valiză reușit este cel "plauzibil" fonetic și morfologic; cît mai asemănător cu alte cuvinte existente; *democratură* s-a răspîndit mai ușor ("Polițian într-o democratură", în "Tineretul liber", 478, 1991, 7). Sînt și cazuri în care între cuvinte nu exista nici o relație prealabilă; asocierea lor e chiar șocantă, dar motivată contextual: numele *Alandalas* (RL 1155, 1994, 10) este creat din suprapunerea unui cuvînt popular – *alandala* – și a toponimului american cu conotații actuale *Dallas*; cuvîntul-valiză se prezintă ca o ghicitoare, cititorul trebuind mai întîi să recunoască componentele, apoi să lege două sfere de semnificație diferite ("un Dallas alandală").

Alt caz îl constituie reducerea economică a unei sintagme: *parlinterimari* (= "parlamentari interimari"), *guvernoiu* (= "guvernul Văcăroiu"), cu o suplimentară valoare ironic-dreptățivă prin identificarea unei instituții cu o persoană; a se vedea și mai vechiul *televaleniu* = televiziune + E. Valeriu; *romenclaturisti* (= "romi nomenclaturisti") etc.

Strict lingvistic, ar trebui excluse cazurile în care dintr-unul din cuvinte e păstrat doar sufixul; atunci ar fi mai curînd vorba de schimbare de sufix prin analogie; de fapt, sufixul apare ca parte a unui cuvînt anume și figura continuă să se bazeze pe evocarea simultană a doi termeni: *milițist*, *polițian*.

Cuvintele-valiză sînt creații eferme, formule la modă pentru o vreme, – sau, foarte rar, impuse. Etimologii invocă de multă vreme contaminarea în explicarea unor cuvinte precum *cocostîrc*, *cocobază* (Sextil Pușcariu, *Limba română*, I, 21); e greu de spus dacă termenii intrați în uz au început prin a fi creații ironice; de obicei, ei sînt explicați psihologic ca asocieri și condensări.

Estetica morții este o carte neterminată. Și este, în același timp, o carte care ar putea continua la nesfârșit.

Există multe motive pentru care o carte poate rămâne neterminată, dar numai unul conferă întreruperii o semnificație: moartea autorului. Mihai Mircea Ciobanu a murit înainte de a-și încheia opera, la nici 41 de ani. În urma sa a rămas o operă de mare anvergură: pictură, sculptură, grafică, proiecte de monumente, proiecte arhitectonice, fresce și vitralii, basorelieuri, schițe de scenografie, maxime și cugetări, versuri, proiecte de roman filosofic. A rămas și această scriere stranie, *Estetica morții*.

Foarte puțin cunoscut în România, dar faimos în Occident, Mihai Mircea Ciobanu a fost un copil teribil al acestui sfârșit de secol. S-a născut la 15 aprilie 1950, la București, într-o familie de intelectuali, care au insuflat, prin educație, celor doi fii ai lor dorința de performanță spirituală. Viitorul artist a citit încă din primii ani ai adolescenței capodoperele literaturii universale, a studiat istoria religiilor și filosofia germană. Între 1969-1973 a urmat cursurile Institutului de Arte Plastice "Nicolae Grigorescu" din București, avându-l ca îndrumător pe Corneliu Baba, a cărui influență l-a marcat. Nonconformist, vizionar, tânărul și-a configurat însă repede propria sa individualitate artistică, reușind încă din anii studenției să atragă atenția colecționarilor de artă, diplomaților străini acreditați la București, organizatorilor de expoziții, criticilor de specialitate. În scurtă vreme, personalitatea sa impetuoasă n-a mai "încăput" în spațiul sufocant rezervat de regimul comunist manifestărilor artistice. Cu primul prilej, în 1981, tânărul artist s-a expatriat și s-a stabilit în Elveția, la Lausanne.

La 30 de ani, Mihai Mircea Ciobanu a început de unul singur o adevărată cruciadă de cucerire a gloriei în Occident și redutele care i-au stat împotrivă au căzut una după alta. În 1983 el a creat pentru biserica catolică din Saint-Sulpice, de lângă Lausanne, fresce și vitralii cu care prelații acestui așezământ se mândresc și azi. În 1984 a expus tablouri în ambele galerii din Paris ale Katiei Granoff, eminentă cenușă a bursei de valori din domeniul artei plastice, cea care l-a lansat, printre alții, pe Marc Chagall. În același an a fost găzduit cu creația sa și de prestigiosul Muzeu de Artă Modernă din Sao Paulo - Brazilia. În 1986 și-a etalat lucrările - numeroase, diverse - la Rockefeller Collection din New-York, instituție aproape legendară.

Toate aceste manifestări publice au provocat un val de admirație și de invidie. Doamna Ada-Michaela Ciobanu, văduva artistului, păstrează și azi, într-un album, zeci de tăieturi din ziare, expresie a stupefacției produse de apariția noii vedete a picturii și sculpturii... Unele voci l-au considerat un profet al secolului douăzeci, un geniu sarcastic, un continuator al lui Rembrandt, Goya și El Greco. Altele i-au contestat valoarea, găsind suspectă îndrăzneala unui român de a ataca marile teme ale picturii, într-un registru deopotrivă mistic și satiric, cum i se mai îngăduise numai lui Dali. Mihai Mircea Ciobanu și-a jucat fără șovăire rolul de star al artei plastice mondiale, practicând în egală măsură și grandoarea, și cabotinismul, care, lui, îi stătea bine.

În 1988, Academia Europeană de Arte din Franța i-a decernat titlul de *doctor honoris causa*, arbitrand astfel, printr-un act de recunoaștere irevocabil, controversesele din jurul artistului. În 1990 numele său, însoțit de informații bogate și relevante, a fost inclus în *Dicționarul artiștilor elvețieni*, editat de Institut Suisse pour l'Etude de l'Art. Iar la 9 ianuarie 1991 Mihai Mircea Ciobanu a murit.

Medicii au pus diagnosticul "pneumonie galopantă", dar noi știm că a murit din cauza intensității paroxistice cu care a trăit.

Ce este *Estetica morții*? Este o satiră la adresa civilizației secolului douăzeci, o poveste "rea", swiftiană, un fals tratat de salvare a sufletului în mijlocul unei lumi nebune, nebune, nebune, o epopee parodică, fantezistă, debitată într-o bucătărie fabuloasă, o apocalipsă modernă, un inventar funambulesc, un poem grandios scufundat intenționat în mlaștina prozei, un testament spiritual, o descărcare spasmodică a memoriei, un strigăt de disperare, un joc. Nici un teoretician al literaturii nu ar putea să clasifice un asemenea text.

Cartea începe cu sfaturile culinare pe care le dă un iscusit bucătar, Zahek, unui ucenic al său, Zaharia (sfaturi consemnate, ca de un greț, de câinele Hasdrubal...). Foarte repede ne dăm seama, însă, că recomandările și rețetele lui Zahek ies din sfera gastronomiei. În esență, întregul ceremonial al inițierii se dovedește a fi o parodie extrem de caustică, de proporții delirante a tuturor *instrucțiunilor de folosire* de care are nevoie în fiecare zi și de care devine, într-un mod jalnic, dependent omul modern. Instabil, torențial, fluxul lingvistic al cărții nu rămâne însă la această formulă. Monologul lui Zahek se desface - concurând în productivitate istorisirea Șeherezadei - într-o amplă arborescență de alte formule, epice, lirice și eseistice.

Estetica morții va apărea în curând, integral, la Editura Mașina de scris. Până atunci reproduc în avanpremieră, pentru cititorii *României literare*, câteva extrase din această scriere de o șocantă originalitate. Textele sunt ilustrate cu desene aparținând lui Mihai Mircea Ciobanu, care le-a conceput anume pentru *Estetica morții* sau, oricum, în directă legătură cu ea.

INEDIT

Mihai Mircea

Foarte expresive sunt, printre altele, în „Estetica morții”, luxuriantele, interminabilele enumerări de obiecte și ființe, de idei și fantasmagorii. Autorul vrea parcă să se elibereze de tot ceea ce știe, de tot ceea ce civilizația l-a obligat să știe. Ajunsă la sațietate, memoria sa vomită informațiile pe care le deține. Aparentul inventar constituie de fapt o teribilă batjocorire a straturilor succesive de vechituri din care este compusă lumea de azi, a surplusului de lucruri și ideologii.

Masă îți va fi un cufăr cu care buncii tăi materni umblau brambura prin lume în căutarea unei fericite așezări, schimonosindu-te în lichidul amniotic prin hurducături de trenuri, vapoare și baloane. În cufăr se află lenjerie fină, dantele de Bruges, rochii de tafta, vizonuri și linxuri, pantaloni raiți și veste de mătase cu flori, precum și veste de antilopă, clopuri, trei bastoane, 48 de țigări de Havana și 5 de Sumatra, un frac, două cravate papillon, scheletul unei pisici, o parură în diamante și rubine de Ceylon, un ceas de aur cu limbile una bătută în diamante și alta cizelată dintr-un ac de păr al Iosefinei Bonaparte, trei perechi de mănuși din dantelă neagră, femeiești, și două din dantelă bej, bărbătești, un pantof

Swan & Watson, Codicele Atlantic al lui Leonardo da Vinci, o carte de vânătoare referitoare la prepelițe și papagali de Mozambic, un iatagan turcesc cu crucea israelită gravată pe mâner, un cap de mort, o clepsidră, o cruce malteză, o îmbrăcămintă Rosicruciană, un omoplat de cangur, 134 de peruci din păr natural, opt capete mumificate, un sex bărbătesc de 34,2 cm. într-un recipient în vid, trei partituri de Mozart, necunoscute, o operă de Garibaldi, o cutie de sîdef cu ferecături de paladiu plină cu măsline seci, textul original al unui discurs rostit de Robespierre cu o adnotare pe pagina a treia (...), o cușcă de rafie pentru porumbei isterici, 500 de soldați de plumb reprezentând garda lui Alexandru cel Mare, o umbrelă neagră și una acoperită cu ilustrate lipite, bustul lui Nero cioplit de un

sclav negru în Guyana, un articol în *Herald Tribune* despre sclavul pricina, obiect de studiu psihanalitic, mantia lui Dalai-Lama prinsă masticându-se la un dîneu cu Mao-Tze Dun, trei castraveți cu mușcătură, ediție arabă ilustrată a lui *D Quijote*, un cocean de porumb cu dînte înfipt în mijloc (...) De fiecare dată, înainte de a-ți administra fe de mâncare preferat, vei deschide cufărul și vei întinde la vedere toate obiectele ce se află în el.

Sub forma unui inventar sunt trecute în revistă și personajele din care este formată lumea mondenă. Ar enumerării, practicate de mai scriitori din cele mai diferite epoci, de la Rabelais la Marquez (iar la noi de I.L. Caragiale, M.H. Simionescu) capătă Mihai Mircea Ciobanu o funcție artistică nouă, devine o satiră a veleitarismului și snobismului, a babiloniei planetare.

Pe un munte, Regele zidise uriașă mănăstire unde se întâlneau arareori, și numai între zidurile ei filosofi, călugări de toate semnele anahoreți, matematicieni în extaz metafizice, geometri, astronomi bonzi budhiști, yogini, preoți columbieni și greci, catolici și calviniști, patroni de întreprinderi, politicieni, conștiinți luni de-a rândul în fața totului, lui contabilității, dezgustați ai revoluțiilor, rabini mai înțelepți decât înțelepciunea, fachiri trasi în țepă de zeci de ani, care mâncau muște prins în zbor și beau apă de ploaie, stele de cinema umflate cu droguri scumpe, urlându-și mizeria sufletească de-a năruie, fi iubite, cântăreți de operă cu corzi vocale pe care crescuseră ciupeli, mătasea broaștei, Raskolnikov și Rogojini, pictori amețiți în molfăiala pigmentilor, scuipând ca pisicile tu bate culori sau studiind o bilă nirvanică, poeți stînd pe crengi de castan și recitînd monocord imnuri iubiri sufletului prizonier și dezgustului de ban, filosofi existențialiști maniheiști, guru lungiți pe stînci albe precum cânepa îmbrăcămintii lor, rockeri dezabuzăți și care-și deșirau veșmintele, fecioare orfane culegînd cununi spre a le împărți leproșilor, medici dedicați bubelor rasei galbene, pitici crăcănați cu coifuri din hărți încheiate, pictată de gestuali sau prarealiști sau maeștri de happening executînd dansuri rituale și fără sen în ochii profanului, profesori universitari trîncănind la pupitre de marmură în formă de urne despre nașterea, viața, obiceiurile, plăcerile tristețile, iubirile, enervările unui oarecare microb ori virus, astronomi așezați pe scări de vopsitori, scrutînd Universul prin lupe de diamant, urcicofototron unde triste domnișoare jucau tenis cu bombițe cu napalm și hidrogen, oameni de afaceri eleganți cu costume din vagonia și pantofi din piele de sex de cobai, negustori de mirodenii în picioarele goale, cu turbane și degete groase și murdare, înțelepți care s-au făcut legămînturi tăcerii, pletoși cu ochii pierduți în

Ciobanu: ESTETICA MORTII

absența dezgustului de viață, câini injectați împotriva turbării cu ioni radioactivi care-i fac să se prăvale la fiece pas, bătrâni cu chiloți din frunze uscate de palmier, o capră și un șobolan bătrân de câteva secole, un fel de simbol sfânt al adunării la sta-

tuia căruia lucra un sculptor de zece ani și pe care toți îl mângâiau cu gingășie, plângând amar, precum eroii Iliadei, o dată pe săptămână, moartea lui iminentă și calviția drăgălașului său craniu.

Cartea este o satiră dantescă, o antimetafizică a secolului douăzeci. Dar există și momente în care autorul devine liric. Din imensul bric-à-brac, din vastul cimitir al civilizației el alege, de exemplu, catifeaua și îi înalță un adevărat imn.

(...) materia numită *catifea* are proprietăți nebănuite, atât prin excitabilitatea onirică a atingerii, a pipăitului, cât și prin modul ei de a lăsa lumina să-și sape drum de balsam optic. Apele catifelei sunt în stare a trezi impulsuri sufletești de memorie magică infinită, reacții de gândire poetică aproape suprarrealistă. Apa, absconșă substanță germinatorie, element născător fiind leagănul bumbacului, îi transferă acestuia energii învăluitoare ca amniosul fătului. În Renaștere, spiritele alese se îmbrăcau, mai bine zis se strecurau între veșminte de catifea, semn al rafinamentului, al tacticii eschivei în discuțiile filosofice de Curte, simbol al alunecării minții pe apele molatice și căldute ale *revelației*, fie aceasta și la limita profanului. Când dantele se căsătoreau cu catifele, pielea, senzormată al dialogului cu natura corporalizată, trăia un conflict aproape simfonic de punct și contrapunct, o lege compozițională picturală între o suprafață fărâmițată în geometrii multiple și evocatoare și o suprafață netedă, dar imperceptibilă în întinderea ei.

(...) Catifelele trebuie să porceadă de la rozul cel mai cuminte și, trecând prin zeci de tonuri de roșuri, tonuri ale legării noastre de buricul Pământului, s-ajungă la sângerosul abrupt și halucinant al rânii deschise ce se

încheagă precum destinul pământean al profeților. Să fie catifele aduse din cinci colțuri ale lumii, din Siria, din Veneția, din Moscova, din Indochina și Columbia. Cele siriene sunt alunecoase și timide cum e cercetarea întreprinsă de lebădă prin vadul mării, în căutarea unei gustări. Cele de la Moscova sunt grele și cad în falduri precum ghetarii Caucazului și fac pliuri fără număr în care se pot ascunde și cele mai prețioase depeșe. Venețienele brocarturi pot minți cu șipotitul lor urechea lui Pergolesi și cu tremuratul lor pot opri pana cardinalilor Vaticanului atunci când Papa se aventurează cu reflecția-i prea departe prin spatele altarelor. Cele din Indochina vor îmbrăca pe Gog și Magog în marșul lor către Atlantic, iar metrajele columbiene, prilej de răzmerițe între zei, sunt, prin învăluitoarea lor dezinvoltură și independență, stărnind mai abtîr decît intangibila și enigmatică femeie a tropicelor, impulsuri revoluționare fără de sfârșit.

În conștiința autorului este mereu prezentă „presa” care simplifică, deformează și falsifică realitatea. Însușit de demonul persiflării el compune la un moment dat un superziar, un „digest” al tuturor știrilor senzaționale din lume, un fel de „Evenimentul zilei” al întregii umanități.

Un bou fusese injectat cu o substanță pe bază de virusuri galactice, într-un laborator cehoslovac, și devenise dublu în 42 de minute. Un avion se lovise de un parașutist gol, ce ținea un mesaj de pace între fese. Dolarul străbătuse, într-o milionime de secundă, de un milion de ori distanța dintre New York și un magazin de stofă fină, aflat la granița dintre Liban și Israel, iar de oboseală pierduse o muscă albă pe ordinatorile întregii lumi. Președintele sovietic dormise prost și mărturisi unui gazetar belgian că va dezgropa morții din Siberia, pentru a-i înmormânta creștinește. Un laborator din Africa de Sud propusese să facă o făină foarte consistentă din oasele cu pricina, vreo sută de milioane de tone, și s-o amestece cu un produs vienez spre a potoli foamea lumii a treia. Apăruse Sindicatul Penitenciarelor Reunite, sub înaltul patronaj al

Drepturilor Omului, se spusese, și 50000 de reprezentanți fură trimiși să studieze problema prin cercul mediteranean. O femeie născuse o prepeliță din cauza radiațiilor, lângă o bază atomică. Prepelița vorbea patru limbi și bătea cu ciocul la mașină. Nimic nou în cele 150 de focare de război. Baronul Rashid Aloin scosese o producție nemaipomenită de vin. Televiziunea din Etiopia pusese la punct un sistem prin care filmele de groază deveneau realitate și spectatorul era gătit sau i se scobeau măruntaiele, de către un nemernic din planeta Hispario, aflată în „Galaxia pulpei de păianjen”. Un primar negru din Alaska fusese prins făcând dragoste cu statuia lui Washington. La Berna se vota o *Lege asupra spălăturii de sticle goale de către consumatorii*.

În afară de comedia presei, în „Estetica morții” există și o comedie a literaturii. Ni se oferă, de exemplu, la un moment dat portretul unui posibil erou de roman, portret fermecător și totuși dezarticulat, desprins parcă din proza unui Urmuz născut și format în America de Sud.

(...) într-o bună zi a bătut la poarta mănăstirii un om de o mare eleganță, cu gesturi rafinate și un chip frumos cum nu se mai văzuse. Un fel de amestecătură de Orient cu Nord, având pielea aurie precum măștile egiptene, cu ochi trași la coadă și bucle blonde, cu degete cum nu se poate mai lungi și mai energice, cu un ochi albastru ca fundul unei piscine văzută dintr-un avion privat, iar celălalt negru ca o unghie lovită cu barosul, cu pomeți proeminenți și trași pe osul zigomatic, lăsând a se bănui vinișoare ca nervurile boabelor de struguri, cu un nas pe care, dacă l-ai fi tăiat pe de-a-ntregul, ca măcelarul cotletele de miel, și l-ai fi lipit de imaginea lui exactă în butaforie, ai fi compus o piramidă având baza în romb, cu buze cărnoase și mai livide decât laptele reginei albinelor, cu o bărbie în dreptunghi și cu un rubin plantat în fosa diagonalelor, cu picioarele goale de o mărime colosală, cu degetul mare cât un sex de bărbat în toată firea și îmbrăcat într-o pânză de sac vopsită jumătate alb, jumătate negru, jumătatea jumătății alb, jumătatea jumătății negru de la umeri până la glezne, încins cu o funie purpurie și ținând în mână dreaptă un sac dolofan, iar în cea stângă o cutie de fier.

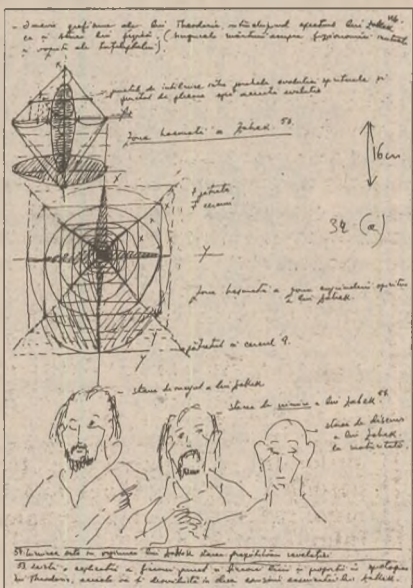
În carte există foarte multe luări de poziție împotriva comunismului, înțeles ca o atitudine grobiană, antielitistă, însă există și un refuz explicit al societății de consum. Ca și Soljenițin, Mihai Mircea Ciobanu a fost structural incompatibil cu comunismul, dar a privit cu spirit critic și lumea occidentală.

(...) la câțiva pași de aici, mașini infernale își pun în mișcare ecrane și clopote, butoane, lămpi, circuite, huruituri și țuituri, păcăneli, târșăieli, foșnituri, pocnituri, raze luminoase,

arme se încarcă cu exploziv, oameni se îndoaie cu ură, obsesii și lăcomii, femei își privesc în oglindă ispitele sau coșmarul, imprimerii scuipe hârtoage cu valoare de sărut sau om strivit în mină, cutii de fier fabrică vorbe de cumpărat hârtoage mai ieftin sau mai scump, oameni de afaceri stau cu o mână moartă sub o fustă și cu cealaltă semnează o crimă inocentă. Alții se pregătesc să taie drumuri în junglă, alții ejaculează în fața unui os putred de 400 de milioane de ani, un altul se catără pe un munte și, pentru un metru în plus, dă cu barda în Dumnezeu.

Nu se poate să nu tresărim descoperind, în „Estetica morții” un pasaj în care Mihai Mircea Ciobanu, parodiind în continuare stilul unui manual de gastronomie, evocă nostalgic stilul de viață al boierilor valahi de altădată. Simțindu-se străin oriunde în lume, inclusiv în țara lui de origine, artistul se refugiază pentru o clipă în România de altădată, de fapt, într-o Românie fictivă, găsită în memoria lui culturală și în vis.

Era o vreme, Zaharia, când marii boieri din Carpați se îndestulau în diminețile frumoase cu lapte de mamă-copilandră, turte de grâu și de secară stropite până la mustre cu vin dulce de coastă lină și pământ cărămiziu. Alții beau laptele cald al vacii, pe care slugi pricepute îl mulgeau când stăpânul deschidea primul

ochi, iar dobitoaca simțea copitele taurului de prăsilă bătând un flamen-co ancestral între stănoage. Mestecau boierii laptele cu clăbuci, aburind a împreunare, cu ouă de sub găina înțeleaptă și ajutându-l a se petrece pe esofag și plăcinte de cireșe amare. Erau alții care se lăfăiau cu salate din floare de regina nopții, unduită cu ulei de pește nestatornic și catifelată în cerul gurii și sub limbă cu spumă de icre roșii de Manciuia bătute în smântână de bivoliță. Ceaiuri de anghinare, de floare de răchită, de frunză de vișin neîndulcite sfârșeau plantele dimineții.

Prezentare și selecție de
Alex. Ștefănescu

FANTOME-N

și împinse ușor zdrahonul cu fustă spre ușă. Îndrăgea poporul, dar de la distanță. Înainte de a relua conversația, păstră un moment de tăcere, ca să-lase timp episodului să se risipească în negurile uitării.

– Cum îți spuneam, aș dori să ne cunoaștem mai bine...

Pe chipul fetei nu se ivi nici un zîmbet.

– ... de vreme ce ai ținut să faci la noi ultimul an.

O mică rază de soare pătrundea prin perdelele grele, de

catifea, scoțind la lumină glezna subțire a doamnei Dunin cu arcul delicat al piciorului care se balansa în ritmul frazelor:

– Ai făcut foarte bine de altfel.

Cu coatele sprijinite pe brațele fotoliului, ușor aplecată înainte, Gabriela urmărea balansul piciorului care, strîns într-un pantof din piele fină ca o mănășă, părea să atragă involuntar atenția asupra unui vas cu crizanteme, așezat direct pe podea. Privind corolele enorme ale florilor, fata își explică în sfîrșit de ce avea impresia că un vag parfum funebru plutește în odaie.

SAMOVARUL începu să șuiere și să scoată un val de aburi care, destrămîndu-se încet în raza plăpîndă de soare, ridică între ele un soi de perdea mișcată de o briză imperceptibilă. Gazda se ridică și servi ceaiul. Deși vorbea o franțuzească fără accent mergînd pînă acolo încît propriul ei nume de familie îl pronunța așa cum fac francezii, doamna Dunin rămăsese fidelă samovarului: pariziană prin opțiune, rusoaică prin natură.

Gabriela asculta clinchetul inelelor îngemănat cu șuierea aburilor lăsîndu-și privirea să rătăcească prin odaia în care bătrîna doamnă venise de voie, de nevoie să-și încheie viața. Dar ce fel de viață? Mobilele ei de preț, desperecheate, ca salvate dintr-un naufragiu, și icoanele, prea frumoase și prea multe pentru a fi doar o mărturie pioasă, păreau să tînjească, înghesuite între acești pereți minuscule. Sub ce stea navigase doamna Dunin și de ce stîncă își izbise barca?

Gleznă subțire strînsă în voalul negru al ciorapului își reluase balansul în raza de soare care răzbătea prin perdelele grele, croite poate pentru alte festerest, mai mari și mai înalte.

– Elevele noi au de obicei nevoie de o perioadă de adaptare. Nu te simți cumva prea singură?

– Mie nu-mi vine greu să fiu singură...

Mîna care spînzura pe marginea berjerei se ridică încet în aer ca stînjinită de povara inelelor:

– Într-adevăr, nu ești niciodată singură dacă-l porți în suflet pe Domnul!

Gabriela puse pe masă ceașca de ceai de care abia se atinsese.

– Dar azi dimineață, la biserică, am avut impresia că ești tristă. Păreai atît de cufundată în gînduri încît n-ai făcut niciodată semnul crucii.

Fata se aplecă și mai mult înainte și apropiindu-și palmele bătă repede vîrfurile degetelor unele de altele:

– Eu nu cred în Dumnezeu, doamnă.

Ochelarii cu șnur căzură cu un pocnet sec în poala doamnei Dunin:

– Nu crezi în Dumnezeu!

Samovarul încetă brusc să mai borborească. În tăcerea deplină, se auzi doar respirația crizantemelor care se ofileau.

Ochelarii cu șnur urcară din nou pe nas:

– Judecînd după focul care mocnește în ochii dumitale, cred că ești o ființă pătimașă. Ai să ai mai mult decît oricine nevoie de Dumnezeu.

Ochelarii coborîră, de astă dată încet, în semn de oboeală:

– Întoarce-ți fața către El. O să te ierte. El singur poate ierta orice. Chiar și lipsa de credință.

Urechea fetei țiuia ca un aparat dereglat care scoate un șuiet aberant: vocea doamnei Dunin avea inflexiuni senzuale, de logodnică a lui Hristos!

Gabriela se uită în jurul ei. Patul cu baldachin, peretele acoperit de icoane și candela aprinsă, sticlutele cu parfum, bombonierele, cupidonii, fundițele, ciucurașii și mai ales parfumul care plutea în odaia, amestecat cu un vag miros de tămîie, dădeau încăperii o identitate hibridă, ceva între un alcov de curtezană și o chilie de călugăriță. Iar gazda, cu eternele ei mătăsuri negre și gri, cu șiragul ei de perle false, cu ciorapii de voal negru și cu încălțărilor ei de o mare finețe avea aerul să îmbine armonios sobrietatea sutanei cu cerințele celei mai rafinate toalete profane.

– Dacă nu crezi în Dumnezeu, sau mai bine zis dacă crezi că nu crezi în El, de ce ai venit la noi?

– Așa a hotărît tutorele meu.

– Nu ai părinți?

– Tatăl meu a fost dat dispărut pe front la începutul războiului. Și nu s-a mai întors.

– Și mama?

– Și ea e sub tutelă.

Ochii mari și cenușii ai doamnei Dunin clipiră îndărătul ochelarelor:

– E bolnavă măicuța dumitale?

– Nu, e perfect sănătoasă.

Ochelarii cu șnur coborîră pudic în poală: femeile nu reușesc să meargă întotdeauna pe calea cea dreaptă, trebuie să le aruncăm pentru asta piatra?

– Are probabil nevoie să fie ocrotită ea însăși, măicuța dumitale.

– Ar avea mai ales nevoie să fie liberă.

– Îmi dau seama că ai o situație de familie grea, îmi pare rău. Nu pot să judec motivele, dar...

– Motivele sînt foarte simple: mama s-a căsătorit din dragoste cu un om sărac, care a mai avut și ghinionul să dispară pe front. Unii socotesc asta o dovadă de nebulie.

– Dar pentru a pune pe cineva sub tutelă trebuie să dovedești – doamna Dunin șovăi o clipă înainte de a adăuga cu voce cam nesigură: că este vorba de o situație pe cît de tristă, pe atît de necesară...

– Cu bani, se poate dovedi orice. Bani pot orice.

– A, nu, banii nu pot orice! Ar fi mai potrivit să spunem că fără bani nu poți face mare lucru. E mai bine să-i ai, dar, firește, ca să le dai o bună întrebuințare.

– N-am înțeles oamenii avuți care să dea o bună întrebuințare banilor. Dar am văzut oameni bogați care au plătit ca să nu se ducă pe front, sau care și-au pus sora sub tutelă ca să-și însușească partea ei de moștenire.

– Tutorele dumitale te-a înscris totuși într-unul din cele mai bune și, aș adăuga, cele mai scumpe pensioane. Asta nu înseamnă a da o bună întrebuințare banilor?

– Din păcate am cu totul alte păreri decît tutorele meu despre ceea ce este bun sau rău. Și în general despre tot.

– Așadar n-ai venit de bună voie la noi, oftă doamna Dunin.

Căzu cîțva timp pe gînduri. Apoi deodată frumoșii ei ochi cenușii, care păstrasera o bună doză de candoare, se însuflețiră:

– Am o idee. Cred că ar trebui să discuți despre aceste lucruri cu Maica Zenobia. Du-te la ea, te-ar ajuta cu dragă inimă. Și pacea ți-ar pogori în suflet. Du-te! Nu te oblig, îți fac o rugăminte...

Imaginea călugăriței voinicice și rumene, escortînd junele preot cu zîmbet profan, se desenă fugăr în mintea fetei fără să capete altă consistență decît cercurile provocate de o piatră aruncată în apă.

– Vă cer iertare, doamnă, dar prefer să cuget singură la aceste lucruri. Nu voi tulbura pe nimeni și voi respecta regulamentul școlii. Doresc însă să-mi păstrez libertatea interioară.

Se priviră o clipă drept în ochi ca pe deasupra unei frontiere. Gabriela luă cartea uitată pe genunchi pregătindu-se să se ridice.

– Ce citești? Ceva interesant?

– O carte apărută de curînd în românește.

– Ar trebui să citești cărți franțuzești ca să-nveți mai bine limba. Îmi dai voie?

– Vă rog.

Doamna Dunin luă în mîinile ei fragile volumul și silabisi:

– Cernîșevski... *Ce-i de făcut?*

Iar romanul ăsta idiot care a făcut pe vremuri atîta vîlvă! O mare vîlvă, ca o furtună de zăpadă amestecată cu sînge! Cîte fete exaltate, niște adevărate posedate, nu făcuseră în secolul trecut cartea lor de căpătîi din acest roman prost, sacrificîndu-și tinerețea și frumusețea, de multe ori și viața, de dragul unor himere! Și iată că fetița asta cu obraz îngust și sever de vestală își pune și ea întrebarea: ce-i de făcut?

DOAMNA Dunin îi înapoie cartea. Privirea ei blîndă deveni scrutătoare: am descifrat bine semnul înscris pe obrazul tău, fata mea! Și ca și cum ar fi vrut să-și îndrepte pieptănătura, duse mîna încercînd de inele la ceafă, acolo unde rusoaica aristocrată simțea dogoarea pîrlolului înghețat care o ajungea din urmă. Dar nu mai avea unde să fugă, nici puterea.

Se despărțiră resimțind amîndouă, una față de alta, o ostilitate ciudată, alimentată de sentimentul obscur al unei afinități secrete.

Gabriela se duse direct în grădină și se puse pe citit. Din cînd în cînd, înălța capul privind în gol. Imaginea doamnei Dunin luneca atunci peste frunzișul pălit de toamnă, avînd strălucirea stinsă a unei icoane de figură, iar îndărătul ei apărea în filigran argint palidă, de sfînt cu zîmbet profan, a tînărului preot.

Un vînt stîrnit din senin răvăși frunzele moarte și aduse cîțiva stropi de ploaie. Gabriela închise cartea și se ridică. Prin ușa larg deschisă a sufrageriei răzbătea pînă la ea zgomotul petrecerii duminicale. Intră și se așeză și ea într-un colț. Vecina ei de pat, o prăjină care în fiecare dimineață își trăgea ciorapii admirîndu-și îndelung picioarele, trîncănea ceva la pian iar elevele din clasele superioare, insensibile la mirosurile de bucătărie care persistau în aer, dansau. Unele perechi evolau într-o tensiune ciudată, strîns înlănțuite. Fetițele din clasele mici se hîrjneau pe sub mesele trase la o parte, sau le maimușăreau pe domnișoare stricîndu-se de rîs.

– Tu de ce nu dansezi?

Gabriela întoarse capul. Vocea ușor zeflemitoare aparținea unei fete cu obraz

GABRIELA cioăni la ușă. O voce nazală o pofti să intre. Apăsă pe clanță. Obrazul doamnei Dunin care o aștepta în picioare în mijlocul odaiei înțesate de mobile, cu spatele la geam, era greu de descifrat. O chemase ca să o dojenească? Tălcuse cumva regulamentul, contravenise codului bunelor maniere, rostise un cuvînt prea tare pentru urechile gîsulitelor care o țineau la distanță și nu încetau să-i joace tot felul de farse?

– Mă bucur că ai venit, draga mea. La loc.

În odaie se aflau două fotolii, unul modern și banal, celălalt o berjeră, așezate unul în fața celuilalt. Gabriela rîncă o privire rapidă asupra berjerei care după semnele de uzură atesta preferința pe care i-o arăta o persoană plăpîndă dar bătoasă, și luă loc pe micul fotoliu lipsit de stil. Rezervată și tăcută.

Doamna Dunin era ocupată să caute ceva în bufet. Gabriela închise ochii încercînd să se pătrundă mai bine de parfumul subtil care plutea în încăperea, mestecat poate cu răsufierea unor flori estede și cu vagi resturi de tămîie.

După ce împinse în mijlocul odaiei o masă cu roțile pe care erau puse două cești de ceai și o farfurie cu fursecuri, doamna Dunin luă loc în berjeră. Făptu- ei subțirică, pierdută în faldurii mătăsurilor negre și gri, își găsi imediat locul adîncurile fotoliului uzat, ca o bijuterie în cutia ei capitonată, peste care pă- lă frumos al nobilei doamne, răsucit în- un coc înalt, împrăstia o lumină argin-

– Ești proaspăt venită la noi, draga mea, ar trebui să ne cunoaștem...

O bătaie puternică în ușă o făcu să-și spună într-un gest obosit mîinile încă- rante de inele ca și cum ar fi vrut să-și aspe- pe urechile. Spuse într-o românească ilicită:

– Intră!

O slujnică zdravănă, ținînd în mînă o fărâșă cu jar apărui în ușă. Peste sîni, arțul stătea să-i crape. Închipuindu-și probabil că o doamnă în vîrstă trebuie să fie surdă și să aibă vederea abia, răcnii:

– Am adus cărbuni!

– Da, da, mulțumesc!

În timp ce țărîncuța, pe cît de rușinasă pe atît de obraznică, începu să se- țiească la mobilele din odaie, doamna Dunin se apropie de ea și mîinile ei fra- le, pline de inele, desfăcură ușor laba- re ținea fărâșul fără ca fetișcana să fi- rut a băga de seamă.

– Ce de icoane aveți, doamnă! Una o fi de-ajuns ca să te poți închina?

Doamna Dunin deșertă jarul în samovar, puse mîinerul fărâșului la loc în- ceași labă, vîrfi o prăjitură în cealaltă,

LEAGĂN

asimetric, puțin teșit într-o parte, urîțică dacă o judecai după criterii estetice, dar care părea să se sinchisească prea puțin de asta.

– Cine? Eu?

– Da, tu!

Gabriela dădu din umeri.

– Sau nu-ți place să dansezi între fete?

– Ți se face urît.

– A, în după-amiezele de duminică, ți se face urît în orice caz. Unele se ascund ca să plîngă, așa că e mai bine să dansezi.

Fata trase un scaun și se așeză alături de Gabriela. Fugăreala fetițelor din cursul inferior care izbutiseră să răstoarne o masă o făcu să întoarcă capul:

– Ei, mai încet, domnișorelelor! Asta e ultimul salon unde se mai face conversație!

Și apropiindu-și și mai mult scaunul de Gabriela:

– Să facem conversație deci! Pe mine mă cheamă Pussy. Sînt într-a opta științifică. Te țin la distanță literatele, nu-i așa?

– Puțin îmi pasă!

– Ce te-a apucat să vii în ultima clasă aici?

– A fost ideea tutorelui meu.

– Se teme de vîntul care bate în liceele de stat?

– Cam așa ceva.

– Are dreptate. Aici ferestrele sînt astupate cu grijă, nu riști să te tragă curentul. Doar dacă, doamne ferește, se iscă vreun ciclon!

În ochii lui Pussy licărea o undă de ironie. Cît despre vocea ei un pic răgușită, s-ar fi zis că era anume făcută ca să ia totul în ris.

– Sîntem pe Titanic aici! În timp ce apa invadează cala, în salon se dansează!

«Prăjina» zdrăngăni un ultim acord și se ridică de la pian:

– Hai să ne apucăm de altceva!

Perechile se separară încet, cu regret.

– Ai o idee? Întrebă o voce tărăgănată.

«Prăjina» făcu semn că da, și fetele se adunară în jurul ei, îngrămădindu-se și alungîndu-le fără menajamente pe fetițele care încercau să se infiltreze în conclavul lor.

Fața asimetrică a lui Pussy păru să se teșească și mai tare acoperindu-i aproape una din pleoape:

– Pun ceva la cale, neisprăvitele astea.

– Ce?

– O să vedem acuși. Deci ai venit pentru că așa a vrut tutorele tău, dar, dacă nu mă înșel, tu ai altele în cap?

– N-aveam de ales. Era singura cale pentru a termina liceul. După bacalaureat, am de gînd să-mi cîștig singură pîinea.

– Așa!

Consfătuirea luase sfîrșit. Domnișoarele se despărțiră chiuind și topăind, apoi ieșiră pe coridor și, țistuindu-se unele pe altele ca să nu facă zgomot, se năpustiră pe scări în sus. Pussy ciuli urechea și afirmă pe un ton peremptoriu:

– Urcă la etajul doi: fac iar farsa cu acul de cusut!

– A, farsele lor de doi bani!

– Așa e, dar iartă-le lor, Doamne, că nu știu ce fac. Tu care visezi o altfel de viață, ar trebui să meditezi la parabola pe care farsa lor o implică. Pot să ți-o povestesc.

– Dacă vrei...

Scenariul începea cu trei bătaî în ușa doamnei Dunin. Deosebind cu precizie ciocăniturile domnișoarelor de acelea

ale slujnicelor, doamna Dunin răspundea în franceză: intră! Și o domnișoară pe cît de timidă pe atît de bine crescută deschidea ușa ca să o roage sfios și scuzîndu-se că o deranjează, să-i împrumute un ac de cusut. Pierduse trusa iar programul de a doua zi prevedea două ore de lucru manual.

SUPRAVEGHETOAREA-ȘEFĂ strecura un semn de carte în romanul franțuzesc pe care-l citea și invita vizitatoarea să ia loc. Neavînd nici rude nici prieteni în țara celui de-al doilea exil al ei, unde cine știe ce eșecuri o aduseseră ca să se consacre, la bătrînețe, educației tinerei generații, doamna Dunin primea musafiri cu plăcere. Trata cu prăjiturile, bomboane și ceai fetele care veneau să bată la ușa ei, uneori numai ca să se îndoape cu dulciuri, și făcea conversație cu ele în franceză. Era plăcerea și mesia ei. Dar domnișoara venită să împrumute acul de cusut avea alte griji decît să converseze în franceză. Nu se așeza decît pe marginea micului fotoliu, înghițea repede cîteva fursecuri, mai strecura la nevoie cîteva în buzunar, și se grăbea să ceară cu un surîs prefăcut permisiunea de a se întoarce la treburile ei: lecțiile, scrisorile pe care le avea de expediat, eventual o dorință nestăpînită de a se reculege un moment în capelă, orice pretext era bun pentru a pune capăt cît mai repede vizitei. Doamna Dunin se ridica atunci ca să caute în dulap o adorabilă cutie garnisită cu un canaf, din care scotea o hîrtie bine împăturită. Dat fiind că trecuse prin mîinile cîtorva serii de eleve, hîrtia se înmuiase ca o cîrpă. Doamna Dunin i-o încredința vizitatoarei cu invariabila recomandare:

– Poftim acul, draga mea, dar te rog, ai grijă să nu-l pierzi. Țin mult la el, îl am de la Paris.

Domnișoara se jura pe tot ce avea mai sînt că o să aibă grijă de ac ca de ochii din cap și mulțumindu-i încă o dată se grăbea să o zbughească pe ușă. Cînd ajungea pe la mijlocul coridorului, flutura hîrtia ca pe un trofeu și fetele care așteptaseră pitite după sobă ieșeau la iveală făcîndu-i o primire triumfală. Apoi se duceau cu toatele să se încuie în dormitor unde avea loc schimbul. Înfigeau în hîrtia fleșcăită un alt ac, care nu avea întotdeauna dimensiunile celui luat cu împrumut; rafinamentul consta chiar în a-l înlocui cu un ac cît mai diferit de cel original.

Pussy strivi în colțul ochiului o lucire de ironie și se corectă:

– Originalul de moment, vreau să zic, care nu-i și el decît o copie.

După aproximativ un sfert de oră, domnișoara care împrumutase acul bătea din nou la ușa doamnei Dunin pentru a i-l restitui. Din fericire, spunea ea, găsise trusa rătăcită. Doamna Dunin despătura cu atenție petecul de hîrtie. Îndărătul ochelarilor cu ramă de aur, ochii ei mari și cenușii prindeau să sclipească de bucurie: da, era acul ei de la Paris! Și se ducea să strîngă grijulie falusul în cutia cu canaf.

– Asta e tot!

O pală de vînt pătrunse în sufragerie împrăștiind frunze moarte și răscolind izul de mîncare care dănuia prin colțuri. Ploaia amenința să rupă zăgazurile văzduhului.

– Nu sînt chiar atît de proaste cum credeam.

– Aș, n-au inventat nimic! Prima elevă care a înlocuit acul, ceea ce s-a întîmplat cu mult, foarte mult timp în urmă, l-a pierdut într-adevăr sau l-a rupt pe cel de la Paris, nu se mai știe exact. În orice caz, ea nu l-a înlocuit de plăcere

ci de teama unui reproș sau chiar a unei pedepse, și avînd grijă să găsească un înlocuitor cît mai asemănător cu originalul. Mă rog, pe cît posibil, pe cît își mai aducea ea aminte de dimensiunile originalului. Apoi, bucurasă că subterfugiul a reușit, a găsit cu cale să se laude cu isprava ei unei prietene. Aceasta, fie din dorința de a verifica spusele ei, fie pentru a nu rămîne mai prejos, a repetat experiența. Cu succes. Și s-a lăudat la rîndul ei. În curînd toate fetele s-au apucat să împrumute acul pur și simplu din plăcerea de a o păcăli pe doamna Dunin. Așa s-a perpetuat această șmecherie care a devenit din ce în ce mai grosolană. Fie că nu aveau întotdeauna la îndemînă un ac de aceeași dimensiune - mă rog, pe cît mai putea fi vorba de aceeași dimensiune - fie că erau silite de lipsurile impuse de război, fetele își băteau din ce în ce mai puțin capul ca înlocuitorul să semene cu înlocuitorul. Și asta cu atît mai mult cu cît doamna Dunin, prudentă dar ca lovită de orbire, primea toate copiile cu încredințarea că e vorba de același ac cumpărat cu ani în urmă la Paris. Și în ziua de azi nici nu se mai știe care a fost la început - illo tempore - dimensiunea acului original, deoarece falsurile au devenit din ce în ce mai false. Acum, ai văzut și tu, moda cere chiar ca înlocuitorul să fie mai mare sau mai mic, mai gros sau mai subțire, mai ascuțit sau mai bont, dar în nici un caz asemeni înlocuitorului. Adevărata dimensiune a ajuns o vorbă de șagă. Poate că uneori mai e atinsă, dar numai din întîmplare, și în orice caz nimeni nu se mai sinchisește de asta.

PUSSY avea aerul unui drăcușor care se amuză. Ți-am spus toate astea ca să înțelegi că farsa s-a născut ca de la sine de-a lungul anilor. Gîscuțiile care-și predau ștafeta din serie în serie și-și închipuie că conduc jocul, nu fac decît să urmeze un scoborîș natural, înțelegi?

Gabriela simți sîngele scurgîndu-i-se din vine:

– Și cum se face că doamna Dunin nu bagă de seamă?

– Există mai multe explicații. Prima: doamna Dunin nu vede bine. A doua: s-ar putea să-și fi dat seama de mult, poate chiar de la început, dar vrea să arate că adevărul nu are nici o importanță, ceea ce contează este credința, chiar dacă pentru asta trebuie să ai o bună doză de rea credință. În fine, e posibil ca ea să vadă ceea ce vrea să vadă, nu ceea ce vede, și în acest caz, se minte singură dar cu bună credință. Eu înclin spre această ultimă ipoteză. Tu ce crezi?

– Nu știu ce să spun...

– Gîndește-te! Rusia face parte din însăși ființa ei, e un element constitutiv, dar Parisul? Ce-i Parisul pentru ea? Parisul e o idee!

Privirea lui Pussy devenise serioasă, dar în fundul ochilor juca o lumină care o făcu pe Gabriela să pălească și mai tare:

– Cînd ruinată sau părăsită, ceea ce e poate același lucru, doamna Dunin a fost nevoită să lase Parisul pentru a veni să se instaleze în părțile noastre, ce-a făcut? A luat cu ea tot ceea ce a putut lua, sau tot ce îi mai rămăsese. De ce? Păi fiindcă nemaiputînd trăi la Paris, voia să ia Parisul cu ea. Cu această idee în cap continuă ea să se așeze în berjera ei Ludovic al XV-lea, să citească și să răscolească aceleași romane franțuzești, să poarte pantofi dinainte de război, dar cumpărați pe malurile Senei, și să coase cu un ac fabricat în Franța. Și cu cît Parisul real se îndepărtează de ea în spațiu și timp, cu atît Parisul interior, cu

alte cuvinte o opțiune intelectuală, ia proporții și capătă pondere; realitatea se destramă, devorată de o idee. Subjugată de această idee, biata doamnă Dunin a ajuns o posedată. E posedată de o utopie! Aventurieră, curtezană sau femeie întreținută în Orașul Lumină, în tot cazul, schimnică a celibatului profan, ea a devenit în cel de-al doilea exil al ei asceta unei idei!

Pussy o privi pe Gabriela cu o strălucire bizară în ochi:

– Vede acul de cusut cu un ochi de mistic, și nu-l vede!

Fetele se priviră un moment drept în ochi.

– Degeaba te superi. Un ac de cusut e o realitate infimă, aproape o idee. Și ideile sînt invizibile.

– Și ce valoare are o idee în care nu crezi pînă la ascetism?

Vocea Gabrielei fu acoperită de zarva fetelor care se întorceau din expediția lor.

«Prăjina» începu să trîncănească din nou cu furie la pian și toată banda se dezlanțui într-un dans sălbatic, ritual, care la căderea serii, grăbită de cerul înnourat, apărea de-a dreptul halucinant.

Brusc o lumină puternică inundă sufrageria. Pianul amuți și fetele se frecară la ochi, trezite din visul lor ciudat. Doamna Walter care aprinsese lumina ca să anunțe revenirea la program, bătu nerăbdătoare din palme:

– Vă rog să vă potoliți. Cina se servește peste un sfert de oră.

«Prăjina» își reveni prima în fire și, dînd dovadă de un umor neașteptat, începu să zdrăngăne un marș. Celelalte fete, încă nedezmeticite, se apucară să tragă mesele la loc și să facă ordine. Văzînd că se apucaseră de treabă, doamna Walter deschise ușa bucătăriei și tresări. Focul era stins iar încăperea cufundată în întuneric:

– Asta nu s-a întîmplat nici măcar în timpul războiului!

Două fetișcane, ajutoarele bucătăresei, dădură buzna în sufragerie, cu hainele lor de duminică în dezordine. Doamna Walter le fulgeră cu privirea:

– Știți cît e ceasul?

– Doamnă, nu știți ce e în oraș! Sînt încăierări pe stradă și tramvaiele nu merg!

– Ce tot îndrugați!

– Zău! N-ați auzit focuri de armă? Erau unii care strigau: jos regele!

– Terminați cu prostiile! Duceți-vă și încălziți mîncarea, masa e peste un sfert de ceas!

Un zgomot asurzitor îi acoperi vorbele. Atît domnișoarele cît și bucătăresele înlemniră de spaimă. Doamna Walter rămase pironită locului cu un braț ridicat în aer. Numai Pussy nu păru surprinsă de furia bruscă a ploii. Obrăzul ei, de o ciudată asimetrie, se teși într-o parte acoperindu-i o pleoapă ca și cum ar fi făcut cuiuva nevăzută cu ochiul:

– A venit potopul!*

*Această nuvelă, pe care o reproducem aproape integral, a fost distinsă cu premiul II la «Concursul pentru cea mai bună nuvelă mondială de limbă franceză» (ediția 1993), organizat de Radio-France Internationale și L'Agence de Coopération culturelle et technique.

A nu se uita!

TOTUL începe ca într-un tablou naiv, de oriunde și-n orice moment: atunci când scena acoperită de pânză albă fluturând în bătaia vântului se va preface, treptat, într-un tablou de iarnă, cu luminile unei case în depărtare, cu silueta unei femei în fața casei ținând felinarul și cu o sanie trasă de-un străniu soldat de plumb traversând spațiul acesta blînd-înfrigorat... Ce sînt aceste fapte care ne solicită privirea? Ce sînt semnele acestea ce-și cer dreptul de-a poposi, poate pentru totdeauna, în amintirea noastră? Și cărei legi ne supunem cu toții, spectatori și marionete, atunci cînd miracolul prinde contur?...

Spectacolul lui Philippe Genty trebuia - cu orice preț - văzut. Pentru că nu poate fi povestit. În nici un chip. Și asta nu pentru că imaginile lui s-ar fi șters din mintea celor ce le-au văzut ci pentru că, dimpotrivă, au lăsat o urmă mult prea adîncă. Pentru că, dincolo de frumusețea indescriptibilă a montării, de perfecțiunea fluidă a fiecărui tablou în parte și a tuturor la un loc, mai există ceva în acest *Ne m'oublie pas* care face zădărnica orice încercare de-a "narativiza" impresiile: profunzimea însăși a povestirii. Stratul ei "placental" - gradul zero al visului -, locul unde ia naștere bizarul delir numit Basm...

Bizar? Firește: figurile aparent-familare ce năpădesc scena, fanteze sau ființe, nu sînt ale lumii acesteia, ci - precum în cealaltă *Furtună*, a lui Shakespeare - "*plămadă a viselor*". Doar că - și acest lucru este cu-adevărat emoționant! -, visele însele sînt, evident, visele *cuiva* - ale unor oameni. Spectacolul lui Genty ne aduce astfel înapoi la acest adevăr simplu, la acest truism dacă vreți: visele, toate visele, sînt visate de (potențial, toa-

te) ființele umane înzestrate cu rațiune. Și, desigur, fiecare vis fi-va singular, ca și oricare ființă. Însă nimeni nu poate înfățișa visul său altora: nu-l poate decît povesti. Unica "dovadă" a existenței unui vis, dincolo de amintirea celui ce a visat, este încercarea de a-l rememora - de a-l spune cu voce tare altor urechi. Și astfel, ceea ce este cu adevărat esențial, irepetabil într-un vis, devine monedă comună - pentru că toți, firește, vorbim cam aceleași cuvinte pentru a spune lucruri profund personale... Or, iată că - Cinematograful, spunea Cocteau; Teatrul vizual, vom adăuga noi, după ce-am văzut nu doar spectacolul lui Philippe Genty, ci și pe Josef Nadj cu-a sa *Comedia Tempio*... - face posibilă arătarea unui vis - *unui singur vis* - mai multor oameni! Invențiile acestea năuce ne pun astfel în fața încă unui paradox: acela de a visa un vis, care nu e al tău, înainte de a-ți fi povestit. De a trăi ceea ce alții - actori, regizori, scenografi - își reamintesc. De a-ți "aminti", pînă la urmă, ceea ce acei actori, scenografi etc., au trăit povestind visul lor...

Delir? Desigur: căci toți acești oameni ce-și povestesc visele nu pot fi decît *în delir*. Delirul de închipuire: acela de a-ți închipui că visul tău poate interesa și alți oameni, că aceștia, la rîndul lor, l-ar putea trăi - *delirînd*. Există, în spectacolul lui Genty, un "personaj" mai delirant chiar decît "oamenii cu cap de punga" sau decît "măturătorii-slap-stick": Maimuța. Prezență incongruă, la prima vedere, "naturalistă" și nelalocul ei într-un tablou naiv cu sîinii și soldați de plumb; și mă voi feri să-i găsesc, neapărat, o "semnificație" într-un spectacol ca acesta, în care o mare parte din farmec stă tocmai în "nedelegarea șaradei".

Însă Maimuța trimite, fără să vrea, la ideea originii și, totodată, la cea de imitație. Și-atunci, văzînd-o aproape tot spectacolul într-un colț al scenei, urmărind tot ce se întîmplă în fața ochilor ei simieni - de fapt, *exact aceleași lucruri* pe care le vom fi văzut și noi, spectatorii umani, doar că *din altă perspectivă*! -, participînd uneori la acțiune, era imposibil să nu te gîndești: nu cumva Maimuța visează? Nu cumva ceea ce se întîmplă pe scenă este visul Ei?! Delir... Și dacă, pe de altă parte, Ea nu face decît să mimeze, grotesc, visul de pe scenă - povestea de dragoste "împachetată" la un moment dat, odată cu celelalte, în vîrtejul visului? Dacă Ea este, pînă la urmă, *cel mai bun descriptor al spectacolului*?... Delir! De la *Romanul maimuței* la suprarealiști, orice referire este posibilă. De la Tadeusz Kantor la Lewis Carroll și de la Frații Quays la Pierre Klossowski, la fel: sîntem într-o "terra quasi incognita", în care toate tropismele sînt legitime. Magritte și Méliès. Și, în același timp, ne dăm seama că toate aceste aluzii - savante, unele - sînt redundante, sau ineficace: este mereu mai mult în acest *Ne m'oublie pas* - mai mult decît doar atît... Nu este un spectacol ermetic, ci unul extatic; nu este un tratat de oneirologie, ci un "tratament de bucurie"! Fiecare scenă te ține într-o intensitate a fericirii, într-o jubilație a vederii care, atunci cînd ceea ce era familiar, aproape, suie pe creasta unui val și dispare, emoția acestei pierdute bucurii copleșește totul: doar muzica, uneori, rămîne să evoce viziunea ce tocmai s-a topit... "La răscruce de

Desen de Adriana Grand

vînturi", tablourile acestea fragile și atît de stăruitoare se succed la fel de implacabil precum momentele unui basm; și, exact ca într-un basm, există o fiorosenie plină de delir în descrierea ușor umflată a fiecărui moment. Căci basmul este nițelș pervers, și această perversitate este nițelș infantilă, nițelș sadică: amoreații pot fi aruncați la gunoi, ca niște cîrpe, în vreme ce imunde omide-bărbați se pot amuza imitînd, decadent, poza nemuritoare Marlene D. în *Îngerul albastru* - "din cap pînă-n picioare făcută pentru dragoste"... Basm, totuși? Da, basm - firește. Numai că un basm ce-și inventează - fiind visul unui *singur* om - propria mitologie, propriile asociații! Un basm arătat spectatorilor ca pe o broască ce poate deveni prinț: în această euforică reversibilitate persistă amintirea amestecată a stării de grație și a ororii ridicele. Amîndouă, reversibile la nesfîrșit...

Alex. Leo Șerban

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

O cronică retrospectivă (I)

ABSENȚA unei reviste specializate care să reflecte prompt dinamica și tendințele fenomenului artistic românesc riscă, prin prelungirea ei sine die, să falsifice percepția peisajului cultural, deplasînd interesul pentru artele plastice spre periferia acestuia. Revistele literare și cele de cultură, care acordă cu o anumită ritmicitate spații comentariului de artă, nu pot nici să preia informația *la zi* și nici să suplinească lipsa unei reviste de artă. Posturile de televiziune și de radio, încercînd și ele să-și pigmenteze programele, nu reușesc, decît cu binecunoscutele excepții, să scape de glosările delirante, pline de stereotipii, prețiozități și involuntare împănări umoristice. Semnalările unor expoziții, adevărate probe de eroism inept al limbajului, par mai degrabă avertismente decît invitații. Prins între două realități necrutătoare, adică între spațiul tipografic drămuț și o adevărată avalanșă de expoziții, cronicarul care mai are șansa unei pagini de revistă trebuie să caute mereu - și eventual să găsească - soluții care să mimeze normalitatea. Dacă între momentul deschiderii unei expoziții și cel în care publicarea cronicii ei devine posibilă, desincronizarea numărîndu-se în săptămîni, iar uneori sîrînd și de o lună se întinde un interval care estompează memoria evenimentului, criticul încetează a mai fi un cronicar stricto sensu și ajunge, pe nesimțite, dar fără echivoc, un fel de oglindă retrovizoare. Textul critic devine narațiune, expoziția, spațiul unei acțiuni, autorul, un personaj, iar lucrările, agenții lui simbolici. Ieșind din sfera referențialului imediat, se schimbă în consecință și percepția temporală. Prezentul contingent al gazetarului se transformă în fluxuri ale memoriei sau într-

un prezent continuu și intră, mai degrabă, în convențiile și în strategiile narative ale textului epic. Și iată cum cronică plastică ajunge fără să vrea, din pricina unui simplu decalaj care o îndepărtează de obiectul ei concret, o proză a sui generis ruptă din viața (dar și de viața) sălilor de expoziții. Un asemenea prilej de memorare îl oferă Galeria Simeza cu cele trei expoziții care au precedat coșmarurile marțiene ale lui Eugen Crăciun. Ele sînt, în ordine, expoziția de grup *Expresii textile, broderie, colaj, structuri*, expoziția de grafică a lui Ion Drăghici și cea de pictură a Mirunei Budișteanu. Deși ulterior s-au deschis expoziții mult mai spectaculoase, în măsură să umbrească memoria celor deja încheiate, cele trei au o importanță specială care nu derivă, însă, nici din amploarea lor, nici din autoritatea autorilor și nici din vreun radicalism al expresiei care să tulbure habitudinile privirii. Prima a adus cîteva necesare precizări asupra unui gen, asupra unei tehnici și a unei forme de limbaj, cea de-a doua a consacrat unul dintre cei mai talentați graficieni tineri, iar cea de-a treia a marcat un moment de clarificare în investigațiile, destul de divergente, ale unei artiste cu o mare forță de exprimare, dar care nu și-a găsit încă tonul optim.

Expoziție colectivă, *Expresii textile, broderie, colaj, structuri* a avut o miză dublă și de o importanță vitală: pe de o parte, ea s-a constituit într-un răspuns prompt dat unei anumite încercări de hegemonie venite din partea tapiseriei tradiționale, iar, pe de altă parte, într-o tentativă de a-și afirma propria identitate, de a demonstra complexitatea expresivă și disponibilitățile spirituale ale unor tehnici socotite, îndeobște, minore. Cele nouă artiste, Georgeta Adam-Hlihor, Ileana Balotă, Maria Bandărău, Olga

Birman-Sabău, Livia Căltia, Lena Constante, Georgia Lavric, Mariana Macri și Anca Șesan, au experimentat în cadrul aceluiași categorii tehnice, capacitatea unor materiale diferite și preexistente ca texturi de a intra în dialog pe un larg spectru al posibilităților; de la disjunctie și adversitate și pînă la toleranță și comunicare. Iar dacă ar fi să apelăm la aritmetică, întregul discurs expozițional se sprijină pe trei momente care, dealtfel, ritmează și ipostazele formei în drumul ei de la *sema* la *sens* ori, altfel spus, de la pura expresie la asumarea mesajului. Maria Bandărău, Olga Birman-Sabău și Georgeta Adam-Hlihor sugerează o lume ovulară, în formare, surprinzînd eliberarea semnelor plastice din ambiguitatea sa inițială. Lena Constante, Ileana Balotă și Livia Căltia rememorează vîrsta geometrică a formei, de la riguroasa citatului din ornamentica populară, la coeziunea structurilor vegetale și pînă la geometria nudă, întoarsă spre sine, a cărei manipulare lucidă oferă materialul primar pentru iluzia volumului. Anca Șesan, Mariana Macri și Georgia Lavric au repus în discuție - și ultimele o fac în mod constant - recuperarea decorativismului și a figurației hieratice din tapiseria liturgică. De la variantele discrete, simple jocuri de nuanțe și umbre, pînă la desfășurările ornamentale și iconografice consacrate. Georgia Lavric, în particular, se apropie atît de mult de obiectul ritual, de litera și de spiritul său, încît o protejează de completa asimilare doar voluntarele licențe artistice, accesele de temperament și nedisimulata voluptate a exprimării. Iar lucrările sale reprezintă oarecum însăși imaginea concentrată a întregii expoziții - concilierea materialului perisabil cu noblețea ideii, împăcarea austerității cu o abia reținută senzorialitate,

ridicarea slăbiciunii exterioare pînă la cota înaltă a forței lăuntrice. Și expoziția, în ansamblul ei, chiar asta și este: o demonstrație de forță - a expresiei, a tehnicii, a genului.

P.S. În nr. 8 al *României literare*, cu iritare abia reținută, dl. Vasile Savonea, părintele duhovnicesc al expoziției de "creație populară" de la et. 3/4, încearcă să mă lumineze și să mă scoată din *eroarea* de a fi socotit producția domniei sale drept o excrescență propagandistică de cea mai pură extracție Cîntarea României. Că dl. Savonea se străduiește să-și apere deprinderile pe care multele ediții ale Cîntării României i le-au format temeinic, e dreptul lui. Nu e nici primul și, probabil, nici ultimul caz în care o mentalitate anchilozată de prea multele răspunsuri la comenzi se autojustifică. Viața publică românească freamătă de activități democrate, de dogmatici care dau lecții de toleranță, de călăi care și-au aranjat peste noapte melancolice surfururi de victimă. Dar cel puțin același drept îl are și artistul român de a-și proteja retina și memoria de miturile staliniste ale colectivismului și anonimității creației, de produsele amatorismului vulgar, special amenajat pentru a exercita presiuni psihologice asupra artei profesionale. Manevra, altminteri și ea la Cîntarea României, de a deplasa discuția de pe kitschul folcloric pe *arta brută* rămîne ceea ce este - o tentativă eșuată. O expoziție de *artă brută*, fenomen interesant sub toate aspectele, nu poate fi concepută în absența unor categorii socio-psihologice devenite clasice: alienați mentali, pușcăriași, marinari etc. etc. Nu *artă brută* a fost, așadar, miza dubitațiilor muzeografice ale dlui Savonea, ci prelungirea brutală în spațiile rezervate artei profesionale a singurului lucru pe care domina sa știe să-l facă - festivalul național Cîntarea României. În ceea ce privește sintagma "pictor ratat", recunosc, mi-a luat-o gura pe dinainte. M-am grăbit să calific înainte de a mă încredința dacă am ce. Ratarea este privilegiul celui care există. Neantul nu poate fi calificat. Atît.

Despre niște premii

NU SUNT amator de premii, concursuri și nici chiar de *examene*, deși recunosc faptul că ele se dovedesc necesare, pentru stabilirea, eșalonarea valorilor și ghidarea celor aflați poate în dificultate de a-și contura criterii personale de apreciere. În cazul de față însă, nu pentru că faptul mă privește direct, dar determinat de anumiți factori sensibili și de o deosebită oportunitate, mi-am asumat dreptul să comentez premiile pe 1994 acordate de revista "Actualitatea muzicală" și mediatizate, din fericire, foarte larg de multe mijloace de difuzare în masă.

De ce sunt semnificative recente distincții acordate de această revistă, publicație "sponsorizată" (termenul este foarte la modă) de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor? În ce mă privește, recunosc că deși am mai luat premii, cel de față m-a "atins" în mod special, dat fiind că de câteva luni nu am mai apărut în presă și deci eram înclinat să cred că am fost uitat de confrăți și de public.

Asta deși Iosif Sava - personaj adesea controversat dar căruia nu i se pot tăgădui anumite merite, între altele de a fi susținut marea muzică într-o epocă în care multe valori culturale erau "suspecte" (ca să mă exprim poate prea vag) mi-a pomenit numele la Radio în legătură cu unele cronici publicate în trecut despre artiști ca Arthur Rubinstein, Lola Bobescu etc. Dar ca să nu mă depărtez de subiect, adaug că premiul mi-a fost acordat pentru cronicile apărute în "România literară" - și deci distincția se referă și la o revistă care

nu mai are nevoie de reclamă dar care s-a arătat consecvent sensibilă și la valorile muzicale chiar într-o vreme în care, după ce "trecusem" prin câțiva directori ai "României libere" unde mi-am început activitatea de critic acum mai bine de patru decenii, s-a găsit unul (astăzi important om de cultură și de atitudine) care să fie de părere că apariția cronicilor muzicale nu este oportună, din moment ce se referă la fenomene "perisabile" (probabil spre deosebire de spectacolele de teatru, prelungite cel puțin pe durata unei stagiuni sau de creațiile de artă plastică). Sunt dispus, dacă doriți, să discut odată despre "perisabilitatea" momentelor muzicale publice, deși cred că subiectul a fost de mult lămurit de practica periodicelor de calitate, pe plan național și mondial. Trebuie să spun că de la Nicolae Manolescu, care în stilul-i sobru cunoscut mi-a spus după 1989 că voi asigura cronică muzicală a revistei, continuând cu Gabriel Dimisianu, Eugenia Vodă, Mihai Pascu, Andriana Fianu, Adriana Bittel - am găsit în oamenii "României literare" doar receptivitate și civilitate. Nu se taie nimic, în limitele spațiului acordat, nu se schimbă nici o virgulă. Deci - o colaborare armonioasă, pe care sper să o continui și pe viitor, în măsura în care starea sănătății mi-o va permite. Dar lista premiilor (trebuie să spun că prețuiesc nu numai ținuta critică a redactorului șef al "Actualității muzicale" Luminița Vartolomei ci și a colegilor mai tineri Octavian Ursulescu - care se luptă cu domeniul "ușorilor", nelipsit de umbre întunecate - și Mihai

Cosma, o voce nouă, pasionată și competentă mai cu seamă în câmpul teatrului liric) cuprinde și alte elemente, a căror prezență m-a impresionat în chip deosebit. De pildă dirijorul Ludovic Bacs, care a dirijat la Radio *Vesper della beata Vergine* de Claudio Monteverdi. Iată un muzician nu numai competent dar și cu o *vocație a culturii*, care îl face să abordeze pagini superbe dar mai puțin cântate. Nu voi uita niciodată remarcabila execuție pe care ne-a oferit-o a *Simfoniei a III-a* de Gustav Mahler, nici a oratoriului *Messiah* de Händel. Nu ar dori să se ocupe mai consecvent de propagarea muzicii vechi prin formații specializate Radio, așa cum se face în Anglia, Olanda, Belgia și alte țări de mare tradiție muzicală și pe care suntem demni să le ajungem din urmă, dată fiind excelența talentelor muzicale tinere care înfloresc la noi? Asta - fără să renunțe la Brahms, Mahler, Bruckner și ceilalți maestri cultivați cu deosebire la noi - marcând faptul că "intrăm în rândul oamenilor". Îndrăznesc să afirm că muzica veche este un tărâm de permanentă și eficientă elevație sufletească ce merită, așa ca în alte locuri, o cultivare specializată și permanentă și la noi. În afară de asta, lista premiilor "Actualității muzicale" - revistă de care nu se poate lipsi, actualmente, nici un meloman autentic - cuprinde pe Radu Aldulescu, care a interpretat la Ateneu toată seria *Sonatelor pentru violoncel și pian de Beethoven* însoțit de Albert Guttman, să nu uităm. Iată un mare artist, care mai are, am impresia, și niște supărări

pe noi. Poate că premiul acesta va contribui să ne fie mai aproape, ca solist și profesor.

Florica Gheorghiescu a fost și ea premiată pentru o emisiune de televiziune care ne aducea aminte că George Enescu trebuie nu numai stimat ci și *iubit*. Iată o realizatoare de Radio și T.V. pe care o cunosc de când lumea și care nu a renunțat niciodată la calitate. Am văzut emisiunea cu pricina - și ea adună mărturii inedite, mișcătoare și elocvente despre maestrul care, ca om și ca artist, va rămâne pururi o emblemă a muzicii, a geniului românesc.

Ioan Tugearu, coregraf plin de fantazie și inteligență, a fost premiat pentru un spectacol de la Opera din Iași, pe muzică de Roman Vlad. Iată un compozitor și muzicolog care (după realizările lui mai ales în Italia, unde a condus multă vreme festivaluri *Maggio musicale fiorentino* și pe multe alte meleaguri), trebuie atras și cultivat asiduu în țara lui natală - România. Nu am văzut spectacolul lui Tugearu, dar nu mă îndoiesc de interesul lui. Se pare că a mai fost premiată și o publicație engleză purtând prestigiosul nume al colecției, universal cunoscute, GROVE. Mă voi lămuri pe viitor mai pe larg în această privință!

Ușorii să mă scuze - și ei sunt pe listă, între alții talentatul Marius Teicu, dar las pe cei competenți în materie să comenteze pe ai lor. Până atunci, citiți mai sistematic nu numai "România literară" ci și "Actualitatea muzicală".

Alfred Hoffman

Dedublări și pocăințe

NU MAI e de mult un secret că filmele brodind pe seama perechii psihiatru-psihopat constituie o nepuizabilă atracție pentru regizori și, probabil, pentru spectatori. Pentru a ne "îmbăta" mereu cu senzația ineditului, regizorii hollywoodieni se străduiesc mereu să ne surprindă prin combinații cât mai pervers-complicate ale terorii livrese: din bărbat-canibal (Anthony Hopkins în *Tăcerea mieilor*) maniacul a devenit seducătoare ucigașă (Sharon Stone în *Instinct primar*) sau inocent irresponsabil (Richard Gere în *DI. Jones*). Dacă identitățile psihiatrului și ale pacientului erau, de multe ori, relative și intersanjabile, numărul reprezentanților celor două tabere era, de obicei, fix: un psihiatru la maximum doi psihopați (unul copiindu-l pe celălalt). Filmul lui Richard Rush, *Culoarea nopții*, bate recordul cantitativ: ni se oferă doi psihiatri (e drept că unul e

ucis) și patru pacienți - echitabil repartizați pe sexe, adică doi bărbați și două femei, chiar dacă una în travesti - și cu polițistul, și el isteric, cinci. Substituția, procedeul nelipsit din filmele de maniaci, este metoda prin care Bruce Willis-actorul - trece de la David-ul melancolic de simbrătă seara la psihiatrul marcat de moartea unui pacient. Plasarea într-un context sumbru, în atmosfera tenebroasă întreținută de maniele celor patru pacienți, nu are, însă, efect asupra lui Bruce Willis, care rămâne același glumeț locvace cu privire tristă (nu cu totul lipsit de același farmec). Substituția acționează și asupra lui Bruce Willis - personaj, doctorul Bill Capa, care ia locul prietenului ucis. Neînsemnata manie ce îl face pe dr. Capa să treacă granița doctor-bolnav este doar daltonismul (reacție la sânge...). Un al doilea procedeu folosit în peliculele de gen și prezent în filmul lui Rush este dedublarea: Jane March, pierzându-și nu-știu-ce-ul din *Amantul*, o întrupează pe inocent-senzuala Rose, care este, uneori, blâmbițul Richie, un surrogat de reîncarnare a unui frate mort. Liantul grupului de bizari este sexualitatea generoasă, universală a Rosei, femeia-bărbat, care îi seduce pe toți, bărbați sau femei, doctori sau pacienți. Totul se termină cu happy end, Rose

Bruce Willis în *Culoarea nopții*

optind pentru dulcea variantă feminină, iar filmul epuizându-și numărul de combinații.

Într-o fericire non-stop, fără a mai aștepta sfârșitul, ne ține comedia de Crăciun întârziat *Prizonieri în Paradis*, în regia lui George Gallo. Pe baza aceluiași principiu cantitativ din *Culoarea nopții*, obișnuitul erou-picar se triplează: cei trei feciori ai împăratului din orice basm care se respectă sînt, aici, frații Firpo (Nicolas Cage, Jon Lovitz, Dana Carvey). Obișnuita agresiune a fraților mai mari, vicioși, asupra mezinului virtuos este redusă, aici, la o păcăleală: Bill Firpo este "tîrît" de Dave Mincinosul și Alvin Retardato-Cleptomanul pe o cale antiinițiată în ale fărâdelegilor. Antiinițiată pentru că destinul de Crăciun îi împiedică să "cadă" din Paradis. În viziunea lui George Gallo, Paradisul

nu-i decît un orașel de provincie populat de locuitori neperversi de excesul de civilizație, creștini în adevăratul sens al cuvîntului. Așa cum meteorologul din *Ziua Cîrțiței* se-nțepenise într-un univers provincial, marginal pentru a-și revizui existența, la fel se pocăiesc frații Firpo în patriarhalul Paradis. Pe Bill Firpo nu numai dragostea generică îl determină să aleagă pentru totdeauna Paradisul, ci și cea concretă, lumească pentru angelica Sarah (Madchen Amick, alias Shelly din *Twin Peaks*). Numai lui, cel mai "curat" dintre cei trei, i se oferă privilegiul de a rămîne în Paradis. Cei doi frați, aparent mîntuiți, se întorc în lume. Căci răul de neclînit nu-și are locul într-o comedie de sărbători, fie ea de Crăciun sau de Mărtisor.

Iaromira Popovici

Culoarea nopții - cu: Bruce Willis, Jane March, Scott Bakula; scenariul: Matthew Chapman, Billy Ray; imaginea: Dietrich Lohmann, regia: Richard Rush

Prizonieri în Paradis - cu: Nicolas Cage, Jon Lovitz, Dana Carvey; imaginea: Jack N. Green, A.S.C.; scenariul și regia: George Gallo

TELEVIZIUNE

de Cristian
Teodorescu

Al cui e de fapt SPP-ul?

NICI n-a apucat să se facă lumină în cazul "Soare" și a mai apărut unul. De astă dată e vorba de o treabă și mai sfruntată. Un tânăr istoric din Iași e urmărit și amenințat pe față de un căpitan din SRI.

Am aflat, dintr-o emisiune de pe Tele 7 abc, că de asemenea amenințări au parte nu numai cetățeni oarecare, ci și oameni politici aleși în Parlament. Ștefan Augustin Doinaș a primit telefoane de amenințare după ce a vorbit în Senat despre cazul Patapievici. Ceva mă face să cred că n-a fost singurul în situația asta.

În emisiunea realizată de Carmen Bendovski pe această temă am aflat câteva lucruri îngrijorătoare. Că de pildă fostul maior Mircea Hamza, care face parte din partidul lui CVTudor, e angajat cu acte în regulă în cadrul SPP. Ce caută acolo reprezentantul unui partid? E SPP-ul o afacere particulară finanțată din banii lui Vadim Tudor? Din câte știu o instituție de o asemenea importanță nu e lăsată în nici o țară din lume unde au loc alegeri libere la chereul unui partid. Fiindcă mă îndoiesc că acest Hamza a fost angajat la SPP ca văcsuitor de cizme. Probabil că i s-a dat o funcție de conducere cu ajutorul căreia el își poate influența subordonații. Cum o face s-a văzut în cazul Patapievici. Cine are răbdare să citească "România mare" va observa că ideile pe care le are acel căpitan pe care de fapt îl cheamă Streche sînt copiate din foaia lui CVT. Cine colaborează la revista "22" se cheamă că e dușmanul țării, din pricină că "22" se numără printre publicațiile care au atras și atrag atenția asupra extremismului politicii peremiste. Cu alte cuvinte, cine nu e cu CVT e împotriva țării, iar angajatul din SPP, care e omul lui Vadim, se grăbește să trimită pe careva să ia urma celor care își permit așa ceva. Pentru asta plătim impozite? Ca să-i facem lui CVT poliție personală? Sau ca să aibă un Hamza bani de cheltuielă? Și dacă ar fi numai atât. Dar cînd un serviciu care asigură paza și protocolul demnitarilor încapă în mîna unui partid, ne putem aștepta oricînd ca partidul cu pricina să-și încerce norocul, dînd o lovitură de stat. Încît, din acest punct de vedere, nici președintele Iliescu nu mi se pare mai în siguranță decît e Horia Patapievici. Ca probă, ideile pe care le are un (fost?) angajat al S.R.I.-ului, acel căpitan Chirilă. Ce i-a zis căpitanul tînarului istoric de la Iași? Că

Iliescu e omul rușilor, că singura instituție care și-a probat patriotismul în România anului 1989 a fost Securitatea și că cine nu face, în țara asta, ceea ce i se spune riscă să o încurce. Gravitatea cazului Mihai Răzvan Ungureanu, acesta e numele istoricului, nu ține numai de mijloacele de care a înțeles să se folosească angajatul Serviciului Român de Informații, ci în primul rînd de ideile din capul acestuia. Pe lista lui personală cu trădători care trebuie supravegheați se numără și președintele țării. Or, cine l-a acuzat în mai multe rînduri pe actualul președinte că e kaghebis? Vadim Tudor. Cine-l tămiiază postum, una-două, pe Ceaușescu? Același Vadim Tudor. Așadar *poezia* pe care i-a recitat-o căpitanul din S.R.I. istoricului n-a fost clocită de el, ea provine din cuibarul "României mari".

Discutînd cu Carmen Bendovski pe această temă, Ștefan Augustin Doinaș a spus, la un moment dat, că trăim o perioadă a comunismului rezidual. Nimic mai adevărat, din păcate. Și, cum a observat invitatul realizatoarei de la Tele 7 abc, de vreme ce Ministerul Culturii e blindat de foștii susținători ai lui Ceaușescu, ce ne împiedică să credem că așa stau lucrurile și în celelalte instituții ale statului, începînd de la ministere și ajungînd la S.R.I.?

După mine, apariția la un interval atît de mic a acestor două cazuri nu e cîtuși de puțin întîmplătoare. Aici e vorba de o încercare de a stîrni teamă în rîndul opiniei publice. Raționamentul omului obișnuit, cînd află că persoane de notorietate sînt șicanate astfel, nu poate fi decît unul singur. *Dacă de aștia pe care-i știe lumea se agață așa S.R.I.-ul, cu cei pe care nu-i cunosc decît vecinii înseamnă că se poartă și mai rău.* Cînd în Parlament, senatorul Ștefan Augustin Doinaș a vorbit despre cazul Patapievici, reprezentanții majorității i-au rîs în nas cu o lipsă de imaginație pe care mă abțin s-o calific. În mod normal, cei mai mulți ar fi trebuit să intre la bănuiele și să se întrebe unde vom ajunge pe drumul ăsta. Sper să mă înșel, dar sînt semne că adevăratele ținte ale acestor așa-zise excese de zel nu sînt nici Horia Patapievici nici istoricul Mihai Răzvan Ungureanu, ci oamenii obișnuiți. O dovadă mi s-a părut faptul că în timpul emisiunii de la Tele 7 abc obișnuitele mesaje telefonice au lipsit.

SIMULACRELE
NORMALITĂȚII

de Eugen
Negrici

Cît de modernă e literatura modernă (II)

SEDUȘI de schematicismul comod al oricărei opoziții, numeroși istorici literari de astăzi, comentatori ai fenomenului literar interbelic, autori ai manualelor de liceu preferă să-și întemeieze demonstrațiile și să-și organizeze materialul pe dicotomia tradiționalism/modernism, care tinde să devină un loc comun al viziunii noastre despre literatura interbelică.

Cît de nesigură este această clasificare dicotomică ne-o dovedesc opțiunile criticilor care, pe cîmpul de luptă al momentului, au văzut pozițiile combatanților cu totul altfel decît noi. Pentru G. Călinescu, Voronca era tradiționalist, ca și Fundoianu, în timp ce Aron Cotruș era modern. Pentru el, ca și pentru alții, tradiționalismul este, mai curînd, un stil, o manieră decît întruparea unei anumite sensibilități. S-a întîmplat, de fapt, ca două orientări programatice (modernizarea lovinesciană și întoarcerea gîndiristă la tradiții) să pară a fi expresia unor stări de spirit reale și, cu timpul, să devină ceea ce păreau.

Și ce e, în fond, poezia modernă în ochii interbelicilor și, în bună măsură, în concepția criticii postbelice care nu reușește încă să scruteze analitic literatura dintre cele două războaie, din pricina mitului ei ocrotitor? În 1927 I. Barbu, visînd să esențializeze poezia, respingea "confiența, sinceritatea, disociația, naivitatea". Lovinescu solicita intelectualizarea poeziei, deplasarea ei din spre epic spre liric și de la tematica rurală la cea urbană. Deziderate minime și, am zice, de bun simț. Ele nu au în vedere întemeierea unei lirici de un anumit fel, ci, pur și simplu, desprinderea lirismului de zgura anecdotei, a retoricii. Dar deretorizarea, densificarea lirică, reprimarea logicii și discursivității se numărau și printre exigențele

premodernilor care abandonau, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, tradițiile clasice și romantice declamatorii.

Năzuințele de acest fel constituie doar simptome, semne îndepărtate ale "modernității aspre". Despre ele H. Friedrich vorbește ca despre anticipări ale liricii moderne.

Găetan Picon, citat de N. Manolescu în *Metamorfozele poeziei*, susține că simbolismul nu e continuat direct de poezia modernă pentru că el fiind "un început al poeziei moderne, o întreagă poezie modernă începe după și împotriva lui". În schimb, interpretii fenomenului poetic românesc înclină să socotească poezia simbolistă drept veritabilul început al modernismului, punctul de răscruce de la care putem vorbi, la noi, de modernism. Ei sînt victima unui înșelător fenomen de sincronizare. Cînd, la 1900, simbolismul francez era epuizat ca formulă, cel românesc abia se năștea. Înflorirea lui cam în aceeași vreme cu configurarea tipologică a poeziei moderne europene ne-a împins să-i proclamăm modernitatea. Dar cazul de defazaj al poeziei simboliste românești nici nu trebuie să ne preocupe prea mult, căci nu numai poemele - cîte sînt - simboliste ci cea mai mare parte a poeziei interbelice nu pare a intra în zona liricii moderne așa cum o înțelegem astăzi prin Hugo Friedrich.

Recitînd Antologia din 1968 (Poezia română modernă) alcătuită de N. Manolescu te poți întreba cît de modernă e literatura română modernă? Pînă și poemele celor mai îndrăzneți moderniști pot fi descrise prin categorii pozitive. Ele sînt, în marea lor majoritate, modelări idealizatoare de teme și situații curente.

mult doritul vis al "frecvenței vest" să devină realitate, nu ar strica o analiză la rece a situației și, din informațiile de presă difuzate luni, se înțelege că anume proiecte încep a se clarifica: talk-show-uri tematice, un ciclu de teatru SF, o colaborare cu Radio France prin emisiunea *Radio fără frontiere*. România Tineret a avut cel mai mult de suferit în urma asaltului concurențial al posturilor private din București și din țară, posturi cu un program relativ confin. Și nu e vorba doar de posturi care emit pe unde vest. Astfel că schimbarea frecvenței poate rămîne fără nici un rezultat dacă nu e însoțită de o schimbare de mentalitate. Managerială și nu numai. Sau, cum remarcă un ziarist invitat la aniversare: acum e momentul cel mai greu, momentul recuceririi tineretului și asta nu se poate realiza fără multă îndrăzneală, fără abandonarea schemelor din gîndire. E, de altfel, ceea ce bănuiesc că știu cel mai bine chiar redactorii de la *România Tineret* și tot ei pot lua deciziile potrivite.

RADIO

de Antoaneta
Tănăsescu

DUMINICĂ, 12 martie, exact în ziua cînd împlinea 22 de ani, canalul *România Tineret* (noul nume al fostului *Program III*) a difuzat, timp de trei ore, în ciclul *Radio în blue-jeans*, o ediție specială cu o alcătuire pînă la un punct previzibilă, ce a valorificat, pe de o parte, mărturiile, evocările, mini-discursurile rostite cu două seri înainte la o agreabilă petrecere "în familie" organizată de redacție și, pe de altă parte, puncte de vedere solicitate expres unor colaboratori și fani ai acestui colectiv radiofonic. Greu de apreciat dacă trecutul sau viitorul a fost preocuparea numărul unu a participanților la emisiunea realizată de Irina Iana Baltă, cert este, însă, că cele două instanțe temporale au fost distinct creionate. Vorbind despre anii începuturilor, Sofia Șincan,

Jeana Gheorghiu, Dan Ursuleanu ("echipa de aur" a programului III) aveau glasul marcat de o reală emoție. Să fie ea determinată doar de acea idealizare obligatorie, în fond, pentru orice reconstrucție (rememorare) a evenimentelor din copilărie sau adolescență? Nu cred și pot aduce o mărturie, mărturia mea de ascultător care, în acei ani, alături de alții foarte mulți, urmăream cu nesaț orele radiofonice ale programului III. Era un program ferit, grație unei frecvențe "speciale", de bătaia intemperiilor de tot felul, un program care, neputînd fi ascultat pe tot cuprinsul țării, nici nu avea neapărată nevoie de vizele obișnuite. Era un program ce întreținea (și se baza), lucru extrem de rar în acele vremuri, pe o voioasă complicitate a realizatorilor și ascultătorilor, gata a profita de șanse de

neconceput în altă parte: transmisii de la mari festivaluri de muzică simfonică sau de operă, jazz, mult jazz, suficiente și bune emisiuni de cultură. Amintirea lui e încă vie, așa că nu trebuie să ne mire că în martie 1995, noii echipe redacționale i s-au făcut urări sub semnul acestui ideal retrospectiv: le doresc să fie capabili să reconstituie acea atmosferă unică, să-și recîștige demnitatea pe care au avut-o, să nu piardă contactul cu cei tineri, să ducă mai departe spiritul de echipă întreținut de o formulă atît de specifică: tandrețe + profesionalism + cultură + generozitate. "Fără generozitate în meseria asta nu faci nimic". Dar momentul de acum? El pare a fi puternic marcat de scăderea audienței și explicația, singura care ne-a fost furnizată, este: fatalitatea de a depinde de "ultrascurtele răsăritene". Dar pînă cînd

22

PRIVIREA LUI ORFEU

de Dan
Laurențiu

Ut pictura poesis?

...se miră interogativ, ridicînd o labă spre cer, al meu *niger canis ludens*, în limba lui Horațiu, de parcă toată tinerețea și-ar fi petrecut-o în Forul roman, conversînd cu Cicero despre cum părintele său filosofic, Diogene, adevăratul și cel mai mare *homo latrans* al tuturor timpurilor, fără pic de rușine, vorba lui Aristofan, își mîngia sculata sculă în Agora ateniană, în numele libertății cinice de a trăi conform contra naturii, cum fac și ecologiștii din vremea noastră în scopuri oportuniste vis-à-vis de un electorat mediocru și ateu, pentru care democrația a devenit religia supremă, iar statul instrumentul de distrugere a inegalității înăscute, apriorice dintre oameni și aducerea lor la același numitor comun, simbolizat în scandalosul și sîngerosul pat al lui Procust.

- Ce tot bodogăni acolo, dragul meu *canis loquens*, despre pictură și poezie? Ce? parcă între ele ar mai fi vreo asemănare în afară de aceea că, perfect inutile, par și de neînlocuit, cum spunea acum două secole o prințesă, o contesă, o negresă, o perla dintr-un salon strălucit, de la curtea unui rege luminat, cum astăzi președinții laici de republici sezoniere, bananiere, efemere, nici nu mai visează să-și înscrie ca deviză pe steag și pe frontispiciul grajdului de unde pe timpuri Pegasul se lansa să ia în piept Parnasul, *Deus sive natura*? Căci pictura, și sculptura, și, în general, artele care se definesc prin coexistența simultană în spațiu, sînt supuse eroziunii și degradării, ca tot ceea ce aparține concretului, materialului, corporalului, spre deosebire și la antipodul celor ca muzica și poezia, forme ale succesiunii în timp, ca tot ceea ce ține de abstracțiune și de natura veșnică și trecătoare, în sensul de acoperire a celor trei ipostaze: trecutul, prezentul și viitorul, ca inexistente, precum moartea în mintea dialectică a lui Socrate: cînd este ea, nu sîntem noi, iar cînd sîntem noi, nu este ea?

Cătelul meu negru a scheunat scurt, afirmativ, și apoi a lătrat, dînd din coadă, în chip de recunoaștere amicală, la Val Gheorghiu, care tocmai mi-a ieșit în întâmpinare, făcînd din mîinile și picioarele sale lungi, semne de bun venit și regăsit în Expoziția aceasta care, prin forță și grandoare, pare o invazie a Iașului asupra Bucureștiului: realistă, suprarealistă, existențialistă, impresionistă, constructivistă și mai ales postmodernistă, ca orice artă modernă care se respectă. Și chipurile groțesti care-l urmează de pe pînze, evadînd în toate variantele unui urlet general, universal al omului supus manipularilor democratice, un strigăt al spiritului contestatar de natură demonică, din adîncul mormîntului, al carcerei pasagere, pămîntești (cum ar spune marele preot al metempsihozei, Pitagora), în care este făcut prizonier: pînă cînd? pînă unde? pînă într-o zi, pînă aici, pînă la mine! zice Val, și valul trece, dar și copacii bătuți de ploaie și de vînt ai toamnelor din vederile lui Adrian Podoleanu, și compozițiile dramatice, metafizice ale lui Liviu Suhar, uleiurile compact-disc, roșu, negru, violet ale spiridușului Ioan Gânju, panourile elegante ale lui Vasile Istrate care-mi aduc aminte de arta fugii în cheie fractală; și Daniela Prisăcaru cu ale sale secțiuni în zgîrie nori policromi,

pe verticală și orizontală, cu flăcări galbene, albastre, violete.

Și deodată, cătelul negru, gudurîndu-se la picioarele mele, se oprește, bodogănînd: zbiară (zghiară) Zghiară de Bohotin: hu-hu-rez! hu-hu! rămii acasă și nu te du! în cheie fantastică și manieristă, un fund (tors) de femeie continuat cu un ochi în care se vede botul căscat al unei fiare cu limba scoasă de animal flămînd: de sex? de sînge? de cunoaștere? numai femeile care devoră totul pe această lume au puterea de a recrea și a pune la locul ei această lume sortită digestiei și dispației în haos. Ca o fiară zbiară o zghiară de Bohotin: Zamfir Huhurez: hu-hu! numai el știe ce-ai uitat tu! Dar și inchiutudinea bucolică, adesea boschi-ană a lui Dim. Gavrilean, dar și compozițiile monstruoase, nocturne ale lui Valeriu Goncariuc, și mai ales doamna Lucreția Filioreanu-Dumitrașcu, înconjurată de șase sculpturi, șase instanțe monarhistice cu cîte o coroană de bronz pe frunte: ele redau și ritmează bucuria și înălțarea mea sufletească la sărbătoarea aurului și materialelor nobile, ostilitatea și disprețul meu pentru arta mizeriei făcută din gunoarie democrat-populare și a artistului republican care se hrănește la pubelă și se adapă la rigolă, alături de consumatorii acestei arte, degradate din materia și rangul ei sfînt, transcendental. Și tot așa, aproape șaptezeci de artiști, cu aproape o mie de lucrări, clau măsura forței și talentului plasticii ieșene contemporane, un centru spiritual european de mîna întîi, care confirmă adagiul faimos al lui Montaigne: între doi oameni distanța este mult mai mare decît între două specii diferite de animale!

21.III.1930 - 26.V.1994

Tiberiu UTAN

Remember II

Sunt doborât de amintiri ca un
cires
de roadă, și de multe alte,
bune, rele.
Tu suflete, o simt, să ieși te
pregătești
din trupu-mi, ca din temniță
printre zăbrele.

Din viața mea și-a celor dragi
haram făcum.
Cu mine oamenii au fost nu răi
ci buni.

Haremul ca i poteză (4)

C ÎND să trecem la Cruciada următoare, se auzi soneria. Nu țîrîia ca soneriile obișnuite. Era o inovație. Omicron se îndrepta spre ușă, să deschidă. Stai așa, - îl oprii, - lasă să mai sune o dată. Cel de afară sună iarăși, de astă dată lung, sănătos, și-atunci m-am convins că soneria intona *Deșteaptă-te, române*, primele acorduri. Așa era ea făcută. Măi să fie! mă minunai de tema muzicală aleasă. Era un domn mic, gras, vesel și chel pe care amfitrionul mi-l recomandă Sache; pensionarul care îi zugrăvise în lipsă garsoniera și îi cumpărase și mobila descrisă mai înainte. Administrator al blocului, venise să încaseze întreținerea, mult întîrziată. Omicron plăti pe loc, dîndu-i probabil și un bacșiș baban, fiindcă personajul nu mai termina cu plecaciunile, ieșind de-andaratele. "E un naționalist înfocat - mă informă gazda -, el mi-a montat soneria; domnul Sache aspiră la un post important în Partidului Pensionarilor Patrioți - P.P.P. - pus pe foc deocamdată, nu mai e mult și-i gata!"... "Dacă mai merge așa, - mi-am îngăduit să observ, - și dacă 19-21% din populația tînră încă ar îmbătrîni vertiginos de mizerie, plus șomerii! acest partid ar avea mari șanse să pună repede mîna pe putere". Omicron încuviință. Și el era de aceeași părere...

Harta globului terestru ședea mai departe întinsă de-a latul peretelui de la răsărit atîngînd candela cu beculețul electric de baterie, meșterită tot de acest iscusit Sache. Văzută pe planisfer, lumea arată altfel: continentele par niște blănuri de oi jupuite, bătute în cuie, puse la uscat. Cu Petre, Sihastrul, deci, turcii terminară repede. În orice situație, să nu recurgi la neprofesioniști, la fanatici.

Imediat intră în acțiune Godefroie de Bouillon, om de arme, lucid, care cucereste Ierusalimul în 1099. Era, de fapt, prima cruciadă serioasă. Ducele Lorenei de jos, Godefroie de Boulogne, - căruia trupeții îi ziceau Bouillon (bulion) în spiritul soldaților cîntitori, "bombănitarii" lui Napoleon, cu aproape opt secole mai tîrziu, - este uns rege al Ierusalimului, autointitulîndu-se "Avocatul Sfîntului Mormînt". Se realizase, în fine, visul Papei Urban al doilea cînd lansase Cruciadele la Conciliul de la Clermont în anul 1095. "Anul ăsta îți spune ceva?" Am dat din umeri, neștiutor. "Bine, omule, - mă mustră Magistrul, - dar se împlinesc fix 900 de ani de cînd începu povestea!" Am întrebat serios: "Și Vaticanul...mă rog, UNESCO...vor sărbători?...". Omicron rîdea: "Cu Bosnia... cu *Cecenia ta*, cu Iranul, Afganistanul, - *ce-ș copii!*" Aveam să aflu pe urmă că Godefroie de Bouillon, (*Bulion*, *ai naibii!*) fusese creierul expediției, pe cînd Renaud, adjuțul, mîna sa dreaptă armată; un barba falnic, dur, care nu știa multe. Ei, și într-o pauză a luptelor, pe acest Renaud îl întreabă un prinț musulman, făcut prizonier, cîte neveste, cîte femei are? Vorbeau în araba cultă a lui Avicenna. Omicron îmi dictase, rîspicat, punîndu-mă să scriu pe o hîrtiuță, fonetic, următorul dialog:

- Kam mar'andak? (cîte femei ai)

- Wahida (una).

- Kayfa wahida?! (cum una) se mirase turcul. *Și pe urmă, ce faceți?...Una?* rîdea, doar una? ce faci numai cu una?...Tocmai mușca dintr-o rodie oferită de Renaud, - care era un cavaler și-un om de onoare, - iar zeama sîngerie a fructului i se prelingea pe bărbie. Creștinul îi făcuse, bărbătește, cu ochiul. Adică, vorba vine. Prințul, terminînd rodia, zisese pe urmă că "nu-i cinstit" să zici că ai doar una și pe-ascuns să ai, *nedeclarate*, două, trei, patru, și că dacă Islamul va învinge, va învinge numai fiindcă nu tolera fătarnicia, înșelătoria. Renaud rămăsese pe gînduri. Și el băgase de seamă că multe rele se trag de la femei, cînd ele se află în stare de libertate, și că musulmanul avea dreptate: mai bine să le ții pe toate grămadă, la un loc, cîte vrei, cîte dorești, și să le păstrezi în țarc sub o strictă supraveghere. Apoi, prințul, pe care-l chema Selim, adică *bun*, - așa prizonier cum era în cortul creștinului, - bătu de trei ori din palme și imediat se prezentă sclavul său, un nubian fioros. Turcul îi șopti ceva la ureche și, nu peste mult timp, se întoarse cu o fiică a Iudeii roșcată, cu pistrui, cu ochi verzi și cu un aer sfidător de teroristă, acoperită de un văl străveziu. Prințul i-o oferă, încîntat, cruciatului. Povestea asta făcea parte din istoria nescrisă a epocii, ale cărei amănunte picante, în mod ciudat, îi făceau atîta plăcere Mesagerului ceresc... Ca să nu pară un ușuratec, el pomeni îndată și de Torquato Tasso și de al său *Ierusalim eliberat*, care, oho, avea să fie scris cinci veacuri mai tîrziu, și de eroul epopeii, Godefroie, care, fără să-și mai scoată armura, aleargă spre locul sacru, cucerit, se trîntește la pămînt și zice: "Aici vîr spada în teacă și glas nu mai las decît rugăciunii/Îngenuncheat înaintea Sfîntului Mormînt, mi-am îndeplinit jurămîntul!"...

Nu era însă decît începutul.

E vremea, suflet-fum ca mâine-
al nimănui,
umilitorul adevăr cinstit să-l spui.

Bine nu-mi pare, rău nu foarte.
Nu cer viața-n loc să stea.
Tot trebuie să știu și ce-i aceea
Moarte
precum Viața, - doar pe pielea
mea.

Experiment sinistru amîndouă,
preț, - pentru ce? întreb, suflete-
fum.

Plinească-se ce trebuie, zic
vouă.

De-ajuns văzum.

Apără-i, Doamne, pe poeți!

Pândită e privighetoarea
cea "fără rost" de mulți ereți,
primejduită-i este zarea,
apără-i, Doamne, pe poeți!

Sunt rari, puțini, predestinați,
batjocoriți-i oricum vreți
ii saltă alte generații, -
apără-i, Doamne, pe poeți!

Trufia lor e adevărul,
ajuns vremelnice în dispreț,
pe care-l spun chiar arși cu
fierul.

Apără-i, Doamne, pe poeți!

1 Dec. 1980

Javier Marias

**"My hands are of your colour;
but I shame to wear a heart
so white"
Shakespeare**

PE LUISA o cunoscusem aproape cu un an în urmă în exercitiul profesiunii mele, într-un fel cam hazliu dar și puțin solemn. Cum am mai spus, amîndoi ne ocupăm mai ales cu munca de translator sau interpret (ca să câștigăm bani), mai mult eu decît ea sau mai constant, ceea ce nu înseamnă absolut deloc că eu aș fi mai competent, mai curînd dimpotrivă, ea e mai mult decît mine, sau cel puțin așa s-a apreciat în ocazia cînd ne-am cunoscut, ori s-a considerat că ea era mai de încredere în ansamblu.

Din fericire nu ne mărginim să ne oferim serviciile doar la sesiunile și activitățile organismelor internaționale. Deși acestea oferă avantajul incomparabil de a lucra în realitate numai o jumătate de an (două luni la Londra sau Geneva sau Roma sau New York sau Viena sau chiar Bruxelles și apoi două luni pauză acasă, pentru ca următoarele două sau mai puțin să revii în aceleași locuri sau chiar la Bruxelles), misiunea translatorului sau interpretului de cursuri și rapoarte e cum nu se poate mai plicticoasă, atît din pricina jargonului identic și în fond de neînțeles pe care fără excepție îl întrebunțează toți parlamentarii, delegații, miniștrii, guvernarii, deputații, ambasadorii, experții și în general reprezentanții tuturor națiunilor lumii, cît și datorită tonului veșnic letargic al tuturor discursurilor, apelurilor, protestelor, perorațiilor și rapoartelor acestora. Cineva care n-a practicat profesia asta poate să creadă că trebuie să fie amuzantă sau măcar interesantă și variată, ba chiar mai mult, poate ajunge să creadă că într-un anume sens te afli în miezul deciziilor lumii și primești o informație de primă mînă, foarte completă și privilegiată, informație în legătură cu toate aspectele vieții diferitelor popoare, informație politică și urbanistică, agri-

colă și privitoare la armament, la creșterea vitelor și la probleme ecleziastice, fizică și lingvistică, militară și olimpică, polițienească și turistică, chimică și propagandistică, sexuală și de televiziune, sportivă și bancară și automobilistică, hidraulică și polemologică și ecologică și despre obiceiuri. E adevărat că în cursul vieții am tradus discursuri sau texte ale diferitelor soiuri de personaje despre subiectele cele mai neașteptate (la începuturile carierei mele mi-au ajuns în gură cuvintele postume ale arhiepiscopului Makarios, ca să menționez pe cineva ieșit din comun) și am fost capabil să redau în limba mea, sau în alta din cele pe care le înțeleg și vorbesc, discuții nesfîrșite pe teme atît de captivante cum sunt formele de terenuri irigate din Sumatra sau populațiile marginalizate din Swazilandia și Burkina (înainte Burkina-Faso, capitala Ouagadougou-ului), care o duc îngrozitor, ca pretutindeni; am reprodus raționamente complicate cu privire la oportunitatea sau umilinta de a face educația sexuală a copiilor în dialect venet; la rentabilitatea de a mai finanța extrem de distrugătoare și costisitoare arme de la fabrica sudafricană Armscor, întrucît teoretic nu se puteau exporta; la posibilitățile de a edifica încă o replică a Kremlinului în Burundi sau Malawi, cred (capitale: Bujumbura și Zomba). Toate astea și altele le-am tradus și le-am transmis și le-am repetat cu religiozitate pe măsură ce le spuneau ceilalți, experții și oamenii de știință și mințile luminate și savanții din toate domeniile și din cele mai îndepărtate țări, oameni insoliti, oameni exotici, oameni erudiți și oameni eminenti, premii Nobel și profesori de la Oxford și Harvard care trimiteau rapoarte despre problemele cele mai surprinzătoare pentru că fuseseră însărcinați în acest sens de conducătorii guvernelor lor, sau de reprezentanții conducătorilor sau de delegații reprezentanților, sau chiar de locuitorii lor.

Cert este că în aceste organisme internaționale singurul lucru care

Javier MARIAS

INIMĂ ATÎT

merge într-adevăr bine sunt traducerile, ba mai mult, există o veritabilă febră de translație, ceva bolnăvicios, ceva nesănătos, căci fiecare cuvînt care se rostește acolo în sesiuni sau adunări generale și fiecare hîrtiuță care le este înmînată, indiferent la ce se referă și cui îi e destinată sau în ce scop (chiar dacă e secret), e imediat tradusă în mai multe limbi ca măsură de prevedere. Noi, translatorii și interpreții, traducem și interpretăm întruna, fără discriminare și aproape fără răgaz în perioadele noastre de activitate, de cele mai multe ori fără să știe nimeni prea bine de ce se traduce și pentru cine faci pe interpretul, de cele mai multe ori pentru arhive cînd e un text și pentru cîtiva amărîți care pe deasupra nu înțeleg nici limba a doua, cea în care tîlmăcim, cînd e un discurs. Orice prostie pe care orice prost o trimite spontan unuia din aceste organisme e tradusă la moment în cele șase limbi oficiale, engleză, franceză, spaniolă, rusă, chineză și arabă. Nu o dată mi s-au dat facturi ca să le traduc, cînd tot ce trebuia să se facă în privința lor era să fie plătite.

DE MULTE ori mă întreb speriat dacă știe cineva ceva despre ceea ce nimeni nu spune în aceste foruri, mai ales la sesiunile strict retorice. Căci chiar admițînd că participanții s-ar înțelege între ei în argoul lor sălbatic, e absolut sigur că interpreții pot varia după bunul lor plac conținutul alocuțiunilor fără să existe posibilitate de control efectiv și nici timpul material pentru o dezmințire sau o rectificare. Atît reprezentanților națiunilor cît și șefilor noștri ierarhici nu le rămîne decît să se încreadă în noi, și tot așa trebuie să facă înalții demnitari din diferite țări cînd serviciile noastre sunt solicitate în afara organismelor, sau în vreuna din înfîlnirile numite *la vîrf* sau în vizitele oficiale pe care și le fac unii altora în teritoriile lor prietene, dușmane sau neutre. E drept însă că în aceste ocazii atît de elevate, de care depind importante acorduri comerciale, pacte de neagresiune, conspirații împotriva altora și chiar declarații de război sau armistiții, uneori se încearcă un mai mare control al interpretului prin intermediul unui al doilea translator care desigur nu retraduce (ar fi o întreprindere încercătură), dar îl ascultă atent pe primul și-l supraveghează și adevărate că traduce sau nu cum se cuvine. Așa am cunoscut-o pe Luisa, care dintr-un motiv sau altul a fost considerată mai serioasă, mai de încredere și mai fidelă decît mine și aleasă ca interpret de control (sunt numiți interpreți de siguranță, sau interpreți-grilă, căroră pînă la urmă li se zice "grila", foarte urît) ca să ratifice sau să infirme cuvintele mele în cursul înfîlnirilor personale la nivel foarte înalt ținute la noi în țară de aproape doi ani între reprezentanții noștri și cei ai Regatului Unit al Marii Britanii.

Aceste mostre de conștiinciozitate nu-și prea au rostul, fiindcă în realitate cu cît sunt mai înalți demnitarii care se înfîlnesc să stea de vorbă, cu atît mai mică e importanța pe care o capătă ceea ce-și spun între ei și cu atît mai puțin gravă ar fi o greșeală sau abatere din partea noastră. Bănu-

iesc că se iau toate aceste precauții pentru a salva aparențele și pentru ca în fotografiile de presă și în filmările pentru televiziune să apară totdeauna indivizii aceia înțepați, sînd incomod pe un scaun între doi conducători, care de obicei sunt așezați, în schimb, în fotolii adînci sau pe o sofa de cine-mascope; și dacă sunt doi indivizii de pe scaunele țări, fiecare cu un bloc-notes în mînă, întrevăderea va oferi telespectatorilor și cititorilor care vîd fotografiile un aspect sportit de înfîlnire la vîrf. Sigur e că în vizitele astea înalții demnitari călătoresc însoțiți de un întreg alai de tehnicieni, experți, oameni de știință și specialiști. (fără îndoială aceiași care scriu discursurile ținute de ei și traduse de noi), aproape invizibili pentru presă și care, la rîndul lor, se strîng totuși în culise cu colegii lor experți și specialiști din țara vizitată. Ei sunt cei care discută și decid și știu totul, cei care redactează acordurile bilaterale, stabilesc termenii de cooperare, se amenință pe ascuns sau fățiș, rezolvă litigiile, se șantajează unii pe alții și încearcă să obțină un avantaj cît mai mare pentru statele lor respective (de obicei vorbesc limbi străine și sînt unși cu toate alifiile, uneori nici măcar n-au nevoie de noi). Înalții demnitari, în schimb, n-au cea mai vagă idee despre ceea ce se pune la cale, sau află cînd totul s-a și terminat. Pur și simplu își oferă chipul pentru fotografii și filmări, participă la vreo cină de gală la care vine o groază de lume sau la vreun bal și-și pun semnătura pe documentele pe care li le prezintă funcționarii lor la sfîrșitul călătoriei. În consecință, ceea ce vorbesc între ei n-are aproape niciodată cea mai mică importanță, și ceea ce-i și mai stingheritor, adesea nici n-au absolut nimic ce să-și spună. Asta o știm prea bine toți translatorii și interpreții, care trebuie totuși să fim totdeauna prezenți la aceste întrevăderi particulare din trei rațiuni principale: înalții demnitari nu cunosc în general limbi străine, dacă noi am lipsi - ei ar considera că taifasului lor nu i se dă cuvenita relevanță, și dacă se iscă vreo ceartă să poată fi aruncată vina asupra noastră.

IN OCAZIA aceea înaltul demnitar spaniol era bărbat și înaltul demnitar britanic era femeie, fapt pentru care s-a considerat pesemne potrivit ca primul interpret să fie la rîndul lui bărbat și cel de al doilea sau "grila" femeie, spre a se crea o atmosferă complice și echilibrată sub aspect sexual. Eu am rămas pe scaunul meu de tortură între cei doi lideri, iar Luisa pe scaunul ei chinuitor puțin mai la stînga mea, adică între lideră și mine, însă mai în spate, ca un personaj supraveghetor și amenințator care-mi pîndea ceafa și pe care numai eu puteam să-l văd (anevoie) cu coada ochiului stîng (vedeam însă perfect picioarele ei unul peste celălalt și pantofii noi Prada, marca era cel mai aproape de mine). Nu tăgăduiesc că mă uitasem îndelung la ea (adică involuntar) cînd am intrat în salonul intim (de cel mai prost gust) și am făcut cunoștință și înainte de a lua loc, pe cînd fotografiile își făceau pozele și cei doi demnitari se prefăceau că vorbesc deja între ei în fața camerelor

DE ALBĂ

de televiziune: se prefăceau, deoarece nici înaltul nostru demnitar nu ştia o boabă englezeşte (mă rog, la despărţire s-a încumetat să lanseze un "Good luck"), nici înaltul demnitar britanic vreun cuvânt în spaniolă (cu toate că mi-a spus "Buen día" când mi-a strâns mîna cu o putere de fier). Astfel, în timp ce unul mormăia în spaniolă vorbe imposibil de auzit pentru cameramani şi fotografi şi cu desăvîrşire incoerente, cu un zîmbet larg şi fără să-şi ia ochii de la invitata sa, de parcă i-ar desfăta auzul (însă pentru mine erau audibile: cred că-mi amintesc că repeta "Unu, doi, trei şi zece, vai ce bine-om mai petrece"), cealaltă bişguia lucruri lipsite de sens pe limba ei cu un zîmbet şi mai şi ("Cheese, cheese", spunea, după cum se recomandă să zică cineva care se pozează în lumea anglosaxonă, şi apoi nişte chestii onomatopice şi intraductibile ca "Tweedle tweedle, biddle diddle, twit and fiddle, tweedle twang").

EU, la rîndul meu, recunosc că i-am zîmbit Luisei, în mod involuntar, în timpul acelor preliminarii în care intervenţia noastră nu era încă necesară (mi-a răspuns surîzînd doar pe jumătate, la urma urmelor se afla acolo ca să mă supravegheze), iar cînd a devenit necesară şi ne-am aşezat, atunci n-a fost chip să mă mai pot uita la ea, nici să-i zîmbesc, din pricina poziţiei scaunelor noastre criminale, pe care am descris-o. La drept vorbind, intervenţia noastră a mai întîrziat puţin pînă să fie necesară, căci îndată ce ziaristii au fost somaţi să se retragă ("Acum gata", le-a spus înaltul nostru demnitar ridicînd o mîină, cea cu inelul), şi un şambelan sau factotum a închis uşa pe dinafară şi am rămas doar noi patru pregătiţi pentru eminenta conversaţie, eu cu blocnotesul meu şi Luisa cu al său în poală, a survenit brusc o linişte cum nu se poate mai neprevăzută şi stînjenitoare. Misiunea mea era delicată şi auzul mi-era nemaipomenit de încordat în aşteptarea primelor cuvinte chibzuite ce urmau să-mi dea tonul şi pe care trebuia să le traduc imediat. M-am uitat la şeful nostru şi m-am uitat la şefa lor şi iar m-am uitat la al nostru. Ea stătea cercetîndu-şi unghiile cu o expresie perplexă. El îşi pipăi buzunarele de la sacou şi pantaloni, nu ca cineva care nu găseşte ceva ce caută într-adevăr, ci ca cel care se prefăce că nu găseşte ca să tragă de timp (bunăoară cum se face cu biletul pe care îl cere în tren controlorul cuiva care nu-l are). M-am încumetat să-mi întorc capul spre Luisa cu sprîncene întrebătoare, şi ea mi-a făcut cu mîna un gest (nu sever) recomandîndu-mi răbdare. În sfîrşit înaltul demnitar spaniol scoase din buzunarul pipăit de zece ori o tabacheră de metal (puţin kitch) şi a întrebă-o pe colega lui:

- Vă deranjează dacă fumez?

Eu m-am repezit să traduc.

- Do you mind if I smoke, Madam? - am spus.

- Nu, dacă daţi fumul în sus, domnule - răspunse şefa britanică renunţînd să-şi mai privească unghiile şi trăgîndu-şi fusta în jos, iar eu m-am repezit să traduc întocmai.

Înaltul demnitar îşi aprinse o ţigaretă de foi, trase de două ori din ea şi avu grijă să expulzeze fumul spre tavan, care, după cum am văzut, avea pete. Din nou domni liniştea şi el se ridică din fotoliul comod, se apropie de o măsută pe care erau poate cam prea multe sticle, îşi pregăti un whisky cu gheaţă (m-am mirat că nu i-l servise înainte vreun chelner sau majordom) şi întrebă:

- Dumneavoastră nu beţi, nu-i aşa?

Iar eu am tradus, ca şi răspunsul, însă adăugînd din nou "doamnă" la sfîrşitul întrebării.

- Nu la ora aceasta, dar nu mă deranjează să nu vă ţin tovărăşie, domnule. - Şi doamna englezoaică îşi trase puţin în jos fusta care era deja bine trasă.

M-am întors din nou spre Luisa, de data asta ca să-i comentez pe ascuns ceva, dar m-am pomenit că-şi ducea degetul arătător la buze şi zîmbea, făcîndu-mi semn să tac. Cred că atunci mi-a trecut prin cap că mi-ar prinde bine să mă împrietesc cu fata aceea mai tînără ca mine şi atît de bine încălţată. Mai cred apoi că armonia între buze şi arătător mi-a dat curaj să nu fiu nici pe departe exact la următoarea întrebare pe care, în sfîrşit, după ce şi-a scos din buzunar un portchei înţesat de chei cu care a prins să se joace într-un fel nepotrivit, a pus-o înaltul nostru demnitar:

- Vreţi să vă comand un ceai? - spuse.

Iar eu n-am tradus, vreau să spun că ceea ce i-am tălmăcit în engleză n-a fost întrebarea lui politicoasă (de manual şi un pic cam întîrziată, trebuie s-o recunoaştem) ci aceasta:

- Spuneţi-mi, dumneavoastră sunteţi iubită în ţara dumneavoastră?

Am simţit stupefarea Luisei în spatele meu, şi cîteva secunde care n-au fost scurte am aşteptat intervenţia, rectificarea şi dojana ei. Dar secundele au trecut (un, doi, trei şi zece) şi n-a spus nimic, poate (am crezut atunci) fiindcă şefa din Anglia nu părea ofensată şi răspunse fără zăbăvă, ba mai mult, cu un fel de vehemenţă reţinută:

- Mă întreb adesea - zise şi pentru prima oară îşi puse picior peste picior uitînd de fusta-i circumspectă şi lăsînd la vedere nişte genunchi albi-cioşi şi foarte pătraţi. Te votează, într-adevăr, şi nu doar o dată. Ieşi învingător, şi nu doar o dată. Şi totuşi, e curios, n-ai senzaţia că eşti iubit din pricina asta.

Am tradus totul exact şi şefului nostru păru că-i place tema conversaţiei, căci o privi pe doamnă cu surpriză infimă şi mai mare simpatie şi-i răspunse pe cînd făcea să zornăie vesel numeroasele-i chei:

- E drept. Voturile nu-ţi dau nici o siguranţă în privinţa asta. Eu cred că dictatorii, conducătorii care n-au fost votaţi nici aleşi democratic vreodată, sunt mai iubiţi în ţările lor. Desigur, şi mai urîţi, dar iubiţi mai tare de cei care-i îndrăgesc, care pe deasupra sunt tot mai mulţi.

**În româneşte de
Tudora Şandru Olteanu**

Fragment din romanul
Corazón tan blanco

Gérard BAYO

Poeme

POEMELE de faţă sînt selectate din cel mai recent volum de versuri al poetului francez Gérard Bayo (n.1936) - *Le mot qui manque* (Cuvîntul care lipseşte) publicat de Editura "L'Arbre à paroles" în 1994. Este a opta carte de poeme a acestui scriitor prezentat la debutul cu *Les Pommiers de Gardelegen* (Merii din Gardelegen, 1971) de Pierre Emmanuel şi încununat, pentru cea de a doua, din 1976, (*Un printemps difficile* - O primăvară dificilă) cu Premiul Antonin Artaud. Le-au urmat, între altele, *Didascalies* (1977), *Au sommet de la nuit* (În culmea nopţii, 1980), *Déjà l'aube d'un été* (Zorii unei veri, 1984), *Vies* (Viaţă, 1989)... O culegere de Poeme i-a fost tipărită în româneşte de Editura Dacia, în 1991. Foarte legat sufleteşte de România, Gérard Bayo a inclus şi în noile sale pagini cîteva poezii cu punctul de plecare în peisaje şi stări de spirit trăite în trecerile sale prin ţara noastră.

Nori rotunzi

Încredinţat e-nţiul că viaţa ta-i
menită să dăinuie-n veci.

Geamănul lui zice că moartea-i
o armonie
frumoasă, că nici pe ea
nu se cuvine s-o strici.

Al treilea: "Ce-are viaţa cu noi,
prietene, ce mai vrea oare
de la noi, viaţa?"

O mierlă în noaptea asta
s-a-nşelat şi-a-nceput să cînte.

Să-ţi rosteşti viaţa nerăbdătoare,
scurta, care pe prag
a durat chiar prea mult,
îndrăzneşte!

Acolo unde
prea greu cîntăreşte
uneori, bucuria, îşi văd de drum
fără zgomot norii
rotunzi, nemişcaţi,
neschimbători pentru că
de-o nimeni zăriţi, strălucesc
de-o orbitoare banalitate
asemenea
bucuriei.

O mierlă în noaptea asta
se pare că s-a-nşelat
şi-a-nceput să cînte.

Dintr-o altă vară

Mi-e drag copilul acesta
ce-alege o piatră, o aruncă-n
afundul fîntîinii
strigînd
chiar numele locului dimprejur
ca să fie de faţă
de două ori.

Mai tăcute în jurul fructelor
dintr-o altă vară şi mai
îngăduitoare sînt frunzele.

Şi-mi place, iarăşi, de opt
sau de zece ori într-un an
să mă-ntorc la mormîntul tău
să mă conving că-i gol.

Căci şi eu rostesc,
şi-ngăduitoare-mi devin
silabele, ceea ce încă nu ştiu;
şi cu toţii
frunze sîntem pe-afară şi-atît
de-aproape.

Intraţi de-acum în taina liniştită
a ceea ce, dăruit fiind,
tace în noi.

Prefigurare

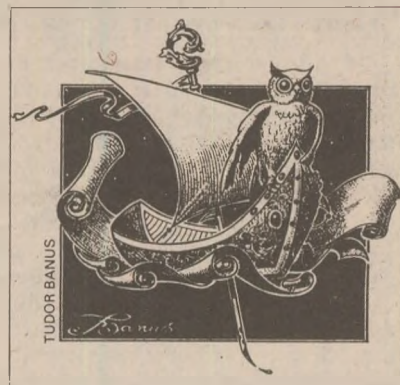
Munţii alb-înzveresc:
la fel şi cireşii.

În aerul cu miresme de mosc,
moartea
a nins peste-acoperişuri,
şi peste garduri
şi arbori... Şi fără-ncetare
acolo sus
printre frunze şi se-ntorc ochii
spre culmea pe care albul
se stinge-n aur.

Seara, stau turci şi ȝigani
la masa regilor.
Iar tu, inima ta, ce mai caută
pe sub felinarele văii
de la Sinaia prefigurarea minunilor

inimii fără de seamăn

pe străduţele astea
sonore precum copitele primului
cal trecînd dimineaţa pe sub
fereastră,
voind să-nţeleagă,

Desen de Tudor Banuş

pe străduţele astea cu miresme
de mosc,
cu ochii înălţaţi
cătrecalaltă, singură nevăzută
culme.

Ascultînd Eminescu

În vagon, m-am gîndit: cîta
ceaţă-i
afară! De-altminteri, cel ce
rosteşte
şi trenul, o dată cu el,
încetinesc.
Nici un cuvînt nu-nţeleg:
"noapte",
"nimic", "suflete",
"lumine"... Convoiul poate
s-a scufundat în mlaştini.

Alb e totul lîngă fereastra
incasabilă. Orele trec.
Îmi închipui
un cătun în zăpadă prin
nişte maluri de heleşteu,
sonore, luminate,
în noaptea de Sfîntu' Ion.
Iar el vorbeşte, vorbeşte,
fără-ncetare,
precum un emigrant ce
se-ndepărtează şi ştie asta
şi aici, într-un colţ

din vagonul de lemn, îl îmbată
cu glasul foarte scăzut
pe tovarăşul lui de vorbe.

...Îmi închipui pămîntul
de-aici - unde niciodată
nu mă voi duce, unde
mă chemau
la masa lor să m-aşez
fraţii tăcuţi, chiar din mijlocul
fERICIRII lor.

Umbre de arbori,
de garduri, printre perdelele
auri ale trenului
se-ndepărtează acum:

tot cunoscutul ce bine ştie
să se sfîrşească! şi tot văzutul
ce bine ştie
să moară, apropiindu-se!

**În româneşte de
Ion Pop**

Beckett și Belaqua

● Arhetipica siluetă dantescă a lutierului indolent și bețiv Belaqua (ce apare la sfârșitul Cântului IV din *Purgatoriu*) l-a urmărit pe Samuel Beckett de-a lungul întregii sale opere, de la primul eseu, *Dante... Burno... Vico... Joyce*, apărut în 1929, la *Murphy* (1938), *Molloy*, *Malone meurt*, *Fin de partie* și pînă la *Le Dépeupleur* (1970). La începutul anilor '30, între Dublin, unde ținea cursuri la Trinity College, și Paris, unde predă la Școala Normală din strada Ulm, Samuel Beckett lucra la două proiecte, avîndu-l în centru pe Belaqua: un roman, *Dream of Fair to Middling Women*, rămas neterminat și nepublicat, și o culegere de povestiri, dintre care prima mai amplă, *More Pricks than Kicks*, a apărut la Londra în 1934 și a fost interzisă de cenzura irlandeză. Acum, sub titlul *Bande et sarabande* (în românește e dificil de redat jocul de cuvinte cu nuanță licențioasă), această primă tentativă romanească a lui Beckett a apărut în traducere franceză la Ed. de Minuit. În imagine, Samuel Beckett în anii '30.

O artă apusă

● Galeria de Istorie Germană din Berlin este, pînă la 18 aprilie, gazda expoziției "Arta în Republica Democrată Germană între 1949 și 1990". Așa cum reiese și

din titlu, este vorba despre o retrospectivă a artei realizate la comanda politică din R.D.G., de la crearea ei și pînă la căderea Zidului Berlinului.

Respectabilitate britanică

● La o sută de ani de la condamnarea sa (27 mai 1895), Oscar Wilde este sărbătorit în Marea Britanie într-un mod foarte respectabil. Astfel au fost dezvelite plăci comemorative la Teatrul Regal din Haymarket, unde a debutat ca dramaturg, și la Colțul Poetilor din Westminster Abbey, iar marchiza de Queensberry, descendentă celui ce l-a trimis la închisoare, s-a întîlnit cu Societatea Prietenilor lui Oscar Wilde. Se fac de asemenea demersuri pentru a i se obține o iertare regală postumă scrie "The Independent of Sunday".

După 50 de ani

● Presa literară rusă a comemorat sfârșitul celui de al doilea război mondial sub titluri ca *Acum 50 de ani, victoria și După 50 de ani*. "Knijnoie Obozrenie", "Literaturnia Gazeta" și "Literaturnia Rosia" au avut pagini întregi cu memorii și povestiri de război, dar și analize din punctul de vedere al timpului nostru. Astfel, în "Literaturnia Gazeta" a fost publicat un interviu cu scriitorul Viktor Astafiev, în legătură cu ultimul său roman, *Blestemați și uciși*, a cărui acțiune se desfășoară în timpul războiului și în care numeroase pagini amintesc izbitor de conflictul din Cecenia.

Opere complete de Barthes

● Editura Seuil din Paris continuă publicarea ediției de *Oeuvres complètes* de Roland Barthes, sub îngrijirea lui Eric Marty. Tomul al doilea (1760 de pagini tipărite pe hirtie biblie și într-o luxoașă prezentare) reunește volumele scrise în perioada 1966-1973, adică *Critică și adevăr*, *Sistemul modei*, *S/Z*, *Imperiul semnelor*, *Sade*, *Fourier*, *Loyola*, *Noi eseuri critice*, *Plăcere textului*, și alte numeroase texte apărute în periodice, interviuri. Un inedit de primă importanță este *Variations sur l'écriture* (1973). Ca și în tomul prim al ediției apărut în 1993, materialul este ordonat cronologic și pe secțiuni: carte, texte, cursuri, convorbiri.

Cineast și scriitor

● Născut într-un sat din la Mancha, la începutul anilor '50, Pedro Almodóvar a început prin a scrie scenarii pentru benzi desenate. Apoi și-a alcătuit o trupă teatrală, "Los Goliardos", fără succes, un grup pop-rock, "Almodóvar și Macnamara", pentru ca în cele din urmă să se lanseze în cinema. Pri-

mul său succes datează din 1980: *Pepi, Luci, Bom și celelalte fete din cartier*. Au urmat filmele care i-au adus recunoaștere internațională: *Femei în pragul crizei de nervi* (1987) și *Tocuri ascuțite* (1991). Textele sale adunate în volumul *Patty Diffusa* (1991) constituie un document de prima mîna despre anii '80 ai secolului nostru în Spania, caracterizați, după Almodóvar, prin dispariția sentimentului de solidaritate, de apartenență socială, politică sau de generație.

Premiu pentru Bulat Okudjava

● Premiul Cărții, în valoare de 10.000 de lire sterline, a fost atribuit, la a treia ediție, în Rusia, poetului, cîntărețului și romancierului Bulat Okudjava pentru romanul său autobiografic *Teatrul care nu mai există*, publicat în 1994 în revista "Znamia". Născut la Tbilisi în 1924 dintr-un tată georgian și o mamă armeană, Okudjava a fost crescut la Moscova, după ce tatăl lui a fost împușcat iar mama trimisă în gulag. A început să cînte la mijlocul anilor '60, devenind celebru cu înregistrările sale samizdat, iar romanele sale au apărut, începînd din 1970, în străinătate (*Lingura*, *Sărmanul Avrosimov*, *Dragostea întotdeauna*, *Un buchet pentru Napoleon* etc.), bucurîndu-se de mare prețuire.

Patricia Highsmith

● A încetat din viață, în Elveția, scriitoarea americană Patricia Highsmith, în vîrstă de 74 de ani. Cărțile sale, despre criminali-gentlemen sau cu intrigi psihologice, au fost adeseori explorări ale propriilor obsesii. A publicat, cu succes internațional, douăzeci de romane și numeroase culegeri de proză scurtă, fiind cunoscută pentru crearea lui Tom Ripley, un criminal foarte manierat, care a fost personajul principal în cinci dintre volumele ei.

Olanda

O revistă dedicată României

CU SPRIJINUL "Comitetului pentru România", fundat în 1988, și al cărui președinte este acum fidelul prieten al țării noastre, dl. Coen Stork, a apărut în Olanda o nouă revistă, condusă de Sorin Alexandrescu și Jan Willem Bos, cunoscut traducător din română în olandeză: *Roemenie Bulletin*. Revista își propune să informeze publicul olandez despre evenimentele din politica, economia și cultura noastră, despre prezențele românești în Olanda precum și despre relațiile bilaterale dintre cele două țări. Structurată în jurul cîtorva rubrici fixe - "România zi de zi" și "Cronica politică", scrise de Sorin Alexandrescu, interviuri, recenzii, comentarii economice și anunțuri, revista cuprinde și texte literare și grafică de artiști români și e deschisă unor dezbateri, opinii și interpretări ale specialiștilor e demnii stabiliți în Olanda față de realitatea românească.

În numărul inaugural din februarie, pe lîngă numele celor doi editori, pot fi întîlnite semnăturile lui Coen Stork, Dorin Perie, Anca Bocăneț, Monica Săvulescu-Voudouris, Călin Angelescu (poeme dar și o prezentare a scriitorului și militantului făcută de Ruud Huurman), Mircea Cărtărescu (într-o convorbire cu Jan Willem Bos și un fragment din *Travesti*, care, dacă am înțeles bine, va apărea la începutul anului viitor în traducere olandeză). Revista are o frumoasă prezentare grafică datorată Cornelinei Golna și lui Jan Willem Bos, paginile fiind ilustrate cu grafică de Victor Zaharia.

150 de ani de la nașterea lui Nietzsche

ÎN ORGANIZAREA Institutului pentru Studii Germane, a Fundației Culturale Europene și a Institutului Goethe din București a avut loc vineri, 10 martie și sîmbătă, 11 martie, colocviul pe tema *Gîndirea lui Nietzsche - Provocare și stînjeneală* (*Nietzsches Denken - Herausforderung und Argernis*) consacrat sărbătoririi a 150 de ani de la nașterea filozofului (1844-1900). După deschiderea festivă care a avut loc în sala mare a Senatului Universității din București, prelegerile au oferit publicului posibilitatea de a-i audia pe Claude Karnoouh, Sorin Antohi, Cornel Mihai Ionescu, Christian Koecke, Sorin Vieru, Vasile Dem. Zamfirescu, Andrei Marga, Amelia Pavel, Ion Ianoși și Herbert Schnedelbach. Prestigiul vorbitorilor garanta succesul conferinței, sau cel puțin încrederea noastră să credem, însă din păcate încrederea noastră nu a fost de fiecare dată răsplătită pe măsură. Partea pe care am fi dorit-o mai interesantă, discuțiile, a fost acaparată uneori de opinii conservatoare, false polemici sau prețiozități cu miză mică (precum insistența lui Radu Bogdan de a sublinia că *Die Wille zur Macht* nu e propriu-zis o operă nietzscheană, ci doar o sumă de fragmente lucru perfect adevărat și tocmai de aceea prea bine cunoscut). Prelegerea de sîmbătă a profesorului Ion Ianoși, pornind de la o temă incitantă

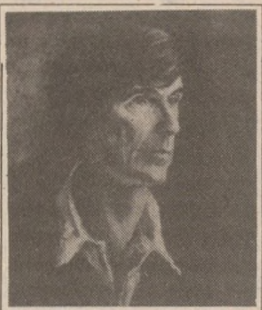
ca formulare (*Nietzsche și Marx*), a generat numeroase foarte interesante (precum ale lui Sorin Antohi, ori ale profesorului Wagner de la Cluj), alte deviate și parazitare. Intenția lui Ion Ianoși consta într-o reabilitare a lui Marx (ceea ce nu ne miră), a cărui operă, a fost în ultima vreme ignorată de publicul român. Un interes mai mare ar fi putut suscita prelegerea lui Andrei Marga, *Europa lui Nietzsche*, foarte actuală prin identificarea reproșurilor pe care Nietzsche le face idealului europenismului, a criticii și a aversamentelor lui implicite (amenințarea naționalismului și a fanatismului, a "politicii mici", a maselor, împotriva "politicii mici" a democrației). Cele mai captivante comunicări au aparținut oaspeților germani. Prof. Dr. Herbert Schnedelbach de la Humboldt Universităt din Berlin ne-a vorbit despre disputa istorism/naturalism în care opera lui Nietzsche, reprezentant al primei direcții a fost interpretată greșit conform celei de-a doua (epigonii nietzscheeni biologizînd conceptul istorist al "supraomului"). Concluzia pledoariei Dr. Schnedelbach, ca și a întregului seminar, a fost aceea a necesității unui comportament dialogic cu marea tradiție filosofică. (A.R.)

Noua și vechea ordine mondială

● Realizată pornind de la o serie de conferințe ținute la Cairo, cea mai recentă carte de reflecții politice a celebrului lingvist și politolog Noam Chomsky, *World Orders, Old and New* (Ed. Pluto, Londra, 1995) a fost deocamdată primită cu rezerve de critica anglo-saxonă. "Times Literary Supplement" nu este de acord cu viziunea unei lumi dominate de Europa occidentală angajată de cinci secole într-un proces necrușător de cucere, nici cu denunțarea continuării imperialismului american după încetarea războiului rece. "Noua ordine mondială este aceeași cu cea veche, dar sub altă deghizare" afirmă Chomsky - punct de vedere discutabil, atâta timp cât "realitățile violente și difuze" nu pot fi puse doar pe seama Occidentului și S.U.A., amenințate și ele la fel ca și restul lumii.

Sir Michael Tippett - 90 de ani

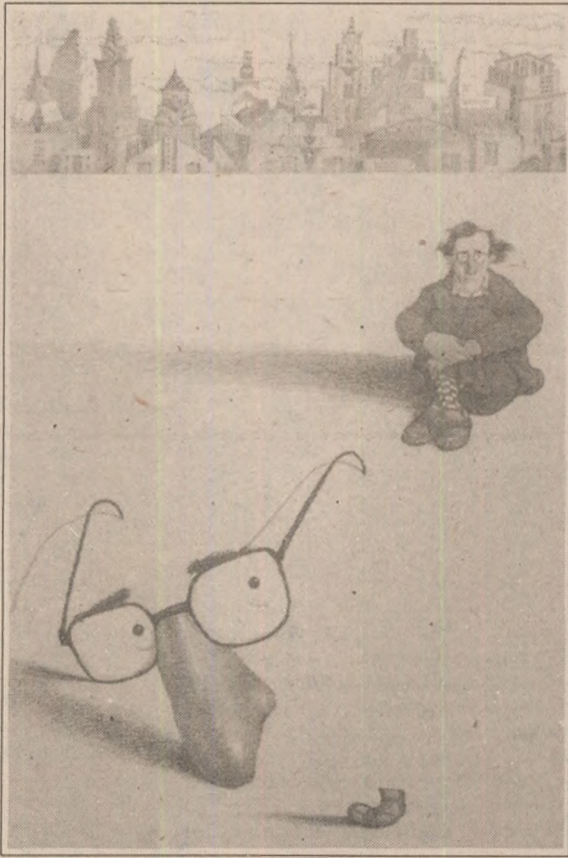

● Centrul Barbican din Londra a organizat, cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la nașterea compozitorului britanic Michael Tippett, o serie de concerte sub titlul *Viziuni din Paradis*. Astfel, concertul dirijat de Sir Colin Davis a inclus prima audiere mondială a lucrării *The Rose Lake*. În cadrul unui alt concert, dirijat tot de Sir Colin Davis, soliștii operei *The Mask of Time* au fost mezzosoprana Maria Popescu și tenorul Laurence Dale. În imagine: Michael Tippett, portret realizat de Juliet Pannett în 1957.

Sartre din nou

● La Editura Galimard a apărut o nouă ediție a *Carnetelor din timpul războiului ciudat* (septembrie 1939-martie 1940) ale lui Jean-Paul Sartre, cu un prim carnet inedit, regăsit de alcătuitoarea ediției și a notelor, fiica de suflet a filosofului, Arlette El-kaim-Sartre.

Woody Allen și Europa

● Deși filmele sale n-au adus niciodată încasări spectaculoase, Woody Allen a figurat, pînă în anii '80, în mod constant pe lista celor 20 de actori preferați ai americanilor. Apoi aceștia au început să fie nemulțumiți de istoriile sale sofisticate și să-și manifeste deschis predilecția pentru genul Stallone și Schwarzenegger, Woody Allen rămînind cu un public restrîns de intelectuali. Acum, la ritmul în care lucrează - un film pe an -, el se adresează nu atât americanilor cît bătrînei Europe, a cărei cultură l-a format și unde numă-

rul celor capabili să-i înțeleagă umorul și aluziile livrăști este mult mai mare. Ultimul său film, comedia *Împușcături pe Broadway*, se petrece în anii '20, în lumea teatrului și e istoria unui tînar dramaturg ce acceptă să o angajeze pe logodnica unui caid new-yorkez cu condiția ca acesta să-i finanțeze piesa. Ca și în alte filme ale sale, Woody Allen vorbește aici despre compromis în artă, despre estetism, despre libertatea artistului. În imagine: simbolul clientului Psy - Woody Allen, văzut de Tullio Pericoli

Povestiri cu pisici

● Philippe Toussaint a reunit într-o antologie cu titlul *Povestiri cu pisici* (Ed. Sortilèges) treizeci și unu de autori - de la Patricia Highsmith la Cocteau, de la Buffon și Théophile Gautier la T.S. Eliot - care au scris despre îndrăgitele feline domestice, tandre sau malefice, infidele sau atașate pînă la moarte.

Duminicile Istoriei

RECENT, a fost reeditată în Franța ultima carte a lui Benjamin Fondane, *Baudelaire et l'expérience du gouffre*, scrisă la începutul anilor '40 și publicată postum, în 1947. Acum ea a apărut în format "de poche" la Ed. Complexe, în colecția "Le Regard littéraire", cu o prefață de Patrice Beray, și a prilejuit numeroase articole și cronici în paginile publicațiilor literare. "Magazine littéraire" din februarie, de exemplu, îi consacră o cronică elogioasă, semnată de Evelyne Piciller, care nu uită să amintească țara de origine a scriitorului. Dar nu la aceasta ne-am oprit, ci la un impresionant articol al lui François Bott din "Le Monde des Livres" din 24 februarie, din care reproducem fragmentele de mai jos.

BENJAMIN FONDANE s-a născut la 14 noiembrie 1908 în România, mai precis la Iași, fostă reședință a domnilor Moldovei. Cioran a cunoscut locul și nu-l recomandă nimănui. "Paradis al neurasteniei - spune el - Moldova e o provincie de un farmec dezolat, insuportabil", adăugînd că "urîtul moldav" e mai mult decît plictisul francezilor, spleenul englezilor, deziluzia spaniolă, depresia irlandeză ori melancolia nemțească...

Fondane vine la Paris în 1923 pentru a respira aerul "anilor nebuni" și a descoperi farmecele frivolității. Dar el nu era făcut pentru módele pariziene. Un an mai tîrziu, îl va întîlni pe Leon Șestov, cel mai bun profesor de disperare slavă, care-i va da lecții de filosofie. (...) Tînrul lăsase în România poemele și iluziile sale lirice. Se consacră acum meditațiilor asupra existenței, dar voia să rămînă "un gînditor individual", departe de spiritul de sistem și de pretențiile pe care un sistem le comportă. El scrie *Rimbaud golanul* (1933), *Conștiința nefericită* (1936) și un *Fals tratat de estetică* (1938), prezentat ca "un eseu despre criza realității", în chiar anul în care a murit Șestov. Lumea se clatină și Benjamin Fondane obține cetățenie franceză, pentru a fi în siguranță... În *Rimbaud golanul*, Fondane se miră că scriitorii sînt întrebați "De ce scrieți?", și nu "De ce v-ați născut?". Hamleții moderni luaseră trenul București-Paris. Toți veneau din Moldova. "Omul, orice ar fi și pe orice parte s-ar întoarce, nu e mulțumit de destinul lui", spunea Fondane la începutul *Conștiinței nefericite*. Speța umană se întorcea și se răsucea pe pernă, neștiind cum să adoarmă. Și metafizica începea cu insomnia.

Pentru Fondane, Baudelaire a fost unul dintre acei autori-ogîndă, în care anumite ființe se recunosc imediat ce-i citesc sau îi regăsesc după ce s-au plimbat între România, strada L'Abbé-Grégoire, unde locuia Șestov, și Argentina. În cartea sa dureroasă și zbuciumată despre Baudelaire și experiența genunii, Benjamin Fondane își sfătuiește totuși cititorii să nu se consume dorind imposibilul. "Fiți ca toată lumea", le spune. Evitați să "dramatizați viața". Fondane și-a

redactat cartea în timpul Ocupației, în semiclandestinitate. Căci, fiind evreu, trebuia să se ascundă. Vesel lucru să-ți petreci existența în spatele obloanelor închise, în compania lui Baudelaire, în timp ce afară mărșăluiesc naziștii!

Cioran s-a dus, să-l vadă pe Fondane la locuința lui de pe strada Rollin. Ceea ce l-a frapat a fost mai întîi chipul lui Benjamin: "cel mai brăzdat, mai scofilit din cîte se pot închipui", cu "riduri milenare". Apoi, asemănarea dintre "fizionomie și vorbele lui", similitudinea perfectă dintre trăsături și spuse. Cioran își amintește "ciudata lui nepăsare". Autorul lui *Rimbaud golanul* se plimba prin Parisul ocupat, purtînd un fular în culori tipătoare, ca și cum ar fi sfidat faptul că trebuia să se ascundă. Nici măcar nu-și schimbase domiciliul, expunîndu-se pericolului de a fi denunțat. Ceea ce s-a și întîmplat... "Nu voi apuca să-mi fac corectura acestei cărți - anunța Fondane în prefața, scrisă în 1942, la *Baudelaire*-ul său. Îmi pare rău, dar nu pot face nimic. (...) Nu e vina mea. Nu eu am creat această epocă, trama ei încîlcită în care mă pierd șidin care nu înțeleg mare lucru, poate fiindcă nimeni n-a scris o prefață explicativă. (...) Vom vorbi altă dată despre această carte și despre motivele care m-au făcut să o scriu și să o public în aceste timpuri, dacă timpuri pot fi numite. (...) Vaporul mă așteaptă undeva. Adio, Franța! Voi scrie prefața altă dată". Elevul lui Șestov presimțea ziua cînd, întrerupîndu-i fraza, naziștii îi vor bate la ușă cu delicatețea lor obișnuită.

În februarie 1944, Fondane i-a dat lui Jean Grenier ultimul său manuscris, *Lunea existențială și Duminica Istoriei*, scurt eseu ce trebuia să intre într-un volum colectiv, *Existența*, împreună cu texte de Albert Camus și Brice Parain. O lună mai tîrziu a fost arestat, dus la Drancy și apoi deportat la Auschwitz. A murit la Birkenau, la 3 octombrie, în timpul uneia dintre acele zile care se confundau toate între ele. Sinistrele "duminici ale Istoriei".

François Bott

Traducere și adaptare de
Adriana Bittel

B. Fundoianu, văzut
de Marcel Iancu, 1925

Revista revistelor

Fața României în lume

TOMIS nr. 2 e viu și interesant mai ales prin interviurile sale. Unul este luat de Carmen Chihaiia scriitorului și regizorului Virgil Tănase, directorul Centrului Cultural Român de la Paris, personaj controversat, despre care se vorbea chiar, la un moment dat, ca despre un posibil candidat la președinție. Întrebat ce l-a determinat să părăsească țara în urmă cu aproape două decenii, el povestește: "De fapt, atunci plecarea mea la Paris a fost circumstanțială. Tocmai îmi apăruse, la editura «Flammarion», o carte. Lucru considerat inacceptabil de autoritățile din țară. Cartea a fost, bineînțeles, interzisă în România iar mie, drept «pedeapsă», mi s-a dat un pașaport pe 3 luni. Pe care nu-l cerusem. Împreună cu sfatul de a rămâne, «la studii» cât mai mult timp, dacă voiam «să scap de pușcărie». Or, totul se petrecea într-un moment în care - din motive personale n-aveam nici o intenție de a rămâne. Îndată după plecarea mea a fost chemată și soția: i s-a oferit un pașaport pentru Franța. Deși nici ea nu solicitase așa ceva". După '89, dizidentului i se oferă "dacă e vorba să fim sinceri pînă la capăt, cam toate pozițiile importante, în diferite etape, din România". Pe care le refuză, "căci, vai!, politica nu mă interesează cîtuși de puțin. Am, dacă vreți, sentimente politice, dar nu am un sistem politic propriu". Care îi sunt deci sentimentele politice? "La începutul anilor '90 când am spus că Iliescu va ieși Președinte, că dacă se organizează alegeri libere - va câștiga partidul său, multă lume m-a considerat irealist în Franța. Afirmația mea a șocat. Nimeni n-a observat însă că eu nu comentam dacă asta ar fi bine sau rău, ci comunicam o evidență constantă, simțită atunci de mine în România. În plan secund, e drept, cred că asta a fost o șansă pentru România". Că această credință a sa de

plan secund, exprimată cu orice ocazie, i-a dat șansa de a sta la Paris (unde "viața e grozav de scumpă" și nimeni nu poate trăi din scris) pe banii M.A.E. - nu e nicidecum un privilegiu, ci o datorie față de țară, așa cum, cu modestie, recunoaște: "Pentru că, dacă Dumnezeu mi-a dat talent și, poate, alte câteva calități, mi se pare drept să dau și eu ceva colectivității din care vin. Neavînd nici o dorință de putere, ci pur și simplu pentru a contribui la mai bunul echilibru al lucrurilor" • Pe alte două pagini de revistă sînt reproduse fragmente din dialogul pe care Nicolae Breban l-a avut cu cititorii, cu ocazia lansării cărților sale la Constanța. Ca întotdeauna, talentul oratoric, lipsa de măsură, finețea nuanțelor înăuntrul desenului gros, situarea în răspăr față de prejudecățile timpului nostru - sînt captivante. Reia și aici nemulțumirea sa, atît de comică dacă o raportăm la dimensiunile operei brebaniene, față de Camil Petrescu ("...m-a nemulțumit prin puținătatea scrierilor sale bune, am deplâns întotdeauna faptul că acest om atît de înzestrat s-a risipit și a dat doar două romane și ele subtile..."), mai subliniază o dată rolul "pur decorativ" pe care l-a avut în C.C. ("Probabil că în «Memorii» vîi spune, cîndva, mai multe despre acea experiență") și are un punct de vedere propriu, discutabil, despre relația artist-putere: "Un poet nu trebuie să fie curajos. Phemios din Odiseea, care e Homer însuși, nu se luptă el cu pețitorii, el stă la masă cu ei, iar cînd apare Ulise, primele cuvinte pe care le spune el sunt: «Nu mă ucide», arătînd, în felul acesta, un spirit clasic foarte clar. Iar, Ulise nu-l ucide, ci îl ascultă. Și, Phemios argumentează. Eu și Nichita, vedeam în acest text tot catehismul lumii moderne. Atitudinea poetului nu s-a modificat de la Homer încoace și rămîne imuabilă. El spune acolo: *Ei m-au obligat să cînt*. Pînă alaltăieri, acest lucru a fost adevărat și o să mai fie adevărat încă 2000 de ani. Întotdeauna, va veni un om cu mulți bani, un

Umor involuntar

"Nicolae Gheorghe s-a apropiat și a oprit căruța. A coborât și l-a întrebat ce dorește. Iar Jiga i-a răspuns cu scîndura."

Eugenia Mantu în *Infractorul* din 5-III-1995

"Îl cunosc pe Soare Valentin. Este nebun, nu este înșurat."

Idem

"Așa a fost în toate timpurile și întotdeauna întunericul a fost de vină. Adică fiecare democrație cu plapuma ei."

P.M. Sacu în aceeași publicație

"Având o amantă în înzestrare, pentru a-i provoca maximul de seism la rădăcină, recurgi la toate tacticile de cucerire prin învăluire. Altfel te-aude barza, care în întregul ei arsenal păsăresc nu are vederi politice și îți plimbă prefixul printre sfinți."

Idem

"Bețivan notoriu, aburii alcoolului îi ieșeau din scăfârlie".

Carmen Rădulescu, în aceeași publicație

militar, un polițist, care ne va obliga să cântăm. Ei sunt cu armele, cu banii, cu forța, artistul nu are decât cântecul". Părerea lui N. Breban este că marii scriitori care ar putea da o idee străinătății despre literatura noastră, prin traduceri bune, sînt Bacovia, ultimul Blaga, Sadoveanu cu *Creanga de aur*, din proza contemporană - Ștefan Bănulescu... S-au mai spus destule lucruri, și noi și reluate, în discuția de la Constanța. Cert este că, admirat fără rezerve sau cu rezerve, Nicolae Breban nu poate lăsa pe nimeni indiferent. Cel de al treilea interviu din "Tomis" îl are ca interlocutor pe Marcel Chirnoagă și poartă titlul "O cultură este foarte greu de salvat cînd i-a sosit ceasul să cadă în puterea demagogilor". "Arțăgosul" maestru spune admirabil lucrurilor pe nume: "pentru noi artiștii plastici criza e gravă. Nu avem în țara noastră un statut social, fiind asimilați legal cu tot felul de artizani. Ministerul Culturii (săracul!) nu poate dar nici nu vrea să organizeze expoziții naționale de pictură, sculptură, grafică, arte decorative, design, scenografie - saloanele tradiționale. În schimb organizează expoziții din picturile d-lui ministru (care e și poet). Mai mult, și-a amputat direcția artelor plastice, virînd atribuțiile (și fondurile) ei altei direcții incompetente în domeniu. (...) Păgubită este arta românească - imagine a spiritualității românești. O spun răspicat: Fața României în lume este palmuită chiar de niște români cu funcții mari..."

de care se folosește SPP-ul au avut dreptate. • Purtătorul de cuvînt al președintelui Iliescu a afirmat că acesta din urmă nu obișnuiește să citească "atacurile" care apar în presă la adresa sa. Poate că nu le mai citește acum, fiindcă nu demult, președintele a dovedit că citește ZIUA, ziar care pare a fi chiar încîntat de Ion Iliescu. Și dacă ne amintim că președintele a categorisit cu gura lui drept "infamii" articolele pe care i le consacră acest ziar, e clar că nu l-a confundat cu DIMINEAȚA. • "Un atlet mult mai complet decît Serghei Bubka este Carl Lewis, care a realizat performanțe fenomenale..." scrie (probabil CV Tudor) în ROMÂNIA MARE. Un lucru ori e complet ori nu e și-atunci e incomplet. *Mai complet* sau *mai puțin complet* nu se poate. Alte adjective au grade de comparație, de pildă *prost*. Sau *fudul*. În cazul de față, cel care semnează *Alcibiade în România mare* e fudul dînd lecții de vocabular unui comentator t.v., dar se dovedește *mai mult prost* decît fudul căzînd într-o capcană de care știu să se ferească și elevii din clasele primare. • În aceeași foaie, Titus Raveica a început un serial despre profesorul Alexandru Piru. Serialul se intitulează *Un mare profesor - Alexandru Piru*. Să nu fi găsit Titus Raveica alt loc unde să-și publice articolul decît în această gazetă unde nimeni altul decît CV Tudor l-a insultat de nenumărate ori pe profesorul Piru? E drept că profesorul avea umor, dar în materie de CV-Tudor nu era nici măcar ironic atunci cînd îl considera o nulitate literară și umană. Încît a-l elogia pe Alexandru Piru în foaia lui CV-Tudor seamănă mai degrabă a bătaie de joc. Pentru cineva care afirmă că în fața lui Alexandru Piru s-a simțit totdeauna student, Titus Raveica nu pare să poarte mare respect memoriei profesorului său de vreme ce i-o tăvăleşte în mocirla de la *România mare*.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

SPORT

Printul

AM CITIT în copilărie cărțile despre fotbal și fotbalisti ale lui Ioan Chirilă, ca pe *O mie și una de nopți*. Marii noștri jucători dintre războaie au avut în Ioan Chirilă un-cronicar pe măsură. Printul, cum îi zic gazetarii de sport, are un fermecător condei de nuvelist și e unul dintre puținii gazetari care simt poezia sportului. Sau, mai bine zis, unul dintre aleșii care văd sportul prin intermediul poeziei. Oricît de tehnic și de aplicat ar fi, în orice comentariu de specialitate al lui Ioan Chirilă există ceva în plus, un semn că sportul înseamnă și altceva decît tehnică și rezultat. Aidoma lui Albert Camus, romancierul care a recunoscut cîndva că a învățat din sport cu ce se mînîncă solidaritatea, marele Chirilă al adolescenței mele m-a învățat și a învățat toată generația mea că fotbalul e o șansă. Și să-l joci și să-l povestești. Ioan Chirilă știe fotbal. Dacă ar fi vrut să devină antrenor, cu siguranță că azi ar fi condus o echipă din prima divizie. Dar, ca și Camus, se simte mai antrenor ca om de condei, decît în calitate de regizor săptămînal al vreunei echipe. Pe vremuri, cînd alți autori de proză de inspirație sportivă făceau literatură de comandă politică, vezi romanele cu această tematică ale lui Eugen Barbu, Ioan Chirilă scria despre înfrînirile naționalei noastre de fotbal cu reprezentativa Lituaniei. Ba mai și sublinia chestia asta cu întrebări de genul "Unde-o fi Kaunas?" și "Unde-o fi Lituania?" "În afară de aceste întrebări care, ulterior, și-au găsit justificarea prin reapariția republicilor baltice, într-un stil normal, vorbind despre fotbal, Ioan Chirilă s-a numărat printre cei care au scris cîstit despre perioada interbelică, atunci cînd ea încă mai era pusă la index. Ioan Chirilă, ca și ilustratorul său Neagu Rădulescu, aparține unei lumi în care sportul mai putea fi echivalent cu poezia.

E mai mult decît trist, e de-a dreptul criminal că spiritul sportiv al lui Ioan Chirilă nu prea are urmași. Se întinde, în ultima vreme, un spirit de mahala și de *România mare* în ziarele de sport. Insulte, bancuri grosiere, ba chiar și eșantioane de înjurături și-au făcut apariția în ziarele de sport. Dacă murdăria și jegul de tip *România mare* se vor impune în gazetăria noastră de sport, nu mai are rost să ne întrebăm de ce lumea nu se mai duce la meciurile de fotbal și de ce, mai ales, părinții au ajuns să le spună progeniturilor lor să nu care cumva să calce pe stadioane.

Tușier

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Lunî, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

24 pag. - 500 lei